

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria e Kosovës-Vlada Kosova-Government of Kosova

*MINISTRIA E DREJTËSISË
MINISTRASSTVO PRAVDE
MINISTRY OF JUSTICE*

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKOG PROGRAMA
PROTIV NASILJA U PORODICI I AKCIONOG PLANA
2011-2014

Priština, 2015

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria -Vlada-Government
Ministria e Drejtësisë/Ministarstvo Pravde/Ministry of Justice

---

Priština, 1/10/2015

Poštovani /e,

Društvo, zamišljeno kao piramida društvenih institucija, ima porodicu kao glavni temelj. Porodica je mesto gde počinje ljubav i ljudska solidarnost, vrednosti koje su merna jedinica stabilnosti piramide-društva. To je ujedno i mesto gde se obrazuju odgovorni građani, budući lideri i oni koji će odražavati, gde god da krenu, naše pozitivne karakteristike. Ne može postojati funkcionalna piramida bez čvrste osnove. Zdrava porodica koja kultiviše vaspitanje i odgovarajuće vrednosti je kao vočka, čiji plodovi mogu da hrane mnoge generacije. Ne retko, stabla preplave crvi. Crv koji prodire u porodicu ima moć da otuđi svoju suštinu, množenjem svih vrednosti sa nulom: to nasilje je crv. Iako još uvek mogu postojati ljudi koji mogu pokušati da opravdaju nasilje, ono nikada nije opravdano. Nasilje nije disciplinski mehanizam a ni snaga indeksa. Ostaje unutrašnji crv, koji čineći štetu porodici, podriva celu zajednicu. Želeo bih da citiram velikog promotera nenasilja, Mahatmu Gandija, koji je rekao: “Ja sam protiv nasilja, jer iako se čini da ima neki dobar efekat, dobro je samo privremeno, a zlo koje izaziva nasilje je stalno.”

Nasilje u porodici u svim svojim oblicima ostaje jedno od najozbiljnijih kršenja ljudskih prava, koje mi danas poznajemo. Ono što svako od nas treba imati u vidu je da je nasilje ne prihvatljivo ponašanje u društvenom kontekstu i kažnjivo po važećim zakonima. Nasilje u porodici, izraženo u fizičkim ili psihološkim obliku, direktno ugrožava fizički i duhovni integritet žrtava, uništava ljudske vrednosti zajednice i sprečava napredak. Velika rasprostranjenost ovog problema, pokazuje da nasilje u porodici utiče na društvo u celini, ali je dobro što se ne smatra više za pitanje koje spada samo u privatnu sferu. Kao pripadnici aktivnog, odgovornog i demokratskog društva, dužnost je svakog od nas da izvršimo naš deo da bi iskorenili ovu negativnu pojavu.

Nažalost, nasilje u porodici je široko rasprostranjena pojava u svim zemljama sveta i utiče na sve društvene grupe, bez obzira na zemlju, kulturu, religiju, uzrast, nivo obrazovanja ili životni standard. Ova uznemirujuća pojava je prisutna u našem društvu, koja prolazi kroz izazovne faze izgradnje pravne države i demokratskih institucija za održivi razvoj i u pravcu ka procesima evropskih integracija. Možda ste vi direktno ili indirektno doživeli nasilje, možda vam se to desilo samo jednom, može biti da verovatno radite ili živite pored nekog koga se sada zlostavlja. Iako nasilje podriva harmoniju svih članova porodice, žene i deca su najviše pogođeni ovim ružnim fenomenom. Kod dece koja žive i koja su izložena sredinama u kojima se vrši nasilje, postoji veća mogućnost da su zlostavljana i zanemarena. Uticaj nasilja na njihov rast i psiho-socijalni

razvoj je veoma veliki. Čak i ako se neko dete ne ugrozi fizički, nasilje ostavlja duboke ožiljke i oni mogu imati problema emocionalne prirode koji predodređuju njihovog ponašanje u budućnosti. Ko god da su žrtve, postoji rešenje, postoje mehanizmi za pomoć. Vaša sigurnost a i onih koji vas okružuju je prioritet za institucije koje su angažovane u tom pogledu.

Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici je izrazila svoju spremnost da koordinira aktivnosti i politiku zajedno sa drugim akterima, na osnovu tri stuba: prevencije, zaštite, lečenja, rehabilitacije i reintegracije. Dužnost je svakog od nas da doprinesemo u smislu prevencije kao prvog stuba, da bi proces bio uspešan, počinje sa odgovarajućim obrazovanjem u porodicama, koje su ćelije društva, i u školama kao obrazovnim institucijama. Uspeh prvog stuba je od posebnog značaja jer se realizuje prevencija kroz unapređenje svesti da je nasilje negativna pojava. Svesni smo da je potrebno da se ojača drugi i treći stub, odnosno izvrši zaštita i tretman kao i rehabilitacija i reintegracija, što će se desiti zahvaljujući angažovanju institucija Republike Kosovo u tom pogledu.

Posebnu zahvalnost zaslužuju donatori i pristalice počev od Američke ambasade, UN Women, UNDP-a, OEBS-a kao i civilnog društva za pruženu pomoć i spremnost, koja je doprinela realizaciji ciljeva Kancelarije nacionalnog koordinatora.

Kao nacionalni koordinator za borbu protiv nasilja u porodici i zamenik ministra pravde, želim da izrazim institucionalnu spremnost i posvećenost da preko pravne infrastrukture i najbolje prakse, utičemo da Kosovo postane model sprečavanja, rešavanja i tretiranja ovog problema.

Iskreno,
Lirak Čelaj
Nacionalni koordinator za borbu protiv nasilja u porodici
Zamenik ministra pravde
Ministarstvo pravde

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria -Vlada-Government
Ministria e Drejtësisë/Ministarstvo Pravde/Ministry of Justice

Predgovor

Kancelarija Nacionalnog koordinatora ima čast da predstavi izveštaj o procenjivanju Kosovskog programa protiv nasilja u porodici i Akcionog plana 2011-2014.

Ovaj izveštaj sadrži u sebi dve procene izrađene od strane dva različita autora, koji su procenili implementaciju Programa, na osnovu dva stanovišta.

Prvu procenu koju ćete imati priliku da pročitate u ovoj publikaciji, koja je podržana od strane UN Women a izrađena od konsultantkinje Ariana Qosaj- Mustafa, je analizirala implementaciju Programa fokusirajući se na uticaj koji je program imao na preživjele. Druga procena uz podršku Ambasade SAD u Prištini, čiji je autor američki tužilac Amy Litwin, je analizirala efikasnost implementacije Programa od strane pravosudnog sektora, sa posebnim naglaskom na rad sudova, tužilaštava i zaštitnika žrtava.

Značaj ovog izveštaja o procenjivanju je na činjenicama da će nalazi i preporuke ovih procena biti u funkciji izrade Strategije protiv nasilja u porodici. Zahvaljujući ovom izveštaju, službenici i eksperti koji će raditi na izradi nove strategije će moći da rade na specifičan način u tačkama koje su pokrenute tako da se pitanje porodičnog nasilja rešava sa još više ozbiljnošću i institucionalnom odgovornošću.

Kosovski program protiv nasilja u porodici i Akcioni plan 2011-2014 su obeležili značajan korak koji odražava ozbiljnost institucija da tretiraju sa punom odgovornošću ovaj fenomen. Uvereni smo da će Strategija i novi Akcioni plan biti i bolje strukturisani i da će sadržati usklađene aktivnosti i politike institucionalnih aktera.

**EVALUACIJA KOSOVSKE STRATEGIJE I AKCIONOG PLANA
PROTIV NASILJA U PORODICI (2011-2014):
GLAVNI IZAZOVI I KAKO DALJE**

OKTOBAR, 2015

Kancelarija Nacionalnog Koordinatora za borbu protiv Nasilje u Porodici

Autor: Ariana Qosaj Mustafa

Prevod: DAS Group

Tiraz: 50

SKRAĆENICE

Krivični zakon	Krivični zakon Republike Kosovo
Zakon o krivičnom postupku	Zakon o krivičnom postupku Republike Kosovo
CSR	Centar za socijalni rad
VK	Vlada Kosova
MRSZ	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu
SOP	Standardne operativne procedure
UNFPA	Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UN Women	Agencija Ujedinjenih Nacija za ravnopravnost polova i osnaženje žena
AŽ (VA)	Advokati žrtava
VAAU	Služba za zastupanje i pomoć žrtvama

Ovaj izveštaj je podržan iz strane UN Women. Stavovi i mišljenja izražena u ovom izveštaju ne predstavljaju stavove UN Women.

TABELA SA SADRŽAJEM

I. UVOD: OPŠTI PREGLED EVALUACIJE NSAPNP, 2011-2014.....	
i) TRENUTNA SITUACIJA U VEZI SA NASILJEM U PORODICI NA KOSOVU	
ii) UVID U PRETHODNI PROCES IZRADE NSAPNP-A (2011-2014)	
iii) PREGLED METODOLOGIJE PROCENE	
II. GLAVNI IZAZOVI KAO ŠTO SU NAVEDENI U BIVŠOJ STRATEGIJI I AKCIONOM PLANU (2011-2014)	
i) NAJBITNIJA PITANJA U RAZUMEVANJU I IMPLEMENTACIJI PRAVNOG OKVIRA	
ii) NAJBITNIJA PITANJA U VEZ SA FUNKCIONISANJEM INSTITUCIONALNIH MEHANIZAMA	
III. STRATEŠKI I POSEBNI CILJEVI.....	
POSEBNI CILJ 1 - PREVENCIJA I INKLUZIJA	
POSEBNI CILJ 2 - ZAŠTITA	
POSEBNI CILJ 3 - USLUGE	
FORMULISANJE POLITIKA I PROGRAMA ZA SVAKI SEKTOR	
IV. GLAVNI NALAZI	
V. ZAKLJUČAK & NAREDNI KORACI	
VI. NIVO IMPLEMENTACIJE AKCIONOG PLANA PROTIV NASILJA U PORODICI (2011 – 2014).....	
BIBLIOGRAFIJA	
ANEKS	

I. OPŠTI PREGLED EVALUACIJE NSAPNP 2011.-2014.

I.i Uvod

Nasilje u porodici je oblik nasilja koji utiče na članove porodica koji su često u ranjivom položaju zbog svog pola, starosti, društvenog i ekonomskog statusa. Na Kosovu su žrtve nasilja u porodici pretežno žene, deca i starije osobe.¹ Državna zaštita života sa dostojanstvom i slobodom od nasilja garantovana je u Ustavu Kosova i relevantnim zakonima.² Sledeći ustavne garancije, kosovske institucije preduzele su jedan broj zakonskih i političkih promena kako bi se bavile potrebama žrtava nasilja u porodici.

Slično ovome, tokom trajanja misije privremene međunarodne administracije Ujedinjenih nacija na Kosovu, godine 2003. na Kosovu je stupila na snagu Uredba 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici.³ Pristup UN bio je uglavnom zasnovan na pristupu pomaganja „žrtvama“ putem definisanja žrtve u širem smislu kao osobe koja je trpela različite oblike povređivanja, bilo fizičkog, bilo mentalnog, emocionalnog ili je žrtva ekonomskog gubitka koji oštećuje sposobnost žrtve da održivo uživa u svojim pravima, što se očitavalo u činjenju ili nečinjenju akata definisanih u nacionalnim Krivičnim zakonima ili međunarodno priznatim normama ljudskih prava.⁴ U skladu sa ovim, pristup je bio zasnovan na primeni Konvencije Ujedinjenih nacija protiv svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), koja je direktno navedena kao važeća prema privremenom Ustavu Kosova.⁵ Odredbe uredbe takođe su bile osnova da Skupština Kosova usvoji novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici (kosovski Zakon o nasilju u porodici) u 2010, gde se ponovo ističe volja kosovskih institucija da se bave hitnim rešavanjem problema nasilja unutar porodice.⁶ Na osnovu zahteva kosovskog Zakona o nasilju u porodici, kosovske institucije preduzele su jedan broj aktivnosti i do 2011. usvojeni su Strategija i Akcioni plan protiv nasilja u porodici (NSAPNP) 2011-2014). Strategija i Akcioni plan završeni su 2014. i otuda potreba za evaluacijom i procenom njihovog uticaja u realnosti, kao i potreba da se analiziraju najbolje prakse i izvučene pouke. Kosovo bi trebalo da napiše novu strategiju i akcioni plan protiv nasilja u porodici tokom 2015. a prethodne izvučene pouke i najbolje prakse da postanu primer za rešavanje preostalih praznina i jazova, kao i za dalje napredovanje.

¹ Čekaju se podaci iz jedinica Policije Kosova za nasilje u porodici.

² Videti član 23 i član 37, stav 3 Ustava Republike Kosovo.

³ Videti Uredbu UNMIK-a 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici, dostupno na http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2003regs/RE2003_12.pdf

⁴ Videti stranicu IV „Priručnika o pravdi za žrtve: o korišćenju i primeni Deklaracije o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe moći“, Kancelarija UN za kontrolu droga i prevenciju zločina, dostupno na https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf

⁵ Videti Uredbu UNMIK-a 2001/09 o ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu, dostupno na <http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>

⁶ Videti kosovski Zakon o zaštiti od nasilja u porodici br. 03/L-18, dostupno na <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-182-eng.pdf>

a) **Situacija sa nasiljem u porodici na Kosovu**

Nasilje u porodici nastavlja da bude jedan od preovlađujućih oblika nasilja koji cilja uglavnom na žene i decu na Kosovu.⁷ Kako se vidi iz podataka Policije Kosova, slučajevi nasilja se stalno prijavljuju sa oko 1000 žrtava godišnje kojima su pomagale kosovske institucije. Više od 80% slučajeva su žene, za kojima slede deca i starije muške žrtve.⁸ Socio-ekonomska situacija žena, dece i starijih osoba čine ih tradicionalno zavisnim od ostalih članova porodice. Odnos moći u kojem dominira ekonomska premoć uglavnom u domaćinstvima koja vode muškarci, dovode do toga da nasilje obično primenjuju žrtvin muž, otac ili sin.

Žene i deca se obično prebacuju u privatnu sferu i često su odgovorni za brigu o deci i starijima, disciplinovani da budu „moralno“ korektni kako bi se pridržavali svojih „reproduktivnih“ uloga. U starijem istraživanju Ženske mreže Kosova u 2008. godini za Agenciju za ravnopravnost polova kako bi se pribavilo dovoljno informacija za prvu nacionalnu strategiju i akcioni plan protiv nasilja u porodici, razgovori sa više od 1200 ispitanika pokazali su da se više od 40% muškaraca i žena, složilo da bi deca trebalo da budu fizički „disciplinovana“ kako bi devojke bile „moralno“ ispravne i pridržavale se svojih reproduktivnih uloga, dok bi dečaci trebalo da budu fizički „disciplinovani“ kako bi nastavili svoju ulogu „onih koji donose hleb za sto i izdržavaju porodicu“.⁹ Tradicionalno, ženama su često uskraćena prava garantovana zakonom na nasleđivanje ili registrovanje imovine na njihovo ime. Procene variraju sa poslednjim ciframa koje pokazuju da 8-15% žena poseduje imovinu registrovanu na svoje ime.¹⁰ Ovo prouzrokuje direktno dejstvo na kapacitete žena da otvore biznis i umanjuju svoje kapacitete za samozapošljavanje uz poznatu garanciju kredita od 3-5% u ime svih žena na čitavom Kosovu.¹¹ Usled svih ovih socijalnih i ekonomskih faktora, žene i devojke obično ostaju izvan javne sfere, izuzev malog broja žena koje su zastupljene u nedavno formiranoj Vladi Kosova. Od 21 ministarstva Vlade Kosova (VK) na čelu samo dva ministarstva nalaze se žene, uz jednu ženu koja je imenovana kao ministarka bez portfelja.¹² Blaga poboljšanja ostvarena su sa kvotom žena u parlamentu koja je garantovana izbornim zakonima, međutim Kosovo bi nastavilo da se suočava sa velikim izazovima u zastupljenosti žena u javnoj sferi ukoliko ne bi postojale garancije u vezi sa kvotama.

Među ovim socio-ekonomskim faktorima i diskriminatornim praksama protiv žena, uloga Vlade Kosova da pruži podršku ženama i devojka kao žrtvama nasilja u porodici ostaje da bude obaveza prema Ustavu i relevantnim zakonima. Shodno ovome, potrebni su veći konkretni naponi radi podrške na srednje i duge staze radi osnaženja žrtava na osnovu socijalnog i tradicionalnog konteksta koji preovlađuje na Kosovu.

7 Videti Ulf Farnsveden, Ariana Qosaj-Mustafa i Nicole Farnsworth studija „Profil Kosova po polovima“, str. 2, finansirano od Švedske i dostupno na http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_20757/cf_347/Orgut_Kosovo_Gender_Profile_FINAL_2014-05-08.PDF

8 Videti podaci Policije Kosova, aneks. E-mail komunikacija sa istraživačem iz UN Women, juli 2015.

9 Videti Ženska mreža Kosova za Agenciju za ravnopravnost polova, istraživanje, Bezbednost počinje kod kuće: istraživanje radi sakupljanja informacija za prvu Nacionalnu strategiju i akcioni plan protiv nasilja u porodici, 2008, str. 2. Dostupno na <http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165404373.pdf>

10 Videti „Profil Kosova prema polovima“, dostupno na http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_20757/cf_347/Orgut_Kosovo_Gender_Profile_FINAL_2014-05-08.PDF

11 Ibid.

12 Videti zvaničnu Internet stranicu Vlade Kosova na <https://www.rks-gov.net/sq-AL/vegeza/Pages/InstitucioneKosoves.aspx>

b) **Pregled procesa pisanja prethodne Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici (2011-2014)**

Agencija za ravnopravnost polova, u bliskoj saradnji sa kosovskim agencijama, civilnim društvom i akademijom vodila je proces pisanja prve obuhvatne kosovske Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici za godine 2011-2014. (NSAPNP 2011-2014). Proces pisanja je trajao 9 meseci i bio je zasnovan na uslovima postavljenim u kosovskom Zakonu o nasilju u porodici. Bivši NSAPNP bio je zasnovan na četiri glavna principa koji se odnose na ljudska prava i smatraju nasilje u porodici kao kršenje ljudskih prava; princip partnerstva koji je identifikovao sve aktere uključene u zajedničko sprovođenje akcionog plana; princip preuzimanja u lokalno vlasništvo procesa implementacije aktivnosti zasnovanih na kosovskom kontekstu i princip realističnih i izvodljivih aktivnosti zasnovan na realnim ostvarenjima, mada se sam plan smatrao ambicioznim.¹³

Proces pisanja NSAPNP konkretno je okupio nacionalne i međunarodne aktere kako bi se napisali Strategija i Akcioni plan i omogućila koordinacija postojećih napora i aktivnosti kosovskih institucija, aktera iz civilnog društva i međunarodnih organizacija sa isključivim ciljem prevencije i borbe protiv nasilja u porodici na Kosovu.¹⁴ Mnogi ovakvi naponi na Kosovu postojali su i pre Akcionog plana, međutim svrha Strategije i Akcionog plana bila je da koordinira te aktivnosti i usmeri intervencije u ispravnom smeru.

NSAPNP bavio se potrebama žrtava nasilja u porodici kroz upućivanje na reakciju kosovskih institucija preko tri glavna stuba:

- 1) Prevencija
- 2) Zaštita i bezbednost i
- 3) Podrška, tretman i reintegracija.

Stub I: Pod stubom **prevencije**, NSAPNP je identifikovao načine za podizanje nivoa znanja i svesti kosovskog društva o nasilju u porodici uopšte tako što se kosovskim građanima pružaju informacije o posledicama ovog nasilja. Istovremeno, plan takođe želi da podigne nivo reakcije i odgovora zajednice u vezi sa pitanjima koja su povezana sa nasiljem. Dalje, program takođe želi da identifikuje načine poboljšanja dostupnosti informacija i pravnih lekova za žrtve nasilja u porodici, kako bi se poboljšali njihova bezbednost i dobrobit.¹⁵

Stub II: Pod **zaštita i bezbednost** plan je sadržavao aktivnosti koje se odnose na sigurnost i zaštitu žrtava nasilja u porodici, putem pružanja pravnih i socijalnih usluga kao i zahteva za odredbama o zakonskoj i fizičkoj zaštiti od akata nasilja u porodici.

Stub III: Plan se takođe bavio aktivnostima **podrške, tretmana i reintegracije** za žrtve, kao i počiniocima nasilja u porodici. Ovaj stub takođe traži da se poboljša kvalitet usluga za žrtve i nađu načini da se pomogne počiniocima kako bi se u potpunosti integrisali u društvo.¹⁶ Dalje, NSAPNP priznaje da reintegracija žrtava nasilja u porodici zahteva više disciplinarni pristup

13 Videti str. 12 kosovskog Programa i Akcionog plana protiv nasilja u porodici 2011-2014, dostupno na Internet stranici Agencije za ravnopravnost polova <http://abgi.rks-gov.net/Portals/0/Programi%20i%20Kosov%C3%ABs%20Kund%C3%ABr%20Dhun%C3%ABs%20n%C3%AB%20Familje%20dhe%20Plani%20i%20veprimit.pdf>

14 Finansirano od projekta UNDP Women „Inicijativa za sigurnost i bezbednost“. Videti stranu 12 Kancelarije nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici, godišnji izveštaj o progresu u vezi sa aktivnostima protiv nasilja u porodici, objavljeno maja 2013. Videti str. 11 na http://www.md-ks.net/repository/docs/Final_English_APR_DV.pdf

15 Videti str. 11 kosovskog Programa i Akcionog plana protiv nasilja u porodici 2011-2014.

16 Ibid.

i traži da uključi sve aktere koji štite i pružaju usluge žrtvama. (Potpuni spisak aktivnosti po svakom stubu i strateškom cilju je u tabeli Akcionog plana pod **aneks I**).

Odgovornost za pisanje Nacionalne strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici proizilazi iz Kosovskog Zakona o nasilju u porodici. Po članu 27 Zakona, Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu u saradnji sa drugim relevantnim ministarstvima, odgovorno je za podršku i postavljanje pomoćnih struktura i infrastruktura za kosovski Program za nasilje u porodici radi „...podrške i ispunjavanja potreba lica nad kojima je počinjeno porodično nasilje, ubrajajući i socijalnu pomoć i medicinske usluge, u skladu sa važećim zakonom...“¹⁷ Ovaj član zakona se poklapa sa Vladinom odlukom iz jula 2012,¹⁸ kojom se imenuje zamenik ministra pravde na vodeću ulogu za pisanje kosovskog Programa protiv nasilja u porodici, kao i podrazumevani nacionalni koordinator protiv nasilja u porodici. Dalje, detaljni opis uloga i odgovornosti nacionalnog koordinatora govori da će nadgledanje Akcionog plana sprovoditi koordinator, što mu je jedna od odgovornosti. Za razliku od ovoga, Akcioni plan kaže da glavna odgovornost u nadgledanju implementacije NSAPNP leži na Agenciji za rodnu ravnopravnost.¹⁹ Iako bi član 27 trebalo da se izmeni da bi sledio infrastrukturu koja je uspostavljena za implementaciju NSAPNP,²⁰ glavne odgovornosti i dalje ostaju kod nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici i koordinacione grupe.

Proces evaluacije dobija takođe podršku od Agencije za ravnopravnost polova i kosovskog tima UN pod vođstvom UNWOMEN. Ipak, glavne odgovornosti za implementaciju i nadzor praćenja NSAPNP ostaju kod nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici. Kako je navedeno Vladinom odlukom o Uslovima mandata za koordinatora, njegove/njene odgovornosti su da:

- a) Vodi proces za implementaciju kosovskog NSAPNP usvojenog u Vladi 25. Avgusta 2011;
- b) Podnosi izveštaj Vladi, Skupštini i drugim koordinacionim strukturama za implementaciju NSAPNP;
- c) Vodi Koordinacionu grupu i obezbeđuje redovno održavanje sastanaka grupe, uz, takođe, pozivanje i na hitne sastanke; i
- d) Obezbeđuje političku volju svih ministarstava i agencija uključenih u rad koji imaju članove koordinacione grupe.

Glavni nalazi, izazovi i mogućnosti evaluacije će stoga biti korišćeni u svrhu nadzora implementacije nadzora NSAPNP kako bi se napisao novi Akcioni plan koji treba da bude finalizovan tokom 2015.

17 Videti kosovski Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, član 27 kosovski Program protiv nasilja u porodici, dostupno na <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-182-eng.pdf>

18 Videti odluku Vlade Kosova i Uslove mandata za imenovanje nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici, usvojeno 11.7.2012, odlukom br. 04/83 aneks II

19 Videti str. 52 Nacionalne Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici, dostupno na službenoj Internet stranici Agencije za ravnopravnost polova na <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/Programi%20i%20Kosov%C3%ABs%20Kund%C3%ABr%20Dhun%C3%ABs%20n%C3%AB%20Familje%20dhe%20Plani%20i%20veprimit.pdf> (ne radi link)

20 Diskusija fokus grupe sa radnom pod-grupom za nasilje u porodici iz koordinacione grupe za polove i bezbednost, koju je održao istraživač iz UN Women u vezi sa evaluacijom NSAPNP, uz misiju OEBS na Kosovu, 3. july 2015. u Prištini.

c) Pogled na metodologiju evaluacije/procene

Metodologija procene ipak ima neka ograničenja. Zbog kratkog roka istraživanje ne predstavlja dovoljno iscrpnu analizu svih aktivnosti koje sprovode kosovske institucije i ostale organizacije odgovorne za implementaciju NSAPNP. Cilj evaluacije bio je da generalno i kvalitativno proceni nivo sprovođenja aktivnosti kako bi se identifikovali glavni preostali izazovi, naučene lekcije praćene najboljim praksama, a i radi pružanja opcija za dalji rad. Detaljna kvantitativna analiza aktivnosti plana implementacije je konstantna uloga koju treba da sprovodi i obavlja kosovski nacionalni koordinator protiv nasilja u porodici u skladu sa svojom nadzornom ulogom. Stoga, da bi se garantovalo da se proces ovih ocenjivanja drži čvrsto u rukama, potrebno je da se redovno obavlja, u skladu sa detaljnim opisom u Uslovima mandata iz Vladine odluke br. 04/83 (videti aneks II).

Evaluacija je prilagođena da ispunjava potrebe ispitanika uključujući i pripadnike koordinacionih mehanizama za nasilje u porodici u tri pilot projekta koje podržava UNKT Gnjilane, Đakovica i Dragaš. Dalje, istraživanje je identifikovalo i organizovalo sastanke sa učesnicima pod-grupe za rodno nasilje iz Grupe za bezbednost i polove (GBP) i drugih institucionalnih mehanizama sa centralnog nivoa na Kosovu koji imaju mandat da rade na slučajevima nasilja u porodici. Istraživanje je takođe bilo u stanju da se konsultuje u vezi sa aktivnostima oko nasilja u porodici u još dve dodatne opštine, tj. u Prištini i Gračanici, kako bi se analizirao nivo reagovanja i odgovora u ovim opštinama, bez formalizovanih mehanizama koordinacije, a i da bi se ocenile pouke izvučene iz formalnih mehanizama, kao i u svrhu poređenja. Ovi nalazi pružili su podršku procesu pisanja poglavlja o izvučenim poukama u konačnom izveštaju. Evaluacija je započeta u junu 2015. i završena sredinom jula 2015, sa oko 50 konsultovanih ispitanika tokom ovog perioda.²¹ Evaluacija je takođe razvila polu-strukturisane intervju sa predstavnicima ključnih institucija koje imaju mandat za implementaciju NSAPNP. Puni spisak ispitanika dostupan je u odeljku ovog izveštaja sa aneksima.

Kvalitativna analiza u tekstu dole zasnovana je na polu-strukturisanim intervjuima sa ključnim akterima koji imaju mandat i odgovornost u vezi sa nasiljem u porodici prema prethodnom NSAPNP i namerno je izostavljena analiza i evaluacija uloge Advokata žrtava i komponente krivičnog pravosuđa u vezi sa slučajevima nasilja u porodici. Ova analiza biće sumirana u kasnijoj fazi pre nego što se napiše buduća strategija i akcioni plan u skladu sa zahtevima nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici.²² Analiza u tekstu dole je uglavnom fokusirana na glavne izazove identifikovane u prethodnom NSAPNP i nivou njegove implementacije, što je takođe korišćeno kao osnova za diskusiju sa fokus grupama, a spisak aktivnosti odražava nivo implementacije u Tabeli Akcionog plana u aneksu I, kao i primedbe istraživača u vezi sa nivoom implementacije.

21 Evaluacija je organizovala grupu za diskusiju sa članovima opštinskih koordinacionih mehanizama za nasilje u porodici iz Dragaša, Đakovice i Gnjilane, uz podršku zajedničkog Programa za nasilje u porodici kosovskog tima UN, u Prizrenu, 16. juna 2015. Još jedna fokus grupe je bila organizovana i obavljena uz podršku misije OEBS na Kosovu i UN Women, sa članovima radne pod-grupe za rodno nasilje koja je deo Koordinacione grupe za bezbednost i polove. Grupa koordinira napore na promociji rodne ravnopravnosti na Kosovu. Sačinjena od nacionalnih institucija (policija, vladine agencije), ženskih organizacija, EUSR, EULEX, OEBS, NATO i Agencije UN. Videti: Mapiranje lokalnih inicijativa o ženama, miru i bezbednosti na Kosovu 1999-2012, kancelarija UNDP na Kosovu, Internet stranica na http://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/womenPub/UNDP_ENG_FINAL

22 Radna pod-grupa za rodno nasilje koordinacione grupe za bezbednost i polove, zaključci sa sastanka sa nacionalnim koordinatorom, jun 2015.

II. GLAVNI IZAZOVI NAVEDENI U BIVŠOJ STRATEGIJI I AKCIONOM PLANU (2011-2014)²³

Donji tekst je naveden iz Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici (2011-2014) na osnovu nalaza tri istraživanja. Pisanje NSAPNP podržano je faktičkom analizom, uključujući i nalaze kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja objavljenih u izveštajima: a) „Bezbednost počinje kod kuće: istraživanje radi informacija za prvu Nacionalnu strategiju i Akcioni plan protiv nasilja u porodici na Kosovu (2008)“, b) „Više nego reči na papiru: odgovor pravosuđa na porodično nasilje na Kosovu (2009)“ i c) „Istraživanje o uticaju nasilja na reproduktivna prava žena na Kosovu (2008)“.²⁴ Donja lista kritičnih pitanja preuzeta iz bivšeg NSAPNP 2011-2014. bila je zasnovana na faktičkim izveštajima koji su gore navedeni. Sledeća evaluacija usredsređuje se na kvalitativnu analizu nivoa implementacije u kritičnim oblastima, kako je pokriveno prethodnim NSAPNP.

3.2.1 Kritična pitanja u razumevanju i implementaciji zakonskog okvira

- Nivo znanja o međunarodnim konvencijama i izvršnosti kod sudija, tužilaca i advokata je ograničen
- Ograničena je upotreba mera koje se izdaju kroz naloge za zaštitu kako je predviđeno uredbom o zaštiti od nasilja u porodici
- Mere koje su izrečene sudskim nalogima za zaštitu su slabo obrazložene
- Kosovske institucije su posvetile tek ograničenu pažnju sprovođenju naloga za zaštitne mere
- Postoje ograničeni profesionalni kapaciteti kada se rešavaju slučajevi nasilja u porodici
- Postoji generalno ograničeno poverenje građana prema pravosudnom sistemu
- Akti nasilja u porodici ostaju neprijavljeni protiv dece, starijih osoba i invalida.

3.2.2 Kritična pitanja funkcionisanja institucionalnih mehanizama

- Kosovo nema željenu infrastrukturu za zaštitu i podršku ženama i deci žrtvama porodičnog nasilja
- Slaba koordinacija i saradnja između Agencije za ravnopravnost polova i OKRP u opštinama;
- Nedostatak kadrovskih resursa i profesionalnih kapaciteta za prevenciju i pružanje usluga žrtvama porodičnog nasilja
- Važne institucije reda i zakona ne uzimaju porodično nasilje kao prioritet
- Centri za socijalni rad, iako imaju mandat da obuhvate pomoć i podršku žrtvama, često su pasivni u vezi sa nuđenjem pomoći za slučajevne porodičnog nasilja
- Institucije se suočavaju sa operativnim i logističkim problemima
- Nedostatak saradnje između institucija
- Nedostaci u sistemu upućivanja tokom pružanja pomoći žrtvama porodičnog nasilja

²³ Original uzet iz Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici, strane 36-43. Engleski tekst prilagođen iz albanskog od strane konsultanta UNWOMEN. Videti <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/Programi%20i%20Kosov%C3%ABs%20Kund%C3%ABr%20Dhun%C3%ABs%20n%C3%AB%20Familje%20dhe%20Plani%20i%20veprimit.pdf>

²⁴ U prva dva izveštaja istraživanje je obavila kosovska Ženska mreža za Vladu Kosova uz podršku UNDP i Vlade Finske, i projekta UNDP Inicijativa za žensku sigurnost i bezbednost. Ovo poslednje je podržano od kancelarije UNFPA na Kosovu, i istraživanje je obavila kosovska Ženska mreža.

- Ne postoji dovoljno usluga i loš je kvalitet usluga koje su ponuđene žrtvama porodičnog nasilja
- Nizak nivo svesti među pružaocima usluga

Nacionalna strategija i Akcioni plan protiv nasilja u porodici takođe su predvideli jedan broj strateških i specifičnih ciljeva koje treba da rešavaju gore pomenute zakonske, političke i strukturne nedostatke. Dole su navedeni specifični ciljevi NSAPNP 2011.-2014.:

II.i STRATEŠKI I SPECIFIČNI CILJEVI:

Specifični cilj 1- Prevencija i inkluzija

Do 2013.²⁵ uspostaviti efikasne i sveobuhvatne mehanizme za prevenciju porodičnog nasilja

Specifični cilj 1.1 Napisati politike na centralnom i lokalnom nivou za prevenciju, zaštitu i pružanje usluga žrtvama i počiniocima porodičnog nasilja

Specifični cilj 1.2 Učiniti društvo osetljivijim na porodično nasilje

Specifični cilj 1.3 Uspostaviti mehanizme za edukaciju i podizanje nivoa svesti omladine o nasilju u porodici

Specifični cilj 1.4 Povećati broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici

Specifični cilj 2 - ZAŠTITA

Upravlјati, do 2013, efikasnim zaštitnim mehanizmima za žrtve nasilja u porodici

Specifični cilj 2.1 Obezbediti efikasne službe i usluge za fizičku zaštitu žrtava porodičnog nasilja na čitavoj teritoriji Kosova

Specifični cilj 2.2 Izgraditi kapacitete aktera (policija, tužilaštvo, sudovi i centri za socijalni rad) za bavljenje slučajevima nasilja u porodici

Specifični cilj 2.3 Obezbediti besplatnu pravnu pomoć za žrtve nasilja u porodici

Specifični cilj 3 - USLUGE

Obezbediti efikasne usluge za rehabilitaciju i integraciju žrtava i počinitelaca nasilja u porodici na čitavoj teritoriji Kosova i poboljšati dostupnost ovih usluga za žrtve

Specifični cilj 3.1 Izgraditi i ojačati kapacitete radnika u zdravstvu, u socijalnim službama i u prosveti, radi kvalitetnog pružanja usluga žrtvama nasilja u porodici

Specifični cilj 3.2 Poboljšati politike ekonomske podrške za žrtve i počinioce nasilja

Specifični cilj 3.3 Izgraditi i ojačati socijalne službe (zdravstvene, obrazovne, socijalne, ekonomske, pravne) za žrtve i počinioce porodičnog nasilja.

4.2 Formulisanje politika i programa za svaki sektor

Nacionalni program protiv porodičnog nasilja takođe ima za cilj da poboljša dostupnost službi za žrtve porodičnog nasilja u svrhu prevencije nasilja, zaštite žrtava i sankcionisanja i rehabilitacije počinitelaca. Aktivnosti koje su predviđene da se ovi ciljevi ostvare su u Akcionom planu navedene sa nivoima implementacije dole, pod odeljkom IV nakon odeljka sa glavnim nalazima analize.

²⁵ Narativni tekst NSAPNP odnosi se na godinu 2013, dok se tabela sa ciljevima odnosi na 2014.

III. GLAVNI NALAZI

a) Kritična pitanja u vezi sa razumevanjem i sprovođenjem zakonskog okvira

Dole izneta analiza predstavlja analizu nivoa implementacije aktivnosti na osnovu tri stuba okvira prevencije, zaštite, i podrške i reintegracije. Dole navedene aktivnosti nisu sveobuhvatan spisak aktivnosti preduzetih na implementaciji NSAPNP 2011.-2014. Kako se redovno podnošenje izveštaja institucija odigravalo samo kada su se davala mišljenja i ulazne vrednosti za godišnji izveštaj 2012. za nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici, i spisak ima ograničenja kod svih pruženih informacija zato što je zvaničan izveštaj podnesen samo jednom.²⁶ Data analiza je zasnovana na informacijama koje su davale institucije za ocenjivanje na osnovu zahteva za ocene koje je podržala kancelarija UN Women na Kosovu u bliskoj saradnji sa nacionalnim koordinatorom protiv nasilja u porodici i njegovim zahtevima.

1. Generalno uzevši, kosovsko pravosuđe i žrtve porodičnog nasilja poseduju ograničeno znanje o međunarodnim konvencijama i njihovom direktnom važenju u kosovskom zakonodavstvu. Po kosovskom Ustavu, u slučaju sukoba zakona, međunarodne konvencije imaju direktno važenje i prednost u odnosu na domaće zakonodavstvo.²⁷ Prelomna odluka o korišćenju sudske prakse međunarodnih ljudskih prava odigrala se 2012. godine sa slučajem Dijane Kastrati, kada se Ustavni sud Kosova u svojoj odluci pozvao na analizu i primenu Konvencije Ujedinjenih nacija o svim oblicima diskriminacije nad ženama (CEDAW). Odluka je iznela da su kažnjenja prištinskog Opštinskog suda u izdavanju naloga za zaštitu za Dijanu Kastrati dovela do toga da joj život dođe u opasnost i da joj nije pružena neophodna zaštita što je na kraju dovelo do njene smrti i ubistva koje je počinio njen bivši suprug. U slučaju je zaključeno da su kažnjenja u izdavanju naloga za zaštitu prekršaj ljudskih prava zato što uskraćuju pravo na život osobe i pravo na delotvoran pravni lek kako je garantovano međunarodnim konvencijama.²⁸ Dalje, slučaj je takođe prizvao odgovor Sudskog saveta Kosova gde se zahtevalo da zaštitni nalozi u slučajevima nasilja u porodici, koje izdaju kosovski sudovi, budu u skladu sa preciznim vremenskim rokovima predviđenim u kosovskom Zakonu o nasilju u porodici. Takođe, KIP je naložio da slučajevi nasilja u porodici dobiju prioritet u sudovima u skladu sa rokovima predviđenim u kosovskom Zakonu o nasilju u porodici prema odluci Sudskog saveta Kosova br. 22/2012. Davanje prioriteta slučajevima nasilja u porodici i nalozi SSK sa zahtevom za brz odgovor kosovskih sudova, uticali su na nivo sprovođenja i razumevanja zakonodavstva o nasilju u porodici. Međutim, nivo priznavanja i izvršavanja međunarodnih konvencija od strane sudija, tužilaca i advokata, još uvek je ograničen; na primer, u građanskim sudskim postupcima izdavanje naloga za zaštitne mere (NZM) se obično posmatra kao zamena za optužbu, uz pomirenje žrtve koje se obično smatra poželjnim od strane sudova, što je često i zakonski zahtev.²⁹

26 Videti Aktivnosti protiv porodičnog nasilja na Kosovu, godišnji izveštaj o progresu 2012, objavljen maja 2013. u Kancelariji nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici, g. Daut Džemajli (Xhemajli) zamenik ministra pravde, uz podršku Kancelarije UNDP na Kosovu. Dostupno na http://www.md-ks.net/repository/docs/Final_English_APR_DV.pdf

27 Videti: Ustav Kosova, član 22.

28 Presuda Ustavnog suda br. KI 41/12 sa podnosiocima Gezim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda u Prištini i Sudskog saveta Kosova.

29 Komunikacija putem elektronske pošte sa službenikom EULEX-a za rodna pitanja, juli 2015.

2. U 2014. godini, da bi se dalje razumeo i sprovodio zakonski okvir na Kosovu, Agencija za rodnu ravnopravnost napisala je Komentar zakona o zaštiti od nasilja u porodici, uz podršku misije OEBS na Kosovu.³⁰ Komentar je bio planiran za pravosudno osoblje, uključujući ovde i sudije i tužioce, i u svrhu treninga kako bi se osnažilo sprovođenje kosovskog Zakona o nasilju u porodici. Ipak, potonje istraživanje o nasilju zasnovano na polnim razlikama koje je vodila kosovska Ženska mreža,³¹ gde je odabrano preko 1000 ispitanika, pokazalo je da sudovi nastavljaju da koriste međunarodnu sudsku praksu i da imaju slabo poznavanje zakona i međunarodnih konvencija. Sveukupno, izgleda da postoji neko poboljšanje u određivanju vremenskih rokova za naloge za zaštitne mere mada je na ovome rađeno i u smernicama Sudskog saveta Kosova i u odluci Ustavnog suda Kosova u slučaju Dijane Kastrati. Primena i poznavanje međunarodnih zakona o ljudskim pravima koji su direktno važeći u kosovskom zakonodavstvu i dalje su ograničeni. Dalje aktivnosti su neophodne radi podizanja svesti pravosudnih struktura o međunarodnim standardima ljudskih prava i korišćenju sudske prakse koja proističe iz međunarodnih konvencija.

3. Dalje, kosovske institucije preduzele su određeni broj inicijativa radi sprovođenja zakonskog okvira za akte nasilja u porodici kako je zahtevano u NSAPNP i kosovskom Zakonu o nasilju u porodici. Predsednik vlade Republike Kosovo u 2012. godini i Ministarstvo zdravlja u 2013, izradili su i usvojili dva podzakonska akta za sprovođenje kosovskog Zakona o nasilju u porodici. Vlada je takođe napisala i usvojila administrativno uputstvo br. 12/2012 o određivanju mesta i načina za psiho-socijalni tretman za počiniocce nasilja u porodici, kao i administrativno uputstvo br. 02/2013 o metodama tretmana za počiniocce porodičnog nasilja koje se izriču kao obavezne mere tretmana od alkoholizma i zavisnosti od psihotropnih supstanci.³² Podzakonski akti takođe pozivaju na osnivanje i licenciranje NVO i/ili vladinih agencija za pružanje zdravstvenih i socijalnih usluga kako bi se pružali obavezni tretmani koje nalažu sudovi, uključujući ovde i razvoj odgovarajuće infrastrukture, takođe na opštinskom nivou.³³ Međutim, implementacija ovih administrativnih uputstava ostaje ograničena u praksi i na centralnom i na lokalnom nivou.³⁴ Specijalni tretman za počiniocce porodičnog nasilja sa nivoom zavisnosti od alkohola i droga, ili sa potrebom za psihološku podršku, trenutno se ne nude kao opcije za tretman.³⁵ Mali broj počinitelaca bio je tretiran u institucijama primarne medicinske nege, međutim, ministarstvo zdravlja tek treba da uspostavi pomoćnu infrastrukturu kako bi se sprovodilo odgovarajuće administrativno uputstvo 02/2013. Dalje, počinioci koji su bili tretirani u primarnim bolničkim institucijama, kada izađu iz ovih institucija, nisu prolazili ni kroz kakve potonje prateće tretmane.³⁶ Ukupno gledano, implementacija ovih važnih podzakonskih akata koji su usvojeni za počiniocce nasilja u porodici, bila je na minimalnom nivou zbog potpunog nedostatka infrastrukture za sprovođenje ovih specifičnih akata.

30 Videti Komentar Agencije za rodnu ravnopravnost o Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, dostupno na <http://abgi.rks-gov.net/Portals/0/Komentari%20i%20Ligjit%20p%20C3%ABr%20Mbrojtje%20nga%20Dhuna%20n%20C3%AB%20Familje%20-Shqip.pdf>.

31 Predstavnik KŽM na diskusiji fokus grupe u radnoj pod-grupi za nasilje zasnovano na polnim razlikama, 3. juli 2015, Priština.

32 Videti AU br. 12/2012, dostupno na: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/UA_per_trajtimin_psiko-social_te_kryersve_te_dhunes_ne_familje_10.09.pdf. Videti takođe AU br. 02/2013, dostupno na: <http://msh-ks.org/wp-content/uploads/2013/11/Udhezim%20Administrativ%2002-2013.pdf>.

33 Videti član 8, stav 3 AU br. 12/2012.

34 Diskusije fokus grupe sa članovima opštinskih koordinacionih mehanizama za porodično nasilje iz Dragaša, Gnjilana i Đakovice, 16. juni 2015. u Prizrenu.

35 Diskusije fokus grupe sa članovima radne pod-grupe za nasilje zasnovano na polnim razlikama, 3. juli 2015. Priština.

36 Ibid.

4. Da bi se pojačao i podigao nivo poznavanja i sprovođenja zakonskog okvira i kosovskog Zakona o nasilju u porodici konkretno, Vlada Kosova je, pod vođstvom Agencije za rodnu ravnopravnost, napisala i usvojila u 2013. Standardne operativne procedure (SOP) za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu.³⁷ Ovaj dokument politike, koji je poznat kao SOP, nudi detaljan opis uloga i odgovornosti za policiju, socijalne radnike, Advokate žrtava, uključujući takođe i sudije, prosvetne radnike, medicinske radnike, tužioce i osoblje skloništa i sigurnih kuća, u identifikovanju, prosljeđivanju, kao i pomaganju žrtvama nasilja u porodici. Obuka je takođe obavljena da bi se odgovorilo na potrebu za jačanjem kapaciteta i profesionalno izvršavanje SOP do 2014. Tokom perioda 2011-2014. Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ) dalo je dva primerka originalnih SOP za 38 opština sa ukupno distribuiranih 80 primeraka.³⁸ Takođe, tokom 2014. godine, Agencija za rodnu ravnopravnost je, zajedno sa misijom OEBS na Kosovu i uz podršku MRSZ i drugih aktera, obučila preko 200 socijalnih radnika, policajaca i Advokata žrtava u vezi sa sadržajem i procedurama uspostavljenih u SOP.³⁹ Pored ovoga, MRSZ je napisalo i usvojilo „Minimalne standarde za socijalne radnike u pomaganju žrtvama nasilja u porodici“. Primetna većina socijalnih radnika bila je obučavana tokom 2013. na jednodnevnim treninzima koji su se odnosili na implementaciju relevantnih minimalnih standarda i zakonskih zahteva u vezi sa pomaganjem žrtvama nasilja u porodici.⁴⁰ Ipak, naredne 2015, istraživanje kosovske Ženske mreže o nasilju zasnovanom na polnim razlikama pokazuje da policija i socijalni radnici i dalje poseduju minimalno poznavanje zakonskog okvira, ubrajajući i kosovski Zakon o nasilju u porodici.⁴¹ Uz to, ograničeno poznavanje mera koje se izdaju kroz zaštitne naloge nastavlja se samo kroz mere 1 i 2 predviđene po zakonu, prevashodno su korišćene i zahtevane po obrascima zahteva za izdavanje naloga za zaštitne mere. U poređenju sa drugim merama navedenim u kosovskom Zakonu o nasilju u porodici, Advokati žrtava i socijalni radnici koriste mere 1 i 2 u najvećoj meri, dok se ostale mere koriste na mnogo manjem nivou.⁴² Ovaj nedostatak poznavanja zahtevanih i izdatih mera kroz zaštitne naloge, utiče takođe i na nivo sprovođenja kosovskog Zakona protiv nasilja u porodici.

5. U razumevanju i sprovođenju relevantnog zakonskog okvira o porodičnom nasilju, Državno tužilaštvo Kosova, pod vođstvom Kancelarije za advokate i pomoć žrtava (KAPŽ), izradilo je obrasce zahteva za izdavanje naloga za zaštitne mere. Obrasci zahteva takođe sadrže detaljne informacije o podnosiocima, merama koje se zahtevaju i okolnostima koje su relevantne za izdavanje naloga za zaštitnu meru.⁴³ Ranije, zahtevi za izdavanje naloga za zaštitu nisu pružali detaljna objašnjenja o zaštitnim merama koje mogu da se zatraže.⁴⁴ Za razliku od ovoga, iz nalaza sledećeg istraživanja KŽM 2015, stav Advokata žrtava jeste da je izrada obrazaca za zahteve povećala broj traženih mera od strane podnosilaca i da je došlo do veće raznovrsnosti njihove primene.⁴⁵ Detaljna primena i analiza implementacije u praksi tek treba

37 Standardne operativne procedure (SOP) za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu, usvojeno 2013. Dostupno na http://www.psh-ks.net/repository/docs/Procedurat_Standarde_te_Veprimit_per_Mbrojtje_nga_Dhuna_ne_Familje.pdf Videti

38 Komunikacija putem elektronske pošte sa predstavnikom MRSZ, juli 2015.

39 Videti „OEBS završava obuku za one koji odgovaraju na porodično nasilje na Kosovu“ na <http://www.osce.org/kosovo/129891>

40 Intervju istraživača sa osobom za kontakt u vezi sa porodičnim nasiljem iz MRSZ, juli 2015.

41 Preliminarni nalazi o dimenzijama rodno zasnovanog nasilja na Kosovu, 2015, e-mail komunikacija kosovske Ženske mreže sa istraživačem, juli 2015.

42 Primedba istraživača iz kosovske Ženske mreže, e-mail komunikacija u julu 2015.

43 Državni tužilac Kosova, kancelarija za advokate i pomoć žrtvama, na: http://www.psh-ks.net/repository/docs/Declaration_of_damages.pdf.

44 Primedba istraživača iz kosovske Ženske mreže, e-mail komunikacija u julu 2015.

45 Intervju sa menadžerom iz Advokata žrtava, juli 2015.

da budu dalje ocenjivani. Ipak, odobravanje obrasca za zahtev za izdavanje naloga za zaštitnu meru predstavlja poboljšanje koje su kosovske institucije preduzele da bi poboljšale razumevanje i implementaciju zakonskog okvira protiv nasilja u porodici.

6. Da bi se pojačao nivo poznavanja zakonodavstva o nasilju u porodici, kancelarija za advokate i pomoć žrtvama u Državnom tužilaštvu napisala je i usvojila obrazac za prijavu štete. Cilj ovog obrasca bio je da pojašni štete koje je žrtva pretrpela i da zahteva kompenzaciju putem popunjavanja obrasca izjave o šteti u krivičnim postupcima.⁴⁶ Obrazac je takođe dostupan na Internetu na zvaničnoj stranici državnog tužioca. Obrazac detaljno zalazi u procedure kako žrtve da prijavljuju pretrpljenu štetu zbog akata porodičnog nasilja.⁴⁷ Mera u kojoj se obeštećenja zahtevaju i u kojoj su nadoknađena ostaje nepoznata na ovom nivou evaluacije.

7. Što se tiče kritičnog pitanja u implementaciji zakonskog okvira, pitanja kašnjenja u izdavanju naloga za zaštitne mere, uključujući i izricanje blagih kazni za recidiviste i prekršioce zaštitnih naloga, primećena su tek blaga poboljšanja. Većina osnovnih sudova na Kosovu imenovala je sudove koji kao prioritet stavljaju izdavanje naloga za zaštitne mere nakon odluke Sudskog saveta Kosova br. 22/2012.⁴⁸ I dalje se nastavljaju problemi u implementaciji sa predmetima gde su sudije na odmoru ili odlaze u penziju. U tim slučajevima postoje izveštaji o kašnjenjima u izdavanju naloga za zaštitne mere.⁴⁹ Što se tiče pojačanog i poboljšanog sistema za evaluaciju slučajeva recidivista i izricanja kazni u skladu sa kosovskim Zakonom o nasilju u porodici, tu nema poboljšanja.⁵⁰ Dalje, kršenja naloga za zaštitne mere postaju tek veoma retko krivična dela i posledično tome slučajevi recidivista, što dovodi do neuspeha u izvršenju odgovarajućih kazni u skladu sa zahtevima kosovskog Zakona protiv nasilja u porodici. Ne postoje jasne smernice za profesionalce koji rade na polju reda i zakona o tome kako se baviti i nadgledati naloge za zaštitne mere, njihova kršenja, kao i kome žrtva treba da prijavi kršenje zaštitnog naloga i kako policija treba da obrađuje slučaj.⁵¹

8. U odnosu na odgovarajuće i detaljno opravdanje mera izrečenih zaštitnim nalogom, a koje su zahtevane prema bivšem NSAPNP, ovo pitanje je bilo delimično rešavano pisanjem i usvajanjem prethodno uređenog obrasca kancelarije za advokate i pomoć žrtvama koji je poznat kao obrazac zahteva za izricanje zaštitnih mera. Mera je delimično poboljšala nivo implementacije ovih zahteva obuhvaćenih u NSAPNP.

9. Na kraju, ograničeni profesionalni kapaciteti za slučajeve porodičnog nasilja nastavljaju da predstavljaju izazov. Iako je bilo značajnih poboljšanja u podizanju institucionalnog poznavanja zakona i međunarodnih standarda ljudskih prava, glavni izazovi nastavljaju da budu na nivou implementacije. Takođe, slabo izveštavanje o aktima porodičnog nasilja nad decom, starijima i invalidima i dalje predstavljaju kritično pitanje. Cifre pokazuju konstantni porast broja izveštaja o nasilju nad starijima i među muškim članovima porodice,⁵² međutim zaštita i pomoć u slučajevima porodičnog nasilja gde su upletena deca ostaju da budu problematična. Na primer, iako su posebno dizajnirane prostorije za razgovor sa decom, koje su napravljene da budu prijatne za boravak dece i koje postoje u šest kosovskih policijskih stanica, njihovo korišćenje

46 Član 218, ibid, str. 22.

47 Videti http://www.psh-ks.net/repository/docs/Deklarate_mbi_demin.pdf.

48 Videti odluku Sudskog saveta Kosova, 58. sastanak SSK, mart 2012.

49 Diskusije fokus grupe sa članovima radne pod-grupe za rodno zasnovano nasilje, 3. juli 2015, Priština.

50 Diskusije fokus grupe sa članovima radne pod-grupe za rodno zasnovano nasilje, 3. juli 2015, Priština.

51 E-mail komunikacija sa savetnikom EULEX-a za rodna pitanja, juli 2015.

52 Podaci Policije Kosova, dostupni u finalnom izveštaju evaluacije UNWOMEN, juli 2015.

je i dalje ograničeno u kosovskoj policiji, prema praćenju UNICEF-a iz 2014.⁵³ Iako su izrađeni i implementirani minimalni standardi socijalnih službi,⁵⁴ sveukupni pogled agencija koje rade sa decom je takav da pomoć koja se usredsređuje na najbolji interes deteta zahteva poboljšanje i treba da se rešava putem pisanja posebnog poglavlja o pomoći i zaštiti dece koja su žrtve porodičnog nasilja za sledeći NSAPNP.⁵⁵

b) Kritična pitanja o funkcionisanju institucionalnih mehanizama protiv nasilja u porodici

1. Kosovska infrastruktura koja služi da pomogne i štiti žene i decu žrtve porodičnog nasilja je poboljšana. Kosovo je prošlo kroz obiman proces licenciranja kapaciteta socijalnih radnika za kojim je sledila izrada minimalnih standarda u pružanju socijalnih usluga u pet glavnih oblasti.⁵⁶ Tek nedavno, licenciranje pružalaca usluga žrtvama porodičnog nasilja preko NVO je takođe finalizovano.⁵⁷ Licenciranje je sprovedeno u skladu sa zahtevima kosovskog Zakona o porodici i socijalnim službama kako bi se osnažili kapaciteti i profesionalne sposobnosti pružalaca usluga.⁵⁸ Po ovom zakonu, nevladine organizacije koje pružaju socijalne usluge takođe moraju biti registrovane i moraju se pridržavati određenih standarda licenciranja utvrđenih od strane odeljenja za socijalnu zaštitu.⁵⁹

2. Dalje, po kosovskom Krivičnom zakonu i Zakonu o krivičnom postupku, Advokati žrtava su prebačeni u službu kosovskog državnog tužioca iz Ministarstva pravde Kosova. Oni su takođe predviđeni da deluju kao ovlašćeni predstavnici žrtava zločina uključujući i žrtve porodičnog nasilja, pred sudovima.⁶⁰ Ovo je podiglo nivo pristupa žrtava pravnim lekovima, međutim nivo izvršenja kvalitetnog pružanja ovih usluga tek treba da bude dalje ocenjen. Dalje, Kosovo je takođe na godišnjoj osnovi, tokom perioda implementacije NSAPNP 2011-2014. nastavilo da pruža finansijsku pomoć za skloništa koja nude usluge žrtava porodičnog nasilja. Ipak, pružaoci skloništa kao licencirani pružaoci usluga preko MRSZ, a koje vode NVO, nastavljaju da protestuju zbog minimalnog pokrivanja troškova od strane Vlade, jer oni ne pokrivaju dovoljno ni plate profesionalnog osoblja u objektima niti komunalne troškove, ostavljajući često NVO da zavise od donatora da bi platile osoblje sigurnih kuća i finansijske troškove komunalija.⁶¹ U malom broju slučajeva su opštine ponudile podršku sigurnim kućama kao što je to slučaj u Gnjilanu gde je ponuđena zgrada na korišćenje kao sklonište, što je slučaj i sa opštinom Priština. Samo u 2014, u predizbornom periodu se Vlada saglasila preko jednokratne podrške premijera da pomogne sve finansijske potrebe NVO.⁶² Ipak, celokupne potrebe NVO treba da

53 Razgovor istraživača sa osobom za kontakt UNICEF-a za rodno nasilje, juli 2015. u Prištini. Postojalo je 6 soba za razgovor koje su napravljene i donirane Policiji Kosova radi stvaranja okruženja koje je prijatno za razgovor sa decom. To je 6 od 48 policijskih stanica.

54 Razgovor istraživača sa licem za kontakt u vezi sa porodičnim nasiljem iz MRSZ, juli 2015.

55 Ibid. Videti takođe studiju osnovnog istraživanja o RZN i porodičnom nasilju u Dragašu, Gnjilanu i Đakovici, 2013, UNICEF.

56 Videti str. 18 Akcionog plana Evropskog partnerstva, decembar 2012, dostupno na http://www.mei-ks.net/repository/docs/European_Partnership_Action_Plan_2012.pdf

57 Razgovor istraživača sa osobom za kontakt za porodično nasilje u MRSZ, juli 2015.

58 Videti član 8.3 kosovskog Zakona o porodici i socijalnim službama, 2005. Dostupno na http://www.kuvend-ikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_en.pdf

59 Ibid.

60 Videti Zakon o krivičnom postupku Kosova, član 63, dostupno na http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_en.pdf

61 Razgovor sa članom NVO koalicije sigurnih kuća, 16. jun 2015, u Prizrenu.

62 Ibid.

budu primerno ponovo procenjene od strane Vlade kada bude pisala novi NSAPNP, uključujući tu i kritike u vezi sa nivoom finansiranja i podrške.

3. Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu takođe je izradilo kriterijume za licenciranje socijalnih radnika u skladu sa zahtevima Zakona o porodici i socijalnim službama.⁶³ Tokom 2013-2014. Ministarstvo je licenciralo sve socijalne radnike registrujući ove profesionalce u Registru za socijalne i porodične usluge.⁶⁴ Licenciranje je takođe bilo sredstvo koje je Ministarstvo koristilo da procenjuje i prati nivo učinka socijalnih radnika i rada sa ranjivim žrtvama, ubrajajući ovde i žrtve porodičnog nasilja.

4. Do 2003. Advokati žrtava (AŽ) zastupali su interese žrtava porodičnog nasilja generalno, kako je predviđeno privremenim Krivičnim zakonima. Međutim, sa novim Krivičnim zakonom i Zakonom o krivičnom postupku Kosova, koji su stupili na snagu 2013,⁶⁵ Advokati žrtava su takođe pojačali svoju ulogu da zastupaju žrtvu na sudovima i imaju pravo da zastupaju njihove interese zahtevajući zaštitu ovih prava u ime žrtve. Mada je bilo kritika u vezi sa ulogom Advokata žrtava pri zastupanju svih žrtava zločina pred sudovima, pošto izgleda da je ovo veliki napor za kadrovske kapacitete AŽ da obuhvate sve žrtve zločina, većina slučajeva koje su AŽ pokrili u 2014. odnosila se na slučajeve porodičnog nasilja.⁶⁶ Ipak, na mestu je validna kritika da se AŽ još uvek bore za zajedničko razumevanje njihovih dužnosti i odgovornosti u predmetima porodičnog nasilja, naročito nakon izmene njihovog novog mandata na osnovu novog Krivičnog zakona.⁶⁷ Dalji pregled uloge i praktične implementacije mandata AŽ potrebni su, kao i njihove nove uloge i odgovornosti u skladu sa novim Krivičnim zakonom i Zakonom o krivičnom postupku, što treba da se odražava u SOP.

5. Pod vođstvom donatora, tj. kancelarije UNDP-a na Kosovu, pomognuto je dodatnih pet kancelarija za pravnu pomoć širom Kosova kako bi se pružali delotvorni pravni lekovi za ranjive grupe, uključujući ovde i žrtve nasilja u porodici. Dalje, u 2012, kosovski Zakon o pravnoj pomoći takođe je naveo žrtve porodičnog nasilja kao kvalifikovanu kategoriju za iniciranje postupka za traženje besplatne pravne pomoći.⁶⁸ Ipak, zatvaranje pet kancelarija za pravnu pomoć koje je podržavao UNDP i njihov transfer u VK, sada je potpuno završeno od strane Vlade Kosova u 2015. Ovo je notirano kao neuspeh kosovskih institucija da nastave podršku pristupu besplatnoj pravnoj pomoći i pravu na delotvorne pravne lekove za ranjive grupe, uključujući i žrtve nasilja u porodici.⁶⁹ Nastavljanje ovakve podrške zahtevalo je minimalne budžetske troškove i od kritične je važnosti da se ne bi uskratio pristup besplatnim pravnim lekovima za žrtve porodičnog nasilja, naročito u ruralnim oblastima.⁷⁰ Ipak, kako donatorske inicijative često bivaju neodržive na duži rok, i pošto treba da postoji sve jača uloga Vlade Kosova u podršci žrtvama porodičnog nasilja, Vlada Kosova bi trebalo da razmisli da ponovo otvori ove kancelarije

63 Videti član 1 kosovskog Zakona o porodici i socijalnim službama, 2005. Dostupno na http://www.kuvend-ikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_en.pdf

64 Razgovor ispitivača sa licem za kontakt za porodično nasilje iz MRSZ, juli 2015.

65 Videti krivične zakone dostupne na www.legislationline.org/documents/id/17771

66 Tačne cifre su dostupne kod UNWOMEN. Razgovor sa menadžerom za advokate i pomoć žrtvama, juli 2015.

67 E-mail komunikacija/razgovor sa savetnikom EULEX-a za rodna pitanja, juli 2015.

68 Videti član 31 kosovskog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, dostupno na [http://www.md-ks.net/repository/docs/Ligji_per_ndihme_juridike_falas_\(anglisht\).pdf](http://www.md-ks.net/repository/docs/Ligji_per_ndihme_juridike_falas_(anglisht).pdf)

69 Zaključci sa prezentacije preliminarne nalaza sa nacionalnim koordinatorom protiv nasilja u porodici, 13. juli 2015.

70 Diskusija fokus grupe sa službenikom za pravnu pomoć, koordinacioni mehanizam za nasilje u porodici u opštinama Dragaš, Gnjilane i Đakovica, 18. jun 2015. u Prizrenu.

sa delom njihovih aktivnosti, za sledeći NSAPNP i/ili da uzme u obzir da bi bilo kakva buduća intervencija trebalo da bude zasnovana na obavezi da se podrže mehanizmi protiv porodičnog nasilja kroz finansiranje iz budžeta Kosova.

6. Postoji potreba za poboljšanjem prikupljanja podataka o krivičnim delima povezanim sa rodnim nasiljem uopšte. Na primer, tokom redovnog praćenja 2011-2014. kancelarija za rodna pitanja EULEX-a je sačinila dokument u kojem je prikupljanje podataka o krivičnim delima u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem bilo analizirano u institucijama zakona na Kosovu. Interni izveštaj je identifikovao jazove i nedostatke, a pružene su i preporuke o poboljšanju prikupljanja podataka o krivičnim delima koja se odnose na rodno zasnovano nasilje. Dalje, EULEX preporučuje da bi u bliskoj budućnosti kosovske institucije trebalo da rade na obezbeđivanju podataka podeljenih po polovima za počiniocima i žrtve zločina, odnosima između njih i vrstama krivičnih dela prema dobro definisanim kategorijama, i to kod svih uključenih institucija vladavine zakona.⁷¹ Za sada izgleda da ova koordinacija ne postoji sa bazom podataka o slučajevima porodičnog nasilja među svim institucijama.

7. Logističke i operativne potrebe institucija nastavljaju da predstavljaju izazov. Socijalni radnici se često žale na nedostatak potrebne infrastrukture za zaštitu i podršku ženama, muškarcima i deci žrtvama porodičnog nasilja.⁷² Na primer, kada se prijavljuju hitni slučajevi, često je potrebno da se žrtvama porodičnog nasilja pomogne higijenskim kompletima, odećom ili hranom. U ovom pogledu, CSR su decentralizovani i finansirani sa centralnog nivoa, tj. MRSZ je jedino kanalisao putem pokrivanja potreba socijalne pomoći, međutim socijalne službe su savetovane da izrade dalje planove za održavanje na opštinskom nivou.⁷³ Dalje, MRSZ, u koordinaciji sa CSR bi takođe trebalo da traga za načinima rešavanja hitnih i dugoročnih potreba žrtava, u bliskoj saradnji sa opštinama kao i sa institucijama na centralnom nivou, ne bi li se identifikovali načini za podršku i obezbeđivanje odgovarajućeg budžeta za izvođenje aktivnosti koje se odnose na podršku žrtvama u narednom NSAPNP. Uz ovo, socijalni radnici se žale da prevoz žrtava koji obavlja CSR i dalje predstavlja problem. Alternativni i inovativni načini podrške treba da budu identifikovani, kao u slučaju opštine Priština, sa plaćanjem troškova za taksi za socijalne radnike u hitnim slučajevima.⁷⁴ Dalje, nivo koordinacije i memoranduma o razumevanju između opština, da bi zajednički pomagale žrtvama porodičnog nasilja u različitim regionima Kosova, i dalje predstavlja izazov. Ne postoje poznati primeri međuopštinskih sporazuma u asistenciji žrtvama nasilja u porodici, što je posebno zabrinjavajuće jer su sigurne kuće pomognute od samo 7 kosovskih opština koje pokrivaju potrebe kosovskih regiona.

7. Nekoliko primera dobre prakse zaslužuje da bude pomenuto. Na primer, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju je izdvojilo budžet za psihologe koji generalno savetuju studente. Tu bi 2-3 psihologa bila imenovana po opštinama kako je pokazalo istraživanje KŽM 2015. o rodno zasnovanom nasilju. Kosovska Policija je jasno označila finansiranje za specijalizovane jedinice i usvojene SOP za policijski rad sa MRSZ i Ministarstvom za pravdu koji pružaju delimično finansiranje za skloništa, uz nekoliko specijalizovanih sudija koji slučajeve porodičnog nasilja tretiraju kao prioritete.

71 E-mail komunikacija sa službenikom EULEX-a za rodna pitanja, juli 2015.

72 Diskusije fokus grupa, koordinacioni mehanizmi za nasilje u porodici u opštinama Dragaš, Gnjilane i Đakovica, 18. jun 2015. u Prizrenu

73 Razgovor istraživača sa predstavnikom UNICEF, juli 2015.

74 Komunikacija istraživača putem e-maila sa predstavnikom opštine Priština, juli 2015.

8. Sveukupno, iako postoje opšta poboljšanja u funkcionisanju institucionalnih mehanizama protiv nasilja u porodici koja takođe prate i delimična poboljšanja u implementaciji, ipak preostaju da postoje izazovi u pružanju delotvorne pomoći i zaštite za žrtve. Na primer, u 2012. i 2013. misija OEBS na Kosovu davala je obimne treninge za poboljšanje reagovanja na nasilje u porodici, obučavajući socijalne radnike, Advokate žrtava, Policiju Kosova i zdravstvene radnike, kao i civilno društvo na lokalnom nivou, o primeni Standardnih operativnih procedura. Bilo je takođe i šest prikazivanja filmova u regionu Peći o nasilju zasnovanom na rodnim razlikama, uz radio emisiju i obuku medicinskog osoblja o tome kako tretirati slučajeve nasilja u porodici.⁷⁵ Ipak, bio bi dobar savet da institucije takođe izrade sažete i precizne protokole o tome kako baratati slučajevima nasilja u porodici i dalje od Standardnih operativnih procedura.⁷⁶ Naročito bi institucije trebalo da se trude u pravcu poboljšanja svoje odgovornosti, a profesionalci kao što su policija, tužioci i sudije, trebalo bi da budu sposobni i aktivni da kažnjavaju odsustvo odgovornosti pri neuspehu da se blagovremeno rešavaju slučajevi nasilja u porodici. Na primer, dobar savet bi bio da propust policije, tužilaca i sudije da deluju blagovremeno u vezi sa slučajevima nasilja u porodici, bude prijavljen odmah i da se neprijavlivanje smatra krivičnim delom.⁷⁷

9. Za kraj, izgleda da koordinacija nastavlja da bude izazov za delotvorno funkcionisanje institucionalnih mehanizama koji pružaju pomoć i zaštitu za žrtve nasilja u porodici. Sastanci međuministarske grupe za nasilje u porodici nisu se održavali redovno kako je predviđeno Uslovima mandata kancelarije nacionalnog koordinatora.⁷⁸ Dalje, nedostatak preuzimanja u svoje ruke i održivosti sekretarijata/kancelarije logistike koji u potpunosti zavise od donatora, treba da bude pouka iz prethodnog NSAPNP. U ovim slučajevima izvodljiva opcija je da se iz budžeta Kosova podrži pozicija sekretarijata i da se proprate primeri navedeni od nacionalnih mehanizama za borbu protiv trafikinga na Kosovu, gde je imenovan radnik sa stalnim punim radnim vremenom, finansiran od Vlade, kao podrška nacionalnom koordinatoru. Pozicija kvalifikovanog javnog službenika bi trebalo takođe da obezbedi kontinuitet i prilikom političkih promena (videti takođe istraživanje KŽM, uskoro, 2015).

c) Podrška, tretman i reintegracija

Reintegracija žrtava nasilja u porodici izgleda da je glavni izazov sa čime se slažu svi učesnici u evaluaciji. Žrtve su u većini slučajeva zavisne od svojih članova porodice zbog nedostatka mogućnosti za zapošljavanje, kao i društvenih i tradicionalnih diskriminatorskih praksi. Takođe postoji odsustvo dugoročnih usluga pomoći i rehabilitacije za žrtve porodičnog nasilja, što često ostavlja žrtve da imaju ograničene izbore i prinuđuje ih da se vraćaju svom nasilnom partneru.⁷⁹ Ovo se često pogrešno posmatra od strane institucija kao deo njihovog cilja pomirenja žrtava.⁸⁰ Usluge reintegracije su takođe ispraćene minimalnom budžetskom podrškom iz VK. Na primer, u 2012. godini, Vlada je dodelila oko 10% svojih finansija za reintegraciju kako bi implementirala Zakonski okvir koji se odnosi na nasilje u porodici. Troškovi rehabilitacije i reintegracije, kada se podele, bili su samo 399,585 evra od 3.060.116 evra ili 13% podeljenih u 2012.⁸¹

75 Razgovor sa predstavnikom OEBS, jun 2015.

76 Preporuke diskusije fokus grupe sa članovima radne pod-grupe za rodno nasilje, 3. juli 2015, Priština.

77 E-mail komunikacija sa službenikom EULEX-a za rodna pitanja, juli 2015.

78 Preporuke diskusije fokus grupe sa članovima radne pod-grupe za rodno nasilje, 3. juli 2015, Priština.

79 E-mail komunikacija sa službenikom EULEX-a za rodna pitanja, juli 2015.

80 Ibid.

81 Kosovska Ženska mreža za kancelariju UNDP na Kosovu, Po kojoj ceni: budžeti za implementaciju zakonskog okvira protiv nasilja u porodici na Kosovu, str. 1. Dostupno na <http://www.womensnetwork.org/documents/20130405120224756.pdf>

Mali broj opština bio je aktivniji uz podršku opštinskih koordinacionih mehanizama za nasilje u porodici podržanih od kosovskog tima UN. Ipak, sve opštine bi takođe trebalo da tragaju za načinima da se nađe dugoročnija politička volja kako bi se podržale aktivnosti koje se odnose na nasilje u porodici kada se jednom okonča podrška donatora. Budući akcioni plan bi takođe trebalo da podržava stvaranje i ponavljanje ovakvih modela na opštinskom nivou. U oblastima gde ove aktivnosti mogu izgledati previše ambiciozno, bilo bi potrebno identifikovati određene regionalne saradnje opština i trebalo bi da se napišu memorandumi o razumevanju za međuopštinsku saradnju. Ova aktivnost do sada nije bila obavljena. Implementacijom ovih aktivnosti dugoročno finansiranje skloništa i finansiranje zajedničkih opštinskih skloništa bili bi pokriveni od strane više opština. Ovo bi takođe bilo na liniji sa Zakonom o porodici i socijalnim službama i Zakonom o lokalnoj samoupravi. Međuopštinski sporazumi bi takođe trebalo da se trude da rešavaju potrebu za finansiranjem programa za zapošljavanje i obrazovni trening za žrtve nasilja u porodici.

Za kraj, opštinski model koordinacionih mehanizama za pisanje akcionih planova za rodnu ravnopravnost ili nasilje u porodici, treba takođe konkretno da se bavi potrebama žrtava porodičnog nasilja u vezi sa dugoročnom rehabilitacijom i reintegracijom putem specifičnih instrumenata, preko tutorstva, treninga i detaljno razrađenih mogućnosti za zapošljavanje. Samo onda bi žrtve mogle da se osnaže i da dobiju mogućnosti za zapošljavanje kako bi bile u stanju da pronađu dugoročna rešenja kada odluče da se oslobode od opasnih nasilnih situacija u svojim porodicama.

Ostali izazovi: Budžetske kalkulacije za budući NSAPNP

Bivši NSAPNP je bio zasnovan samo na približnim procenama budžetskih troškova za implementaciju akcionog plana navodeći ukupni budžet od 2.414.560 € od čega 1.612.854 € treba da bude obezbeđeno iz budžeta Kosova, a 780.196 € od inostranih donatora. Nedostaje precizna podela budžeta po troškovima, sa aktivnostima koje navode samo odgovorne institucije i sa nekoliko troškova za aktivnosti bez nužnog navođenja konkretne odgovorne institucije. Takođe, rokovi su dati prilično uopšteno bez konkretnih proračuna. (Budući izveštaj KŽM 2015)

Ipak, obimna kalkulacija sprovedenih aktivnosti bi trebalo da se obavi pod direktnim vođstvom i nadzorom nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici, kako je i navedeno u Uslovima mandata,⁸² pre procesa pisanja nove Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici određenog za kraj 2015. godine. Na primer, samo u 2011. VK je potrošila najmanje 3.060.116 € za bavljenje uglavnom potrebama zaštite žrtava nasilja u porodici, od čega su više od milion € obezbedili donatori (37.2%).⁸³

U rezimeu, usluge koje su povezane sa nasiljem u porodici u 2011. koštale su kosovsku državu 1.76 € per capita, a 1.11 € po osobi u porezu. Preko 80% troškova pokrivenih od VK bili su usmereni u aktivnosti koje se odnose na zaštitu i prevenciju. Troškovi rehabilitacije i reintegracije, kada se podele, bili su samo 399.585 € od 3.060.116 € podeljenih u 2012. Troškovi u vezi nasilja u porodici procenjeni su kao viši dolaskom Standardnih operativnih procedura, međutim realni troškovi Vlade u vezi sa porodičnim nasiljem nisu poznati na godišnjem nivou zbog nedostatka institucionalnog znanja o kompletnim odgovornostima i aktivnostima sprovedenim i redovno izveštavanim za kancelariju nacionalnog koordinatora. Naročito je nedovoljna saradnja između službenika za budžet,

⁸² Videti dužnosti i odgovornosti u Uslovima mandata, odeljak aneksa.

⁸³ Kosovska Ženska mreža za kancelariju UNDP na Kosovu. Po kojoj ceni: budžetiranje za implementaciju zakonskog okvira protiv nasilja u porodici na Kosovu, str. 1. Dostupno na <http://www.womensnetwork.org/documents/20130405120224756.pdf>

program i ravnopravnost polova, i ovo je veoma validna primedba.⁸⁴ Ipak, bivša Nacionalna strategija i Akcioni plan protiv nasilja u porodici postavili su 2.414.560 € za svojih skoro 48 meseci planirane implementacije ukupno. Ovo pokazuje da su budžetske procene bile veoma niske u poređenju sa godišnjim troškovima koje je davala Vlada na godišnjoj osnovi i koji su dobijeni kalkulacijama istraživanja kosovske Ženske mreže za budžetske troškove u vezi sa nasiljem u porodici u godini 2011. Dobar savet bi bio za naredni NSAPNP da se procene učine preciznijim kako bi odražavale istinske troškove Vlade Kosova u vezi sa aktivnostima koje se odnose na nasilje u porodici, a u okviru naredne Strategije i Akcionog plana.

V. ZAKLJUČAK/KAKO DALJE

Na osnovu gore prezentovanih nalaza, sledeće su neke od opcija politika kojima je potrebno baviti se tokom pisanja naredne Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici:

- Pokazatelji navedeni u tabeli Akcionog plana su samo na nivou aktivnosti, bez preciziranja nivoa strateškog cilja ili specifičnih ciljeva. Stoga mereni uticaj može biti samo kratkoročan preko parametara za nivo aktivnosti. Takođe, dolazeće istraživanje KŽM o rodno zasnovanom nasilju potvrđuje da se dokazalo da je teško indikatorima izmeriti napredak zato što postoji mnogo aktera uključenih u njihovu implementaciju.
- Nije bilo centralnog mehanizma za prikupljanje podataka, niti su oni analizirani osim izveštaja nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici iz 2012. Ipak, poduhvat bi bio previše ambiciozan pošto je ovaj mehanizam na centralnom nivou trebao da traži informacije od članova koordinacione grupe u implementaciji NSAPNP kontinuirano i redovno svakog kvartala.
- Nekoliko indikatora navodi samo više institucija kao odgovorne u širokom smislu, kao što su „lokalne i centralne institucije“ ili „privatni akteri“. Pošto nijedna institucija nije navedena kao primarno odgovorna agencija, ovo se nadgledanje učinilo održivim ali je takođe stvorilo potencijalna preklapanja u implementaciji sa više institucija čije se odgovornosti dupliraju ili pak izjavljuju da određena stvar nije u njihovoj nadležnosti (istraživanje KŽM, buduće, 2015).
- Neophodno je da dalje aktivnosti podignu nivo svesti pravosudnih struktura o međunarodnim standardima ljudskih prava i o korišćenju sudske prakse koja proističe iz međunarodnih konvencija.
- Implementacija dva važna podzakonska akta usvojena za počiniocima nasilja u porodici i za njihov tretman ukoliko postoji zavisnost od droge i/ili alkohola imala su minimalni nivo implementacije zbog potpunog odsustva infrastrukture za sprovođenje ovih konkretnih akata. Odgovarajuće odgovorne institucije, kao što je Ministarstvo zdravlja, treba da podele neophodne fondove i/ili infrastrukturu radi implementacije podzakonskih akata uz uključivanje ove aktivnosti u narednu Strategiju i Akcioni plan protiv nasilja u porodici.
- Institucije bi naročito trebalo da se trude da povećaju odgovornost institucija, profesionalaca kao što su policija, tužioci i sudije, koji bi trebalo da budu aktivniji u kažnjavanju odsustva odgovornosti kada se slučajevi nasilja u porodici ne rešavaju dovoljno brzo. Na primer, savet bi bio da se ta krivična dela prijavljuju odmah i da se krivičnim delom smatra i ako ne budu prijavljena.

⁸⁴ Kosovska Ženska mreža za kancelariju UNDP na Kosovu. Po kojoj ceni: budžetiranje za implementaciju zakonskog okvira protiv nasilja u porodici na Kosovu, str. 1. Dostupno na <http://www.womensnetwork.org/documents/20130405120224756.pdf>

- U nekoliko slučajeva pokazalo se da su indikatori bili previše uopšteni i teški za dalja merenja, i oni bi trebalo da budu redovno praćeni od strane kancelarije nacionalnog koordinatora i njegovog sekretarijata. Nedostatak preuzimanja vlasništva nad temom i nedostatak održivosti kancelarije sekretarijata/logistike pošto zavise isključivo od donator, trebalo bi da budu pouke iz prethodnog NSAPNP. U ovim slučajevima izvodljiva opcija je pružanje podrške za poziciju sekretarijata iz budžeta Kosova i praćenje primera navedenih u nacionalnom mehanizmu za borbu protiv trafikinga na Kosovu koji je imenovao jednog zaposlenog sa stalnim punim radnim vremenom, koga plaća Vlada, radi podrške nacionalnom koordinatoru. Pozicija kvalifikovanog javnog službenika trebalo bi da postoji takođe da bi se obezbedio kontinuitet tokom političkih promena (istraživanje KŽM, buduće, 2015).
- Budžetska procena trebalo bi da bude realistična i precizna. Budžet naveden u implementaciji plana, pokazuje nesklad troškova datih za godinu 2011. od Vlade Kosova u implementaciji zakonskog okvira. Većina aktivnosti navedenih u Akcionom planu takođe je održana i u zakonskom okviru koji je analiziran i procenjen u izveštaju KŽM „Po kojoj ceni?“ Budžetske procene za budući Akcioni plan bi trebalo da budu u skladu sa ovim procenama i još preciznije.
- Plan sveukupno ne bi trebalo da zavisi od donatorske podrške i/ili NVO, već bi Vlada trebalo da prevashodno raspodeli odgovarajuća sredstva za njegovu implementaciju. Kolone pod „bez troškova“ bi takođe trebalo da budu uklonjene pošto će sve aktivnosti nositi neke troškove i potrebno je načiniti precizne procene troškova (za dalje informacije takođe videti izveštaj kosovske Ženske mreže „Po kojoj ceni?“: budžetiranje za implementaciju zakonskog okvira koji se odnosi na nasilje u porodici, 2013).

Nivo implementacije Akcionog Plana za nasilje u porodici (2011-2014)⁸⁵

STRATEŠKI CILJ	SPECIFIČNI CILJ	AKTIVNOSTI	ODGOVORNE I POMOĆNE INSTITUCIJE	ROK	BUDŽET	INDIKATORI PRAĆENJA	NIVO IMPLEMENTACIJE
I. Do 2014. uspostaviti efikasne obuhvatne mehanizme za prevenciju nasilja u porodici	1.1. Napisati politike na centralnom i lokalnom nivou za prevenciju, zaštitu i pružanje usluga za žrtvama i počiniocima nasilja u porodici.	1.1.1. Izrada programa za psihologe u školama	MONT, MER, radna grupa	2011-2012	7000 € KKB	Program je razvijen Izveštaji radne grupe	Delimična implementacija Program tek treba da bude razvijen Uklonjeni školski pedagozi
		1.1.2. Pisanje programa za socijalne radnike. MRSZ je od 2006. pisao profesionalni priručnik za službenike socijalnih službi „reagovanje na slučajeve nasilja u porodici“, koji je napisan u MRSZ u saradnji sa OEBS.	MRSZ		70.000€	MRSZ organizuje obuku socijalnih službi; dodeljuje 70.000€	Licenciranje socijalnih radnika je finalizovano Uspostavljeni minimalni standardi za pomoć žrtvama nasilja u porodici (između pet standarda za socijalne službe) Izvršeni treninzi MRSZ o minimalnim standardima
		1.1.3. Uvođenje 80 pedagoga i psihologa u opštinama	MONT, opštine, opštinska odeljenja za obrazovanje	Školska godina 2011-2012	34.560 € KKB	Broj psihologa Broj pilot škola sa psiholozima	Dečiji pedagozi isklonjeni/licenciranje u toku Mali broj psihologa u opštinama
		1.1.4. Uvođenje nastavnog programa sa lekcijama o nasilju u porodici i porodičnim odnosima na odeljenju psihologije.	Filozofski fakultet	Školska godina 2011-2012	21.600 € Univerzitet 21.600 € Univerzitet	Usvojen nastavni program	Nastavni program osnovnih škola bavi se rodnom ravnopravnošću i nasiljem nad ženama ukoliko u udžbeniku građanskog vaspitanja Detaljna evaluacija kvaliteta i uticaja nastavnog programa treba da se sprovede (čeka se intervju MONT)

85 Akcioni plan u originalu preuzet iz kosovske Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici 2011-2014, dostupno na <http://abgi.rks-gov.net/Portals/0/Programi%20i%20Kosov%20n%20Kund%20Dhun%20n%20Famij%20dhe%20Plani%20i%20veprimit.pdf>

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKOG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

1.2. Učiniti društvo osjetljivijim na nasilje u porodici.	1.2.1. Organizovanje medijskih kampanja fokusiranih na nasilje u porodici	Ministarstvo za lokalnu samoupravu, Ministarstvo pravde Centralne i lokalne institucije (ministarstva i opštine) NVO, donatori, mediji	2011-14	5.000 € 1.500€ 29.900€ € odgovorne institucije	Broj pripremljenih medijskih kampanja Uticaj na javnost	16 dana aktivizma redovnih godišnjih kampanja ponudeni su od strane Agencije za rodnu ravnopravnost, opštinskih službenika za rodna pitanja, socijalnih radnika, opštinskih koordinacionih mehanizama za NP. Nedostatak obimnijeg znanja o svim ovim aktivnostima koje su sprovedene tokom 16 dana kampanje aktivizma. Misija OEBS na Kosovu pružala je treninge za novinare, međutim treninzi su ograničeni i muški uzori za svest o nasilju u porodici Previše fokusa na jedan period informativne kampanje, tj. događaj od 16 dana aktivizma treba da bude dosledan
	1.2.2. Organizacija okruglih stolova uz učestvovanje zajednica i relevantnih entiteta (mediji, centralne i lokalne institucije, NVO)	MP Centralne i lokalne institucije i ministarstva opštine) NVO, donatori (UN Women), Asocijacija nezavisnih novinara, mediji	2011-14	1.000€ godišnje	Broj organizovanih okruglih stolova Broj učesnika Uticaj medijskih događaja Javni uticaj (procena javnog uticaja)	DELIMIČNO ZAVRŠENO: ARR organizovao diskusije radi prezentovanja NSAPNP; pokrenuto 16 dana kampanje i distribuirano 60 postera; opštinski službenici za polove takođe organizovani sa OCD i donatorima. Više inicijativa, ali obično oko 16-dnevnog događaja aktivizma
	1.3. Uspostaviti mehanizme za edukaciju i podizanje svesti omladine o porodičnom nasilju	1.3.1. U sadržaj programa za decu na radiju i TV uključiti temu nasilja u porodici.	Mediji, novinari, donatori (UNICEF, UNDP; UNWomen), MKOS, pozorišta, ARR	2011-2013	Bez troškova	Broj programa napisani članci, kolumne, pozorišne predstave i dokumentarni filmovi

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKOG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

1.4. Povećati broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici	1.4.1. Azuriranje postojeće baze podataka, uključujući doprinos drugih institucija, uz izuzetak MRSZ, MP	Policija, kancelarija javnog tužioca, sudovi, centri za socijalni rad, skloništa, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, donatori	2012-2014	150.000 € donatori	Broj slučajeva nasilja u porodici	Baza podataka MRSZ postoji, međutim ne koriste je zajednički agencije koje nude pomoć žrtvama nasilja u porodici Baza podataka je azurirana Registрован broj slučajeva i zabeleški izveštaji zasnovani na informacijama i zapisima Broj politika na koje su uticali prikupljeni podaci
	1.4.2. Edukacija stanovništva o prijavljivanju nasilja u porodici	ARR, mediji, škole, opštine	2011-2013	Bez troškova	Uticaj Broj prijavljenih slučajeva	Kampanje organizovane i izvedene od strane glavnih aktera, međutim uglavnom se fokusiraju na 16 dana kampanje aktivizma.
	1.4.3. Informisanje stanovništva o institucijama gde mogu prijaviti nasilje u porodici	Policija, MP, mediji, komisija za pravnu pomoć, ARR, škole, centri za socijalni rad, opštine, donatori	2011-2013	Bez troškova	Broj brošura Broj publikacija TV emisije	Policija Kosova daje žrtvama letke o njihovim pravima nakon što se slučaj prijavi policiji. Uz njih, NVO pružaju ove informacije Kosovska Policija takođe ne nudi u svim oblastima razgovore sa ženama policajcima za žrtve NP. Na primer, opština Dragaš. Informacije treba da se pružaju redovno, a ne samo tokom 16 dana kampanje aktivizma
	1.4.4. Dalje razvijanje kapaciteta KP kako bi se promenio pristup nasilju, žrtvama i počiniocima	Policija	2011-2013	Bez troškova	Broj slučajeva koje je rešavala policija	Procene troškova nisu precizne i to otežava praćenje. Kosovska Policija je posebno odvojila troškove za svoju jedinicu za NP Treninzi su obavezni za policajce KP Više policajaca izgleda da je prikazalo poboljšane kapacitete u poređenju sa osnovnim istraživanjem KŽM iz 2008. Međutim, u nekim regionima policajci iz jedinice za nasilje u porodici nisu prisustvovali bilo kakvim drugim treninzima osim kursa o nasilju u porodici na akademiji (KŽM buduće istraživanje 2015)

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKOG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

2. Upravljati, do 2013, efikasnim zaštitnim mehanizmima za žrtve nasilja u porodici.	2.1. Obezbediti efikasne usluge za fizičku zaštitu žrtava nasilja u porodici na teritoriji Kosova.	2.1.1. Izvršiti studiju o mapi pokrivenosti skloništa, u saradnji sa policijom, institucijama, NVO, donatori	2011	25.000 € NVO donatori	Studija kompletirana Nalazi i preporuke	Nije jasno Postoji nekoliko studija, međutim bez ovakvog preciznog fokusa
	2.1.2. Izgradnja socijalnih stanova za skloništa i zaštitu žrtava nasilja u porodici	Ministarstvo finansija, opština i donatori	2011-14	500.000 € Donatori Opštine MEF	Dodeljeni fondovi Broj sagrađenih stanova Broj smeštenih žrtava Broj odluka donetih da se licencira sklonište	Ograničena implementacija Nekoliko opština je ispunilo ovaj uslov zahvaljujući dobroj volji gradonačelnika i šefova direktorata Postoji generalni nedostatak znanja o postojanju NSAPNP među opštinskim službenicima Postoji preklapanje u implementaciji između Akcionog plana za rodna pitanja i NSAPNP Implementacija socijalnog stanovanja poznata u samo nekoliko opština kao što su Prizren i Podujevo sa ciljanjem na bivše žrtve nasilja u porodici Opštine sa koordinacionim mehanizmima za NP raspodeljuju odgovarajuće budžetske linije za podršku žrtvama Socijalno stanovanje je i dalje sveukupni nedostatak
	2.1.3. Uspostavljanje mehanizma za saradnju između opština kako bi se obezbedilo sklonište za žrtve nasilja u porodici	Opštine Skloništa	2011	Bez troškova Skloništa Opštine	Implementirani MoR	Nije implementirano

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKOG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

	2.2. Izgraditi kapacitete zainteresovanih aktera (policija, tužilaštvo, sudovi i centri za socijalni rad) za bavljenje nasiljem u porodici.	2.2.1. Organizovanje treninga za oko 150 učesnika – sudije, tužioci, policija, Advokati žrtava, zdravstveni i socijalni radnici, prosvetni službenici za pravnu pomoć.	KIPA, ARR, Policija Kosova, kosovsko pravosuđe, akademija, centralne institucije, donatori	2011-2014	200.000 € Donatori Odgovorna institucija 11.734€	Broj organizovanih treninga Broj učesnika Broj pripremljenih modula	Jedan broj treninga je organizovala i isporučila Agencija za ravnopravnost polova, Kosovski pravosudni institut (intervju treba da se održi), VAAU, UNKT/UN Women, koordinacioni mehanizmi za NP u tri opštine, itd. Studijska poseta za policijske istražitelje sa severa i juga, napredni trening o vođenju slučajeva organizovan od UN Women Nije jasno određena odgovorna institucija, teško za praćenje Broj pripremljenih modula treba da bude potvrđen (čeka se razgovor sa KPI) Tokom 2011-2014. MRSZ dostavio dva primerka originalnih SOP u 38 opština sa ukupno 80 distribuiranih primeraka U 2014. Agencija za rodnu ravnopravnost zajedno sa misijom OEBS na Kosovu i uz podršku MRSZ i ostalih aktera obučila je preko 200 socijalnih radnika, policajaca i Advokata žrtava o sadržaju i procedurama utvrđenim u dokumentu Standardnih operativnih procedura. Zadovoljavajući nivo implementacije
		2.2.2. Obezbeđivanje neophodne opreme (komunikacije, vozila i telefoni) za bavljenje slučajevima nasilja u porodici.	MEF, MRSZ, policija, opštine, donatori (UNDP), UN Women, privatni operatori, MP, MJA	2011-2014	100.000 € Godišnji kosovski budžet. Donatori 2. Potrošnja goriva i održavanje (postojećih vozila za godinu dana) 29.000 €	Broj artikala i opreme koji su dostavljeni Poboljšanje učinka u tretmanu i proceni slučajeva nasilja u porodici	Donatori (UNDP, UN Women, UNKT) obezbedili neophodnu opremu kao što su sobe za razgovor sa decom za slučajeve NP Ograničeno korišćenje soba pripremljenih za decu Teško je pratiti kvalitet uticaja, očekuju se takođe informacije iz budućeg istraživanja KŽM iz razgovora sa žrtvama (2015)

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKEG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

		2.2.3. Obezbeđivanje dovoljnog prostora da se akteri bave slučajevima nasilja u porodici od prijave do sudjenja.	MEF, MRSZ, MP, policija, sudovi, javni tužilac, centri za socijalni rad, UNICEF, UN Women, NVO	2012-2013	92.000 € godišnje	Obezbeđeni prostor (m ² /za svakog radnika i žrtvu)	<p>Sobe za razgovor sa decom na raspolaganju, ali se retko koriste</p> <p>Tačan broj raspoloživih m² nije poznat</p> <p>Regionima nedostaje transport, izuzetak je policija</p> <p>Opština Priština ima ugovor sa taksi službom za podršku CSR u svrhu transporta za intervjue</p> <p>CSR se i dalje žale na nedostatak transporta uopšte i paketa pomoći za žrtve nasilja u porodici tokom prve inicijalne faze intervjua.</p> <p>Sobe koje su prijatne za razgovore sa decom pomognute od donator, u Policiji Kosova – ne koriste se dovoljno.</p>
2.3. Obezbediti besplatnu pravnu pomoć za žrtve nasilja u porodici	2.3.1. Priprema brošura, letaka da bi se građani informisali o pravnoj pomoći	Komisija za pravnu pomoć, MP, parlament	2011-2013	5.000 € godišnje		<p>Zakon o pravnoj pomoći kategoriše žrtve nasilja u porodici kao kategoriju za pokretanje procedure za besplatnu pravnu pomoć</p> <p>Broj kancelarija pravne pomoći ostaje ograničen pošto je pet kancelarija koje je podržavala kancelarija UNDP u Prištini zatvorena</p> <p>Procene troškova planu nisu bile realistične i budući NSAPNP bi takođe trebalo da razmišlja o potrebi da ponovo izračuna podršku za ponovno otvaranje pet kancelarija za besplatnu pravnu pomoć i poboljšanje pristupa žrtava nasilja u porodici, naročito u ruralnim oblastima.</p> <p>Nema indikatora za merenje/potrebno je rešiti u sledećem Akcionom planu</p>	
	2.3.2. Potpisivanje sporazuma o saradnji između institucija uključenih u tretman slučajeva nasilja u porodici	Komisija za pravnu pomoć, institucije, NVO	2011	Bez troškova	Broj sprovedenih sporazuma Broj uključenih institucija	<p>SOP napisani i usvojeni</p> <p>Primarni dokument treba da bude SOP</p> <p>Kompletirano</p>	

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKEG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

	2.3.3. Izrada SOP za tretman žrtava nasilja u porodici.	MP, MRSZ (radna grupa, uključujući centralne institucije i eksperte)	2011	12.000 € Donatori Evropska Komisija	SOP za tretman žrtava i počinitelaca su usvojeni	<p>Kompletirano: SOP napisani i usvojeni u VK</p> <p>Isto kao gore</p> <p>Takođe, minimalni standardi za pomoć žrtvama nasilja u porodici usvojeni su u MRSZ</p> <p>Kompletirano</p>
3. Obezbediti efikasne usluge za rehabilitaciju i integraciju žrtava porodičnog nasilja na čitavoj teritoriji Kosova.	3.1. Izgraditi i ojačati kapacitete zdravstvenih radnika, socijalnih službi i obrazovnog osoblja za pružanje usluga žrtvama nasilja u porodici.	3.1.1. Izrada medicinskog protokola za tretman slučajeva nasilja u porodici.	MZ, eksperti, NVO, donatori	2011-2014	3.000€	<p>Kompletirano</p> <p>MZ i UNFPA pružaju trening za trenere, KŽM takođe podržava</p> <p>150 zdravstvenih radnika obučio UNFPA na osnovu priručnika koji je izradio UNFPA, KŽM i Ministarstvo zdravlja pružaju podršku. TzT održan na nacionalnom nivou i tri treninga održana u opštinama Đakovica, Gnjilane, Dragaš, Prizren i Peć.</p> <p>Pored ovoga, UNFPA je takođe imao informativne sesije za podizanje svesti među verskim zajednicama (ukupno četiri radionice) o verskim stavovima o nasilju u porodici na nacionalnom nivou i u Đakovici, Gnjilanu, Dragašu i Prizrenu.</p> <p>Severna Mitrovica ostaje i dalje izazov</p> <p>Takođe ne postoji dosledan pravosudni sistem na severnom Kosovu sa integrisanom KP, međutim sudije i tužioci su tek nedavno počeli sa integracijom. Takođe postoje dva paralelna CSR na severnom Kosovu, što prouzrokuje zbuđenost kod žrtava nasilja u porodici.</p> <p>Ne postoji sklonište u severnom delu Kosova. Postoji samo jedan raspoloživi advokat u južnoj Mitrovici koji govori srpski.</p>

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKEG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

	3.1.2. Obuka zdravstvenog osoblja za tretman slučajeva nasilja u porodici (obuka oko 150.000 ljudi koji rade u sektoru zdravstvenih usluga)	MZ, NVO	2011-2014	37.000€	Broj obučenog osoblja	Izvršen TzT (tačan broj se očekuje od UNFPA)
	3.1.3. Trening osoblja sigurnih kuća za identifikaciju kliničkih slučajeva	NVO, skloništa, MRSZ, MZ	2011-2014	200.000 €	Broj treninga Broj učesnika na treninzima	700 zdravstvenih radnika je do sada obučavano u MZ. KZM nije naišla ni na jednog obučenog doktora tokom svoje procene (buduće istraživanje 2015)
	3.1.4. Obuka osoblja u sigurnim kućama o zaštiti od HIV+a i polno prenosivih bolesti	MZ, eksperti, NVO, donatori			Broj treninga Broj učesnika na treninzima	Kontinuirana obuka se nudi za osoblje skloništa Kompletirano
	3.1.5. Trening za novinare o nasilju u porodici	Udruženje novinara, NVO, eksperti, donatori	2011-2014	80.000 €	Broj treninga Broj učesnika na treninzima	Ad hoc, nije kontinuirano Do sada identifikovan jedan, voden od misije OEBS na Kosovu Ostale informacije nedostaju
	3.1.6. Obuka za socijalne radnike u centrima za socijalni rad o pitanjima vezanim za porodično nasilje	Centri za socijalni rad, NVO Donatori	2011-2014		Broj treninga Broj učesnika na treninzima	MRSZ – nude se redovni treninzi o minimalnim standardima o pružanju socijalnih usluga za žrtve porodičnog nasilja Nivo kvaliteta nije zadovoljavajući što se tiče učinka CSR (buduće istraživanje KZM i zaključci istraživanja o evaluaciji)
3.2. Poboljšati politike ekonomske podrške za žrtve i počiniocima nasilja.	3.2.1. Izrada ekonomskih programa u saradnji sa donatorima i privatnim akterima, bankama i biznisima	MER, MRSZ, ARR, MF, donatori	2012-2014		Broj pomognutih žrtava Broj odobrenih grantova	Vlada do sada nije preuzela nikakve održive programe za ekonomski razvoj (samo ad hoc inicijative)
3.3. Izgraditi i ojačati socijalne usluge(zdravstvo, obrazovanje, ekonomske, pravne) za žrtve i počiniocima porodičnog nasilja	3.3.1. Besplatni lekarski pregledi za žrtve porodičnog nasilja koji se obavljaju u skloništim	MZ, MP, skloništa, donatori, privatni akteri	2011-2014	Bez troškova	Broj pregledanih žrtava	Kompletirano Obavlja se redovno
	3.3.2. Zdravstvene i socijalne usluge za lica sa posebnim potrebama i žrtve porodičnog nasilja	NVO, MZ, donatori, centri za mentalno zdravlje	2011-2014	Bez troškova	Broj lica sa posebnim potrebama kojima je pružena pomoć	Ponudena besplatna zdravstvena i socijalne usluge Potrebna je dalja evaluacija kvaliteta

IZVEŠTAJ O PROCENI KOSOVSKEG PROGRAMA PROTIV NASILJA U PORODICI
I AKCIONOG PLANA 2011-2014

	3.3.3. Profesionalna i zanatska obuka za žrtve porodičnog nasilja	MRSZ, MONT, NVO, centri za socijalni rad, donatori, biznis centri za profesionalne informacije	2011-2014	40.000 € Svake godine	Broj korisnika Broj zaposlenih lica	U opštini Priština je obučavano samo 6 žena. Potrebne ostale informacije Ovaj indikator predstavlja i dalje izazov pošto nedostaje održiv program koji bi izradila Vlada Takođe, biznisi koji nude posao žrtvama ne uživaju nikakav povlašćeni status po važećim kosovskim zakonima.
	3.3.4. Posredovanje u zapošljavanju žrtava porodičnog nasilja	DPP- MRSZ, Regionalni centri za zapošljavanje	2011-13	Bez troškova	Broj zaposlenih lica	Skloništa ove usluge nude samo ad hoc Delimična implementacija pošto takođe treba da bude institucionalizovano
	3.3.5. Socijalne usluge za žrtve nasilja u porodici da budu povezane sa programima jačanje porodice	MRSZ, centar za socijalni rad, SOS sa selo, program jačanja porodice, donatori	2011-13	Bez troškova	Broj programa Geografska rasprostranjenost programa Korisničke porodice	Nije poznato da se dešavalo
4. Rehabilitacija i permanentna reintegracija žrtava porodičnog nasilja	4.1. Ponuda usluga rehabilitacije, zdravstveni i psihološki tretman kao i skloništa za žrtve porodičnog nasilja	MRSZ, NVO - skloništa, Opštine, CSR (Centar za socijalni rad)	2011-13	800.000 €	Broj žrtava koje imaju korist od ovih usluga, skloništa ugovoru sa MRSZ	Skloništa nude ove usluge redovno Finansiranje za usluge skloništa generalno izgleda da je nedovoljno (uključujući i plate i delimičnu podršku za garantovanje nezavisnosti NVO)
	4.1.1. Pružanje usluga rehabilitacije i psihološki tretman kao i skloništa za žrtve porodičnog nasilja	MRSZ, NVO - skloništa, Opštine, CSR (Centar za socijalni rad)	2011-13	800.000 €	Broj žrtava koje imaju korist od ovih usluga, skloništa ugovoru sa MRSZ	VAAD su ovlašćeni predstavnici žrtava na sudovima Besplatna pravna pomoć je ograničena, naročito u ruralnim oblastima zbog zatvaranja 5 pravnih kancelarija tokom prethodnih meseci
	4.1.2. Pružanje besplatnih usluga i pravnih saveta za žrtve porodičnog nasilja i ponuda besplatne pravne zaštite za ove žrtve.	Ministarstvo pravde, Advokati žrtava, policija, sudovi, CSR	2011-2014		Broj žrtava koje imaju korist od besplatnih pravnih usluga	Indikator i brojevi su ovde nejasni za svrhe praćenja. Skloništa su pružala ovakve usluge uz podršku nekoliko donatora
	4.1.4. Pružanje usluga obrazovanja profesionalnih i kvalifikacija za žrtve porodičnog nasilja	MONT, direktori za obrazovanje u opštinama, CSR, MRSZ-DPP, Regionalne službe za zapošljavanje	2011-2014			
		UKUPNO : KOSOVSKI BUDŽET: DONATORI: OSTALI (PRIVATNI):		2.414.560 € 1.612.854 € 780.106€ 21.600 €		

Bibliografija:

Izveštaji

Osnovno istraživanje o rodno zasnovanom nasilju i porodičnom nasilju u Dragašu, Gnjilanu i Đakovici, 2013, UNICEF.

Akcionni plan Evropskog partnerstva, decembar 2012, dostupno na http://www.mei-ks.net/repository/docs/European_Partnership_Action_Plan_2012.pdf

Priručnik o pravosuđu za žrtve: o korišćenju i primeni Deklaracije o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe moći, UN Office for Drug Control and Crime Prevention, dostupno na https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf

Kosovska ženska mreža za istraživanje Agencije za rodnu ravnopravnost, bezbednost počinje kod kuće: istraživanje radi prikupljanja informacija za prvu Nacionalnu strategiju i akcioni plan protiv nasilja u porodici, 2008. Dostupno na <http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165404373.pdf>.

KŽM (KWN) „Više od reči na papiru: odgovor pravosuđa na nasilje u porodici na Kosovu“ (More than words on Paper: the Response of justice providers to domestic violence in Kosovo), 2009. dostupno na <http://www.womensnetwork.org>.

Kosovska ženska mreža za Kancelariju UNDP na Kosovu, Po kojoj ceni: Budžetiranje za implementaciju zakonskog okvira protiv nasilja u porodici na Kosovu (At What Cost: Budgeting for the Implementation of the Legal Framework against Domestic Violence in Kosovo), str. 1. Dostupno na <http://www.womensnetwork.org/documents/20130405120224756.pdf>

Kosovski program i akcioni plan protiv nasilja u porodici 2011-2014, dostupno na Internet stranici Agencije za rodnu ravnopravnost <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/Programi%20i%20Kosov%C3%ABs%20Kund%C3%ABr%20Dhun%C3%ABs%20n%C3%AB%20Familje%20dhe%20Plani%20i%20veprimit.pdf>

Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici, Godišnji izveštaj o progresu u vezi sa aktivnostima protiv nasilja u porodici, objavljeno u maju 2013. Videti str. 11 na http://www.md-ks.net/repository/docs/Final_English_APR_DV.pdf

Ulf Farnsveden, Ariana Qosaj-Mustafa i Nicole Farnsworth: Studija „Rodni profil Kosova“ (Kosovo Country Gender Profile) str. 2, finansirala Švedska, dostupno na http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_20757/cf_347/Orgut_Kosovo_Gender_Profile_FINAL_2014-05-08.PDF

UNFPA Istraživanje o uticaju nasilja na reproduktivna prava žena na Kosovu (Research on the impact of violence on the reproductive rights of women in Kosovo) (2008).

Zakonodavstvo

AU br. 12/2012, dostupno na: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/UA_per_trajtimin_psiko-social_te_kryersve_te_dhunes_ne_familje_10.09.pdf.

AU br. 02/2013, dostupno na: <http://msh-ks.org/wp-content/uploads/2013/11/Udhezim%20Administrativ%2002-2013.pdf>.

Komentar ARR o Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, dostupno na <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/Komentari%20i%20Ligjit%20p%C3%ABr%20Mbrojtje%20nga%20Dhuna%20n%C3%AB%20Familje%20-Shqip.pdf>

Presuda Ustavnog suda br. KI 41/12 sa podnosiocima Gezim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda u Prištini i Sudskog saveta Kosova

Ustav Republike Kosovo

Odluka Vlade Kosova i Uslovi mandata za imenovanje nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici, usvojeno dana 11.07.2012, odlukom br. 04/83

Kosovski Zakon o zaštiti od nasilja u porodici br.03/L-18, dostupno na <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-182-eng.pdf>

Odluka Sudskog saveta Kosova, 58. sastanak SSK-a, mart 2012.

Kosovski Zakon o porodici i socijalnim službama, 2005. Dostupno na http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_en.pdf

Kosovski Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, dostupno na [http://www.md-ks.net/repository/docs/Ligji_per_ndihme_juridike_falas_\(anglisht\).pdf](http://www.md-ks.net/repository/docs/Ligji_per_ndihme_juridike_falas_(anglisht).pdf)

Kosovski Krivični zakon i Zakon o krivičnom postupku, dostupno na www.legislationline.org/documents/id/17771

Standardne operativne procedure (SOP) za zaštitu od porodičnog nasilja na Kosovu, usvojeno u 2013. Dostupno na http://www.psh-ks.net/repository/docs/Procedurat_Standarde_te_Veprimit_per_Mbrojtje nga Dhuna ne Familje.pdf

Kancelarija za advokate i pomoć žrtvama, na: http://www.psh-ks.net/repository/docs/Declaration_of_damages.pdf

Uredba UNMIK-a 2003/12 o zaštiti od porodičnog nasilja, dostupno na http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2003regs/RE2003_12.pdf

Uredba UNMIK-a 2001/09 o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu, dostupno na <http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>

ANEKS:

- I. Videti: Organizaciona struktura koordinacije, praćenja i implementacije mehanizama protiv nasilja u porodici na Kosovu –Institucionalna, strateška i operativna struktura. Dostupno od Kancelarije nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici, Godišnji izveštaj o progresu u vezi sa aktivnostima protiv nasilja u porodici, objavljeno u maju 2013. Na str. 11 na http://www.md-ks.net/repository/docs/Final_English_APR_DV.pdf. Finansira projekat Inicijativa UNDP Ženska bezbednost i sigurnost.
- II. Odluka Vlade Kosova i uslovi mandata za imenovanje nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici, usvojeno dana 11.07.2012, odlukom br. 04/83.
- III. Izveštaji Policije Kosova o slučajevima nasilja u porodici: Godine 2011, 2012, 2013, 2014.
- IV. Opštinska lista ispitanika
- V. Lista ispitanika sa centralnog nivoa

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Br. 04/83
Datum: 11.07.2012

Na osnovu člana 92 stava 4 i člana 93 stava (4) Ustava Republike Kosovo, člana 4 Pravilnika br. 02/2011 o oblastima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava izmenjenog i dopunjenog Pravilnikom br. 07/2011 i člana 19 Pravilnika o radu Vlade Kosova br. 09/2011, Vlada Republike Kosovo na sednici održanoj 11.jula 2012 donela je:

ODLUKU

1. Zamenik ministra pravde se postavlja za nacionalnog kordinatora za borbu protiv nasilja u porodici .

2. Koordinator ima odgovornost za vođenje procesa implementacije Kosovskog programa za borbu protiv nasilja u porodici I akcionog plana za 2011-2014 godinu, usvojenog u vladi dana 25. Avgusta 2011

3. Koordinator rukovodi koordinacionom međuministarskom grupom za borbu protiv nasilja u porodici u sledećem sastavu:

- 3.1. Kancelarija premijera – Agencija za rodnu ravnopravnost – zamenik predsedavajućeg
- 3.2. Ministarstvo pravde , član
- 3.3. Ministarstvo rada I socijalnog staranja , član
- 3.4 Ministarstvo unutrašnjih poslova, član
- 3.5 Ministarstvo zdravlja, član,
- 3.6 Ministarstvo obrazovanja nauke I tehnologije , član
- 3.7 Ministarstvo finansija , član
- 3.8 Ministarsvo kulture , omladine I sporta , član,
- 3.9 Kosovska policija, član
- 3.10 Agencija za statistiku Kosova , član

4. U svojstvu eksperata I posmatrača se pozivaju:

- 4.1 Državno tužilaštvo , član
- 4.2 Sudsko veće Kosova
- 4.3. Sudski institut Kosova
- 4.4 Koalicija prihvatilišta na Kosovu

5. Usvajaju se referentne tačke nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici I koordinacionu međuministarsku grupu za borbu protiv nasilja u porodici , koje su u prilogu ove odluke.

6. Odluka stupa na snagu na dan potpisivanja

Hašim Taqi

Premijer Republike Kosovo

Odluka se dostavlja:

- Zamenicima premijera
- svim ministarstvima(ministrima)
- Generalnom sekretaru KP-a
- Arhivi Vlade

Dopis sa objašnjenjima.

Imenovanje nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici iz njenog člana 27 je obavezao Vladu Republike Kosovo na izradu programa protiv nasilja u porodici. Vlada Republike Kosovo, se odlukom premijera angažovala na stvaranju dokumenta i realizaciju programa i odredila je Agenciju za rodnu ravnopravnost polova za nosioca ovog procesa.

Agencija za ravnopravnost polova je uključila u izradu ovog dokumenta predstavnike centralnih i lokalnih institucija, čije se angažovanje nije videlo samo kao faktor koji utiče na kvalitet dokumenta, nego kao mogućnost da svi uključeni akteri shvate šta treba i šta mogu da urade u borbi protiv nasilja u porodici i za njegovo rešavanje.

Program služi kao nacionalni vodič za poboljšanje postojećih usluga za prevenciju, bezbednost, pravdu i postupanju prema žrtvama ali i prema počiniocima, nasilja u porodici.

Program obuhvata u sebi tri glavna stuba: prevenciju, zaštitu i bezbednost, podršku, tretman i reintegraciju.

Vlada Republike Kosovo je usvojila Program za borbu protiv nasilja u porodici i akcioni plan Dana 25.08.2011. Prema Programu, najviši institucionalni organ u ovoj oblasti će biti nacionalni koordinator.

Zadatak nacionalnog koordinatora će biti koordinacija, zajednička koordinacija, praćenje i izveštavanje o implementaciji politika, aktivnosti i postupaka predviđenih Programom protiv nasilja u porodici.

Nacionalni koordinator će biti podržan od strane Sekretarijata, čija osnovna dužnost i odgovornosti je prikupljanje informacija i podataka od ostalih institucija, kako bi se analizirale i procenile takve informacije, kao i priprema analitičkih izveštaja za nacionalnog koordinatora

Imenovanje nacionalnog koordinatora, će omogućiti realizaciju mnogih drugih aktivnosti predviđenih u ovom strateškom dokumentu kao što je izrada standardnih operativnih procedura na nacionalnom nivou za žrtve nasilja u porodici. Preporuku da bude postavljen što je pre moguće nacionalni koordinator je rezultat i mnogih okruglih stolova domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija, uključujući tu i preporuke koje su nastale iz Skupštine Kosova.

Obraćamo vam se sa nacrtom odluke za imenovanje nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici i za uspostavljanje institucionalnih mehanizama za implementaciju Kosovskog programa za borbu protiv nasilja u porodici i Akcionog plana 2011-2014.

Institucionalni mehanizmi za sprovođenje i praćenje kosovskog programa protiv nasilja u porodici i Akcioni plan 2011-2014 ;

I Nacionalni koordinator za borbu protiv nasilja u porodici (NKPNP)

II. Koordinacioni sekretarijat (KS)

II. Koordinaciona grupa (KG)

I Nacionalni koordinator za borbu protiv nasilja u porodici (NKBNP):

Vlada treba da imenuje nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici koji drži visoku poziciju u vladi, na nivou Ministarstva, kome će biti pružena politička podrška od strane Vlade i administrativnu / logističku podršku od strane Koordinacionog sekretarijata.

Dužnosti i odgovornosti NKBNP.

NKBNP je odgovoran za koordinaciju i praćenje sprovođenja Kosovskog programa za borbu protiv nasilja u porodici i akcionog plana 2011- 2014, koji je odobren od strane Vlade dana 25.08.2011.

Odgovoran je za vođenje procesa sprovođenja Programa borbe protiv nasilja u porodici i Akcionog plana koji je usvojen od strane Vlade Kosova, dana 25.08.2011.

- je odgovoran za izveštavanje vlade, parlamenta i drugih koordinacionih struktura.
- Odgovoran je da predsedava Koordinacionom grupom i da obezbedi redovne sastanke ove grupe i može da saziva hitne sastanke mimo dogovorenog rasporeda .
- Obezbeđuje političku podršku svih relevantnih ministarstava i agencija u cilju podrške fokalnih tačaka za GK.

U svim ovim aktivnostima, NKBNP će biti podržan od strane Koordinacionog sekretarijata-logistička za borbu protiv nasilja u porodici.

II. Koordinacioni- Sekretarijat - logistika za borbu protiv nasilja u porodici.

Sekretarijat će obezbediti administrativnu i logističku podršku za NKBNP za koordinaciju svih aktivnosti za borbu protiv nasilja u porodici.

Jedan radnik će sa punim radnim vremenom raditi u Sekretarijatu samo na pitanjima nasilja u porodici u cilju pružanja administrativne i logističke podrške za rad NKBNP i da služi kao referentna tačka .

U dvogodišnjem periodu od zasnivanja radnog odnosa ovaj radnik će biti finansiran od strane projekta WSSI - UNDP. Ovo lice koje će biti pozicionirano u okviru Agencije za ravnopravnost polova.

Vođen od strane NKBNP, Sekretarijat će:

- voditi zapisnik sa sastanaka Koordinacionog grupe.
- Obezbediti distribuciju svih relevantnih informacija na lokalnom nivou i unutar zemlje,
- Vodiće bazu podataka o projektima / kontaktima, kao i spisak nevladinih organizacija koje se redovno angažuju, koje su dostupne koordinacionoj grupi i široj javnosti,

- Asistira NKBNP-u u svim aspektima, prema potrebi

III Koordinaciona grupa (KG):

Na osnovu tri glavna stuba kao što su : prevencija, zaštita i sigurnost, podrška, tretman i reintegracija Programa za borbu protiv nasilja u porodici i Akcionog plana koji je usvojila Vlada Kosova 25.08.2011, i na osnovu člana 50 Poslovnika o radu Vlade br 09/2011, Vlada Kosova je osnovala koordinacionu grupu.

Takav organ treba da bude među ministarski i među-institucionalni i biće predstavljen od strane najviših rukovodilaca sledećih institucija:

Na nacionalnom nivou :

- a. Kancelarija Premijera -Agencija za ravnopravnost polova
- b.Ministarstvo pravde
- c. Ministarstvo rada i socijalnog staranja
- d. Ministarstvo unutrašnjih poslova
- e. Ministarstvo zdravlja
- f. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
- g. Ministarstvo finansija
- h. Ministarstvo kulture, omladine i sporta.

Ostale institucije:

- a. Državno tužilaštvo
- b. Sudski savet Kosova.
- c Kosovska policija,
- d. Sudski institut.
- D. Zavod za statistiku Kosova
- f. Koalicija Skloništa

Svi predstavnici KG deluju kao predstavnici relevantnih ministarstava / agencija i odgovorni su za:

- Implementaciju, preispitivanje i ukupn ocenu programa za borbu protiv nasilja u porodici i akcionog plana
- Imaju ovlašćenje da donose odluke i pravo glasa tokom usvajanja odluka KG,
- Veza između KG i samih ministarstava / agencija i obezbežuju protok informacija,

- Koordinišuinpute svoga ministarstva / agencije i
- Dostupne su u smislu vremena i kapaciteta.
- Koordinišu sve aktivnosti unutar zemlje kako bi se osigurala i lokalna saradnja,uključujući prikupljanje i obradu podataka.
- Obezbeđivanje budžeta, ljudskih resursa i koordinacija.
- Održavanje redovnih kontakata sa donatorima u zemlji i obaveštava o održavanju sastanaka u cilju koordinacije finansiranja i izbegavanja dupliranja projekata.
- Sastaju se ne manje od dva puta godišnje.
- Svaki član KG može sazvati sastanke van predviđenog rasporeda ako se ukaže potreba.
- Članovi /ce mogu biti zamenjeni samo u izuzetnim slučajevima i to osobama na srazmernoj poziciji u hijerarhiji institucije.

Uloga nevladinih organizacija,

Učešće civilnog društva u koordinacionim strukturama je neophodna, uzimajući u obzir suštinsku ulogu koju su odigrale NVO posebno u oblasti prevencije i pomoći žrtvama

NVO će biti zastupljene u KG. U okviru toga, NVO treba da budu deo procesa odlučivanja i moraju se konsultovati u cilju dobijanja njihovog mišljenja i iskustva.

Tabela 1. Slučajevi nasilja u porodici, Kosovska Policija, za godinu 2011.

Directorate of Serious Crime	Domestic Violence Cases												
Year	2011												
Police Regions	Jan	Feb	March	April	May	June	July	Aug	Sept	Oct	Nov	Dec	Total
Prishtina	17	20	23	21	18	21	20	32	19	30	25	22	268
Gjilan/Gnjilane	6	6	6	5	10	11	11	10	9	9	11	15	109
Ferizaj	15	5	5	2	4	4	19	14	9	14	9	8	108
Pejal/Pec	11	18	19	20	20	16	23	15	20	16	16	13	207
Prizren	15	9	12	12	22	23	17	14	16	11	5	16	172
Mitrovica	28	15	16	16	13	17	20	9	15	9	16	8	182
Total	92	73	81	76	87	92	110	94	88	89	82	82	1046

Tabela 2. Slučajevi nasilja u porodici, Kosovska Policija, za godinu 2012.

Directorate of Serious Crimes	Domestic Violence Cases												
Year	2012												
Police Regions	Jan	Feb	Mar	April	May	June	July	August	Sept	Oct	Nov	Dec	Total
Prishtina	23	14	29	20	25	20	35	41	27	24	25	18	301
Gjilan/Gnjilane	2	3	11	6	7	13	13	9	8	9	4	6	91
Ferizaj	8	13	9	12	10	5	15	9	9	9	12	11	122
Pejal/Pec	18	13	13	19	18	14	12	25	16	13	19	11	191
Prizren	17	9	9	5	13	19	16	19	13	9	7	3	139
Mitrovica	13	8	17	17	14	13	24	25	13	14	17	7	182
Total Number	81	60	88	79	87	84	115	128	86	78	84	56	1026

Tabela 3. Slučajevi nasilja u porodici, Kosovska Policija, za godinu 2013.

Directorate for Serious Crimes	Domestic Violence cases												
Year	2013												
Police regions and months	Jan	Feb	March	April	May	June	July	Aug	Sept	Oct	Nov	Dec	Total
Prishtina Region	26	16	21	32	23	21	23	27	25	11	14	12	251
Gjilan/Gnjilane Region	2	6	9	6	5	12	15	16	9	15	8	19	122
Ferizaj Region	15	11	10	16	15	14	8	12	9	9	10	10	139
Pejal/Pec Region	21	18	21	20	15	10	26	11	19	18	21	11	211
Prizren Region	20	7	15	13	15	12	21	26	24	18	17	6	194
Mitrovica Region	14	14	16	14	14	13	20	14	11	18	11	11	170
Total number	98	72	92	101	87	82	113	106	97	89	81	69	1087

Tabela 4. Slučajevi nasilja u porodici, Kosovska Policija, za godinu 2014.

Directorate of Serious Crimes	Domestic Violence Cases												
Year	2014												
Regional Directorates /Date	Jan	Feb	March	April	May	June	July	August	Sept.	Oct	Nov	Dec.	Total
Prishtina Region	10		27	24	29	31	30	22	21	22	18	19	253
Gjilan/Gnjilane Region	11	12	19	18	11	13	20	21	7	10	13	11	166
Ferizaj Region	8	4	10	12	8	10	16	7	13	15	11	14	128
Pejal/Pec Region	17	12	18	20	19	21	22	28	24	21	14	16	232
Prizren Region	27	15	26	22	21	19	17	19	13	5	11	15	210
Mitrovica Region	9	9	6	9	8	13	13	9	18	12	16	7	129
North Mitrovica Region	4	4	5	4	2	6	5	2	4	3	4	3	46
Total number	86	56	111	109	98	113	123	108	100	88	87	85	1164

4. Opštinska lista ispitanika

IME I PREZIME	ORGANIZACIJA / INSTITUCIJA	MESTO
Ahmet Bahtijari	Opštinska uprava Dragaš	Dragaš
Hajri Ramadani	Opština Dragaš	Dragaš
Berlinda Berisha	Kosovska policija	Đakovica
Sakibe Doli	Sigurna kuća	Đakovica
Lumnije Shllaku	ZBGJ	
Elvane Shehu	Centar za socijalni rad	Đakovica
Sanije Berisha	Udruženje žena	Đakovica
Besnik Pireva	Advokat žrtava	Gnjilane
Afërdita Këqiku	QKMF- Gnjilane, psiholog	Gnjilane
Malsor Kryeziu	Osnovni sud	Đakovica
Leonora Juniku	Opštinski departman za zdravstvo i socijalnu zaštitu	Đakovica
Astrit Muhaxhiri	Kosovska kancelarija za pravnu pomoć	Đakovica
Teke Shala	Opština Đakovica	Đakovica
Florije Zhubi	Opština Đakovica	Đakovica
Dardan Bakija	Opština Đakovica	Đakovica
Sadik Zejnullahu	Opštinski departman za zdravstvo i socijalnu zaštitu	Dragaš
Ibrahim Gashi	Centar za socijalni rad	Dragaš
Gjejron Lokaj	Asocijacija Ženska inicijativa	Dragaš
Zejnepe Ramizi	Korekciona služba Kosova	Gnjilane
Valbonë Dërvodeli	Osnovni sud	Gnjilane
Vjollca Jakupi	Opštinska uprava	Gnjilane
Nevenka Rikalo	Ruka Ruci	Gračanica
Nazife Jonuzi	Sigurna kuća	Gnjilane
Fazli Abdullahu	Jedinica za ljudska prava	Gnjilane
Ramadan Jashari	QKMF – Direktor	Dragaš
Zaim Hajredini	NVO “CIDO”	Dragaš

Lindita Kozmaqi Piraj	Službenik za rodnu ravnopravnost	Dragaš
Bajrush Ymeri	Opštinska uprava	Novo Brdo
Salih Kqiku	Opštinska uprava	Gnjilane

5. Lista ispitanika sa centralnog nivoa:

IME I PREZIME	ORGANIZACIJA/INSTITUCIJA	MESTO
Shpresa Zariqi	Agencija za rodnu ravnopravnost	Priština
Leonora Selmani	Agencija za rodnu ravnopravnost	Priština
Edi Gusia	Agencija za rodnu ravnopravnost	Priština
Antigona Fejza	UNFPA	Priština
Flora Macula	UN Women	Priština
Linda Sanaja	UN Women	Priština
Valentina Bejtullahu	Misija OEBS na Kosovu	Priština
Isabelle Jost	UN Women	Priština
Dijana Karan	UNMIK	Priština
Ljubisa Baščarević	OHCHR	Priština
Afrim Ibrahim	UNICEF	Priština
Nertila Qarri	Kosovska ženska mreža	Priština
Tahire Haxholli	Kosovska policija	Priština
Brikena Sylejmani	UNDP	Priština
Basri Kastrati	Advokat žrtava – Kancelarija državnog tužioca	Priština
Visare Mujko-Nimani	UNFPA	Priština
Lavdim Krasniqi	Kosovski pravosudni institut	Priština (TBC)
Premtime Preniqi	Opštinski službenik za rodna pitanja	Priština (TBC)
Adile Basha-Shaqiri	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	Priština
Nicole Farnsworth	Kosovska ženska mreža	Priština

**PROCENA PRAVNOG ODGOVORA
I REAKCIJE ORGANA ZA PRIMENU
ZAKONA**

**KOSOVSKI PROGRAM I AKCIONI
PLAN PROTIV PORODIČNOG
NASILJA
2011-2014.**

Sadržaj

Metodologija procene.....	51
Biografski podaci	51
Prikupljanje podataka.....	52
U znak zahvalnosti	52
Uvod u procenu	53
Definisano nasilje u porodici.....	53
Sažetak nalaza	54
Institucionalni mehanizmi (Poglavlje II: 2.3.2)	54
Kritična pitanja u razumevanju i primeni pravnog okvira (Poglavlje III: 3.2.1)	56
Kritična pitanja u funkcionisanju institucionalnih mehanizama (Poglavlje III: 3.2.2).....	60
Strateški ciljevi i praktične politike (Poglavlje IV).....	61
Praćenje programa i procena.....	61
Standardni operativni postupci.....	62
Predlozi i preporuke	62
Kritična pitanja koja nisu rešavana u Strategiji.....	62
Kritična pitanja koja nisu rešavana u Strategiji.....	62
Definisati i razumeti problem.....	62
Konkretna metodologija.....	63
Konzistentan pristup prema nasilju u porodici.....	63
Promene u načinu razmišljanja / promena u dijalogu	64
Poruka nulte tolerancije / Nasilje u porodici je ZLOČIN	64
Koordinacija i saradnja	66
Odrediti prioritete.....	67
Usluge moraju podržavati prioritete.....	67
Odvraćanje i rehabilitacija učinioca.....	68
Institucionalnu odgovornost i razvoj poverenja	68
Veća podrška vlade žrtvama.....	69
Sažetak preporuka	69

Metodologija procene

U svrhu ove procene učinjen je sveobuhvatan pregled Kosovskog programa i Akcionog plana protiv porodičnog nasilja 2011- 2014. (u daljem tekstu: “Strategija”); analiza svih komponenti povezanih sa krivičnim pravosuđem koje uzima u obzir Strategija i pažljivo razmatranje u pogledu primene pravnog sektora i sektora organa za sprovođenje zakona. Ova procena bi trebalo da bude posmatrana zajedno sa Izveštajem agencije UN za žene (UN Women)koji detaljno analizira službe odnosno usluge koje su na raspolaganju žrtvama porodičnog nasilja. Ovaj deo procene će se usmeriti na odgovor sistema krivičnog pravosuđa, uključujući i uloge sudija, tužilaca, policijskih službenika i zastupnika žrtava odnosno službenika za podršku žrtvama. Ova procena je izvršena uz pomoć informacija dobijenih od i iz razgovora s svim sektorima za primenu zakona i govoriće kako o kritikovanju Strategije sa pregledom njenih uspeha i neuspeha tako i o fokusu na smernice praktične politike i preporuka za budućnost.

Biografski podaci

Moje ime je Amy Litwin. Ovu procenu sam sprovedla na osnovu svog iskustva kao tužilac grada Nju Jorka i bivšeg zastupnika žrtava sa prethodnim iskustvom u radu sa prestupnicima odnosno učiniocima porodičnog nasilja u kontekstu obrazovne grupe. Radila sam kao tužilac u Okrugu Bronksa Nju Jorka 14 godina. Počela sam svoju karijeru tako što sam počela sa krivičnim gonjenjem zločina nižeg nivoa porodičnog nasilja, seksualnih prestupa i zlostavljanja dece, fokusirajući se na kraju na nasilje u porodici i radeći na preko hiljadu prekršajnih predmeta. Nakon tri godine rada u mojoj karijeri unapređena sam u Birou za porodično nasilje na položaj tužioca za krivična dela i tada sam počela da radim teže krivične predmete uključujući fizičke napade, provale, pljačke, paljevine, posedovanja pištolja i drugog oružja, silovanje, pokušaje ubistva i kršenje zaštitnih naloga jer se sva ova krivična dela mogu naći u kontekstu nasilja u porodici. Na kraju sam se specijalizovala u slučajevima ubistava koji su bili povezani sa nasiljem u porodici gde sam radila na otprilike 25 takva slučajeva. Postala sam pretpostavljeni Biroa za porodično nasilje Okružnog pravobranilaštva Bronksa 2012. godine, zamenica šefa otprilike godinu dana kasnije, a sada sam načelnica Biroa. Odgovorna sam za sve slučajeve kojim rukuje naš Biro kojih u proseku u svakom trenutku ima oko 2.500. Trenutno radimo na 2.204 slučajeva nižeg nivoa kriminala (prekršaji) i 363 slučajeva višeg nivoa kriminala (krivična dela), od čega su 28 ubistva. Trenutno nadgledam 31 pravobranioca i 9 članova pomoćnog osoblja i blisko saradujem sa Policijom Nju Jorka i organizacijama koje pružaju usluge žrtvama kako bi svi počinioci snosili odgovornost i kako bi se pomoglo svim žrtvama.

Moja odgovornost takođe uključuje održavanje predavanja i razvoj obuke na teme uključujući : obavljanje razgovora sa žrtvama nasilja u porodici, izrada optužbi u slučajevima nasilja u porodici, strategija suđenja, “krivična gonjenja na osnovu dokaza” i slučajevi davljenja. Uključena sam kao nastavni kadar u Program obuke za prekršajna suđenja i Program obuke za suđenja krivičnih dela i predavala sam gostujućim pripadnicima organa za primenu zakona i tužiocima iz nadležnosti izvan Sjedinjenih Američkih Država, a takođe sam držala predavanja i programe obuke pripadnicima Policije Nju Jorka. Nedavno sam održala obuku svim policijskim službenicima i narednicima specijalizovanim za porodično nasilje kojih ima negde oko 400 širom grada o važnosti nastavljanja rada na slučajevima nasilja u porodici bez obzira

na saradnju žrtve, naglašavajući važnost strategije prikupljanja dokaza. Takođe sam izradila Priručnik pod nazivom: Vodič na pripremi slučajeva porodičnog nasilja kao smernice za tužioce za sastavljanje optužbi ubrzo nakon hapšenja učinioca porodičnog nasilja. Ovaj priručnik primenjuje nove strategije, ciljeve i tehnike. Moj rad sprovodi politiku Okružnog pravobranilaštva koji stvara nove sisteme koji će omogućiti tužiocima u mom birou i svim tužiocima koji imaju kontakt sa slučajevima i žrtvama nasilja u porodici da efikasno i saosećajno rade na ovim slučajevima sa krajnjim ishodom da žrtve budu sigurne, da prestupnici snose odgovornost i na smanjivanju kriminala za zajednicu Okruga Bronksa u Nju Jorku.

Okružno javno pravobranilaštvo Bronksa ima dobro uspostavljenu Jedinicu za pružanje pomoći žrtvama u čijem sastavu je 14 službenika za pružanje podrške žrtvama koji nisu pravobraniooci, uključujući dvoje službenika koji su specijalizovani za nasilje i četiri terapeuta. Tužiocima u mom birou koordinišu sa zastupnicima žrtava na mnogim njihovim predmetima. Moj Biro takođe koordiniše usluge terapija za decu pogođenu porodičnim nasiljem i tesno saradjemo sa Kabinetom gradonačelnika u borbi protiv nasilja u porodici zbog inicijativa Centra za porodičnu pravdu koji pronalazi osoblje mog biroa za širok spektar usluga žrtvama, uključujući advokate građanskog suda, socijalne radnike, psihijatre, specifične pružaoce kulturnih usluga i brige o deci na licu mesta.

Prikupljanje podataka

Da bi se pomoglo u ovoj proceni, Ambasada Sjedinjenih Američkih Država i Ministarstvo pravde organizovali su sastanke sa sudijama koji su dodeljeni da rade kao koordinatori pravosuđa za nasilje u porodici u Prištini, Prizrenu i Dečanima. Takođe sam imala priliku da se sretnem sa određenim tužiocima u regionima Priština, Prizren i Peć. Susrela sam se takođe sa pripadnicima Kosovske policije, uključujući i nadzorne i istražne pripadnike Jedinice za porodično nasilje kao i sa drugim pripadnicima Kosovske policije koji rade patrole i koji rukovode stanicama. Takođe sam se susrela sa kapetanom Jedinice za porodično nasilje za Kosovo. Zastupnici žrtava su takođe zastupljeni u mojoj proceni. Srela sam se sa otprilike šest zastupnika, uključujući i rukovodioca zastupnika i višim zastupnikom za žrtve u Prištini. Svoje stavove su samnom podelili i dva pripadnika CLARD-a (Centar za pravnu pomoć i regionalni razvoj) koji pružaju besplatno pravno zastupanje kako za žrtve tako i za prestupnike i rade na strateškim slučajevima kako bi se unapredila svest i sistem krivičnog pravosuđa. Na kraju sam se sastala s žrtvom porodičnog nasilja kao i članovima njegovog pravnog tima. Razgovarali smo o slabostima sistema i kako je to uticalo na njega i njegovu porodicu.

U znak zahvalnosti

Borba protiv nasilja u porodici je neophodan i neprocenjiv zadatak za uspeh i napredak svakog društva jer utiče na sve njegove članove: muškarce, žene, decu. Osim toga, pravda ne može postojati sve dok sva ljudska prava nisu zaštićena dosledno i po navici. Kosovska vlada i zamenik ministra pravde i nacionalni koordinator za borbu protiv nasilja u porodici gospodin Lirak Celaj bi trebalo da se pohvale zbog određivanja porodičnog nasilja kao prioriteta i što su pokazali spremnost za potrebnim promenama da se osigura pravda za žrtve i da prestupnici snose odgovornost. Problem porodičnog nasilja nikada neće biti na svom

putu iskorenjivanja bez konzistentnog i jasno čvrstog odgovora da se nasilje u porodici neće tolerisati.

Zahvaljujem se pojedincima koji su odvojili svoje vreme da se sastanu sa mnom tokom mog boravka na Kosovu. Srela sam se sa ljudima širom Kosova koji imaju iskustva u radu na porodičnom nasilju u sistemu pravosuđa. Njihova lična iskustva i uvid u situaciju dali su mi praktično i lično razumevanje funkcionisanja pravosudnog sistema. Ovo mi je omogućilo da procenim strategiju sa stanovišta onih koji rade u, ili su se susreli s pravnim sistemom.

Na kraju, zahvaljujem se Ministarstvu pravde Sjedinjenih Američkih Država i Ambasadi Sjedinjenih Američkih Država čiji vredni članovi i dalje rade na tome da pomognu Kosovu da ima najjači mogući sistem krivičnog pravosuđa i naravno što su mi pomogli da prikupimo opsežne informacije u pogledu postojećeg stanja stvari koje se odnose na pravni sistem i porodično nasilje.

Uvod u procenu

Procena je podeljena u dva dela; službe odnosno usluge za žrtve i kako pravosudni sistem tretira slučajeve nasilja u porodici. Pristup pravosuđa se obično fokusira na prestupnika. Ova dva razdvojena pristupa u borbi protiv nasilja u porodici su od suštinskog značaja. Nema žrtve bez prestupnika. Sveobuhvatna strategija koriguje ponašanje počinitelja i osnažuje žrtvu. Ovaj deo procene fokusira se na to kako Strategija usmerava kosovski pravosudni sistem u rešavanju pitanja nasilja u porodici.

Prvo, procena ispituje pristup strategije kada je reč o definisanju nasilja u porodici. Naredni segment razmatra delove Strategije koji se odnose na pravosudni sektor. Nakon toga sledi procena standardnih operativnih postupaka koje je sačinila Vlada Kosova u cilju primene strategije. Završni segment uključuje predloge i preporuke za budućnost.

Definisano nasilje u porodici

Ovaj prvi deo ove procene je posvećen rešavanju problema u pristupu kako Strategija definiše porodično nasilje u okviru pravosudnog sistema. Nasilje u porodici je višestruki problem. Postoje psihološke, pravne, finansijske, društvene, kulturne i razne druge perspektive ovog problema što utiče na stvaranje mnogih različitih pristupa. Da bi se pojasnio institucionalni pristup Kosova prema nasilju u porodici neophodno je da Strategija pruži jasnu definiciju i pregled.

Nasilje u porodici nije krivično delo propisano u Krivičnom zakoniku Kosova. Ono je definisano odnosom između strana. Mora da se pogleda Zakon o zaštiti od nasilja u porodici da bi se pronašla definicija vrste odnosa pod kojima krivična dela mogu da potpadnu.⁸⁶ To su određeni odnosi koji će omogućiti žrtvi nasilja u porodici da dobije zaštitni nalog od kosovskog građanskog suda. Zakon je međutim nejasan što dovodi do pretpostavke da će kriminalno ponašanje počinjeno između definisanih porodičnih članova i krivični i građanski sud smatrati porodičnim nasiljem. Međutim, izgleda da se to ne dešava u praksi.

Treba shvatiti da su krivična dela među članovima porodice isto tako ozbiljna, ako ne i ozbiljnija od krivičnih dela počinjenih među onima bez porodičnih veza, jer unutar tih odnosa često ima recidivnog ponašanja, uključujući i eskalacije u ponašanju. Emotivna i intimna priroda krivičnih dela porodičnog nasilja čini svaku žrtvu izloženu riziku od veće viktimizacije pa čak

⁸⁶ Poglavlje 1, član 2, Deo 1.1

i ubistvu. Osobu koju napadne stranac ili kolega retko živi u opasnosti iščekujući sledeći čin nasilja. Nasilje u porodici je ciklično po prirodi sa periodima pozitivnih interakcija, zatim eskalacije napetosti što dovodi do još jednog čina nasilja. Sa međunarodnog aspekta, nasilje u porodici je prepoznato kao obrazac ponašanja prisile osmišljen da potvrdi i zadrži vlast i kontrolu nad drugom osobom u porodičnoj ili intimnoj vezi. Zlostavljanje u porodici ima mnogo oblika, uključujući, ali ne ograničavajući se na, nasilje, ekonomsko zlostavljanje, seksualno zlostavljanje, emocionalno i psihičko zlostavljanje, verbalno zlostavljanje, zastrašivanje i izolaciju, kao i minimiziranje nasilnog ponašanja i svaljivanje krivice na žrtvu kao uzrok tome. Eskalacija često može dovesti do teških telesnih povreda ili smrtnog ishoda. Postoji niz pokazatelja koji ukazuju na eskalaciju, pa čak i smrtni ishod. Ovi pokazatelji uključuju depresiju i suicidalne ideje, ubilačke ideje, posedovanje pištolja i pretnje pištoljem, trudnoću žrtve, nezaposlenost i ozbiljan akt gušenja koji ne samo da povećava strah u žrtve, nego može značiti samo nekoliko sekundi od oduzimanja njenog života.

Kao što i Strategija protiv porodičnog nasilja ukazuje, nasilje u intimnim odnosima je ozbiljan i sveprisutan problem na Kosovu gde mnogi njegovi stanovnici veruju da je nasilje prirodna pojava koja se javlja tokom prepirki i da seksualno nasilje nije kriminalno delo kada se desi između partnera.⁸⁷ Nažalost, ono što je navedeno u Strategiji je činjenica da se nasilje u porodici uvek ne prijavljuje i da nastavlja da bude porodična stvar koja se pokušava rešiti interno skrećući sramotu na žrtvu. Dok se stavovi ne promene i uloga žena ne poboljša sa podsticanjem veće jednakosti, nasilje u porodici će se nastaviti po sadašnjoj stopi.

Sažetak nalaza

Unutar “Sažetka nalaza” je kratka analiza svih segmenata Strategije koji uključuju primenu zakona i pravni sistem. Segmenti koji se ne bave komponentama pravosudnog sistema su uključeni u Prvom delu ove procene koje se fokusira na usluge koje se nude žrtvama. Nakon svakog naslova preuzetog iz Strategije sledi analiza tog dela. Iako će se navesti predlozi, o njima će se više govoriti u delu ove procene pod nazivom “Predlozi i preporuke”.

Institucionalni mehanizmi (Poglavlje II: 2.3.2)

U skladu sa Strategijom “Institucionalni mehanizam podrazumeva sve mehanizme koji imaju ulogu i odgovornost u prevenciji i borbi protiv nasilja u porodici u Republici Kosovo.”

Koordinisani odgovor je potreban za rešavanje problema nasilja u porodici. Ne postoji trenutno jaka mreža informacija koja je dostupna i koja se deli među partnerskim institucijama na Kosovu. Strategija daje smernice o ulogama svih partnera u njihovom pojedinačnom svojstvu, ali postoji samo nekoliko sistema za podsticanje koordinacije i razmenu informacija.

Izgleda da Kosovska policija poštuje svoju odgovornost da obavesti zastupnike žrtava po potrebi. Tužioci su slaba karika i nisu jasni partneri u borbi protiv nasilja u porodici u tom smislu da Kosovska policija ne oseća da je rutinski podržana od Tužilaštva da prestupnici snose odgovornost. Osim toga, ne postoji koordinacija između onoga šta se dešava u građanskom sudom i kako tužioci rukuju pitanjima krivičnog suda kada optuženi i žrtve imaju sudski postupak u oba suda. Izgleda da tužioci smatraju da nemaju obavezu prema komori branioca ili javnosti

⁸⁷ Poglavlje 2.3, Kosovski program o nasilju u porodici i Akcioni plan 2011-2014.

kada postoje pitanja o stvarima koji čekaju na rešavanje i ovaj nedostatak transparentnosti negira mogućnost izgradnje poverenja.

Nadalje, tužioci nisu specijalizovani za rad na slučajevima nasilja u porodici. Ovi slučajevi trebalo bi da budu specijalizovani jer će omogućiti tužiocima da se bolje upoznaju s individualnim žrtvama i prestupnicima, obrascima prestupa i prestupnicima koji ponavljaju prestupe. Komplikovana priroda ovih porodičnih odnosa zahteva od ključnih aktera specijalističke obuke, kao i čvrst, ali saosećajan stav. Ovi slučajevi ne dobijaju specijalizovanu pažnju kada se mešaju u miksu sa svim ostalim slučajevima. To je ogromna šteta tokom procesuiranja svih slučajeva kada ne postoji jedna osoba koja je odgovorna za sve aspekte slučaja, uključujući pojavljivanje na svim zakazanim sudskim ročištima; nešto što je još problematičnije je kada slučaj uključuje porodice, emocije, nasilje, mogućnost eskalacije pa čak i ubilačka ponašanja.

Na žalost, nije jasno da li se uvek traže krivične prijave kada je krivično delo izvršeno. Rezultat definicije nasilja u građanskom zakoniku i važećim zakonima ukazuje da ima najviše građanskih pravnih lekova kada je u pitanju porodično nasilje. Ovim se podriva krivična odgovornost, što je od izuzetne važnosti pri pokušaju da se smanji nasilje na nacionalnom nivou.

Izgleda da svi ključni akteri nisu dobro koordinisani i da ne postoji zajednički način razmišljanja o ciljevima strategije. Na primer, svi ključni akteri se slažu da je pritvor odgovarajući lek. Policija koja odgovara na ove pozive za pomoć će verovatno izraziti frustracije zbog toga što nema više zahteva za određivanje pritvora, ali tužioci i sudije se fokusiraju na to kako će to uticati na počinitelja, kao recimo posledica određivanja pritvora za počinitelja kada je on hranitelj porodice. Sudije i tužioci često se fokusiraju na ono što oni veruju da je najbolje za porodicu i da li žrtva ima druge opcije stanovanja. Ovakva razmatranja često rezultiraju odlukama da se zadrži trenutna životna situacija umesto njenog narušavanja nego da se uzme u obzir aspekt sigurnosti i odgovornosti. Bez zajedničkog prioriteta i načina razmišljanja, doslednost i promena će biti nedostižni. Dok prioritet nasilju u porodici daju specijalizovano policijsko osoblje i zastupnici žrtava, tužioci i sudije moraju da sarađuju u svojim nastojanjima. Bez jasnijih ciljeva i zajedničkog načina razmišljanja o bezbednosti za žrtve i odgovornosti počinioca rezultati će biti nedosledni u najboljem slučaju, a u najgorem slučaju neefikasni.

Nacionalni koordinator

Prema Strategiji, “nacionalni koordinator je pojedinačno telo odgovorno za koordinisanje, praćenje i izveštavanje o primeni praktičnih politika, aktivnosti i mera predviđenih u Programu protiv nasilja u porodici.”⁸⁸ Ovaj zadatak je velik i može zahtevati tim ljudi kako bi se osigurala primena Strategije. Krenuvši dalje, trebalo bi da postoje jasno definisane metode za odgovornost, praćenje i primenu nove strategije. To će omogućiti jasniju procenu njenog uspeha.

Policija Kosova

Izgleda da Kosovska policija poštuje strukturu koja je potrebna Strategijom, međutim, postoje kritični problemi sa njihovom sposobnošću da se bave odnosno rukuju ovim slučajevima. Specijalizovani službenici rade na deljenju informacija sa žrtvama u pogledu usluga, zaštitnih naloga i uloge zastupnika žrtava. Jedan od nedostataka o kojem se ne govori u Strategiji je

⁸⁸ Poglavlje 2.3.2

činjenica da obično prvi službenik koji odgovori na poziv za pomoć nije službenik za nasilje u porodici, nego najbliži dostupan policijski službenik u patroli. Najefikasnije rešenje bi bilo da se poveća broj specijalizovanih policijskih službenika koji će omogućiti povećanje u kontaktu sa žrtvama i prestupnicima. U najmanju ruku, svi službenici moraju biti osposobljeni za komplikovane zahteve za pomoć pogotovo jer nema resursa, uključujući i nažalost, nedostatak vozila, za policiju protiv nasilja u porodici da se posete sve žrtve i da se odgovori na sve pozive.

Osim toga, bolje koordinisana baza podataka prijave bi omogućila Kosovskoj policiji da se identifikuje žrtve "visokog rizika". One žrtve koje nisu žrtve visokog rizika, a mogle bi da budu ponovno viktimizovane da dobiju veću podršku od zastupnika žrtava i policije. Službenici bi mogli da sprovedu "kućne posete" na redovnoj osnovi kako bi proverile porodice. Veće prisustvo će raditi na stvaranju boljih odnosa sa policijom za neke, a za druge, uključujući i prestupnike, to će stvoriti strah da će se o nastavljenom zlostavljanju saznati.

Zastupnici žrtava

Zastupnici žrtava imaju zadatak da štite prava žrtava. Ovo je teško kada ne postoji podrška i saradnja od drugih ključnih aktera u borbi protiv nasilja u porodici. Izgleda da su zastupnici obrazovani o zakonu kao i o standardnim operativnim procedurama (u daljem tekstu "SOP"). Zastupnici žrtava imaju ovlašćenje da nastave zastupanje pred krivičnim sudom u ime žrtve. Da bi se poboljšalo tretiranje slučajeva nasilja u porodici u sistemu krivičnog pravosuđa, zastupnici žrtava moraju slediti krivične prijave kada dokazi ukazuju na postojanje krivičnog dela, a tužilaštvo ne nastavi istragu.

Tužioca nema u Poglavlju koje govori o institucionalnim mehanizmima

Važna uloga državnih tužilaca se retko pominje niti je razgraničena u okviru Strategije i u potpunosti ih nema u poglavlju o institucionalnim mehanizmima. Tužioci su zaduženi za sprovođenje zakona, kao i zaštitu žrtava, kao i društva u celini. Njihova uloga se ne može potceniti u borbi protiv nasilja u porodici, ali izgleda da im je dato diskreciono pravo kad i da li da krivično gone, kao i da kad i da li da pritvore počinioca. Tužioci su u izuzetnom položaju držanja ključeva odgovornosti, što potencijalno može dovesti do manje kriminala i stoga bezbednije zajednice. Ova vlast mora biti data na više dosledan i sistematičan način.

Kritična pitanja u razumevanju i primeni pravnog okvira (Poglavlje III: 3.2.1)

Strategija se bavi ključnim pitanjima u potrebi priznavanja i poboljšanja, kao što je navedeno u radionicama i konsultacijama sa stručnjacima. Iako je od značaja da se bavi ovim oblastima, ne postoji dovoljno smernica kako da se isprave ovi problemi. Nadalje, Strategiji nedostaje predlog za nadzor, potreba da se osigura napredak i korektivne mere. Nažalost, problemi su navedeni, ali nisu utvrđena i rešenja. Promena treba ohrabrenje i smernice s jasno definisanim pristupom orijentisanim ka rešenju.

- *Nivo znanja sudija, tužioca i advokata o međunarodnim konvencijama i njihovoj primeni je ograničeno*

Strategija edukuje žrtve nasilja u porodici, ali ne i institucionalne praktičare koji imaju zadatak da štite žrtve. Strategija nudi opsežan fokus na edukaciju žrtava u njihovim pravima i važećim zakonom. Iako je to vredan alat u osnaživanju žrtava, trebalo bi da postoji sličan fokus na edukaciju onih koji krše zakon kao i na one koji sprovode i podržavaju zakon. Neprestano pravno obrazovanje u vidu pravnih ažuriranih informacija i programa obuke koje nudi vlada moglo bi biti od pomoći da se sprovedu očekivanja, kao i da pomogne ovim očekivanjima da se razvijaju. Sudije, tužioci, policajci i zastupnici žrtava moraju svi biti upoznati s osnovnim zakonskim pravima i zabranama kada se radi o nasilju u porodici ili ne može biti poboljšanja. Ključni akteri moraju biti svesni svih relevantnih zakona i prava i svi moraju biti u stanju da prepoznaju problem i potrebu za promenom i odgovornošću. Ovo bi trebalo da se proširi van onih koji su specijalizovani u porodičnom nasilju kao i na ostale koji mogu doći u kontakt sa žrtvama i sa ovim pitanjima.⁸⁹

- *Kašnjenje u izdavanju zaštitnih naloga i blage kazne za recidiviste i prekršioce zaštitnih naloga*

Nasilje u porodici se ne može iskoreniti bez kazni za počinioca, a ponekad i oštrih kazni. Bez pristupa nulte tolerancije svih onih koji rade sa žrtvama i prestupnicima, ostaće status quo. Prestupnici moraju odgovarati ili zaštitni nalozi nisu od velikog značaja. Moraju da postoje strože smernice i opsežnije smernice za uklanjanje tako ogromne diskrecije od onih koji su odgovorni da prestupnici budu odgovorniji.

Politike može da odredi Ministarstvo pravde ili okružno tužilaštvo kako bi se zalagalo za dosledniji ishod u ovakvim slučajevima. Zakon br. 03/ L-182 na Kosovu, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, treba jasno da definiše više krivičnih pravnih lekova i omogući i podstakne izvršenje građanskih pravnih lekova tamo gde postoji kršenje zaštitnih naloga.⁹⁰ Hapšenje treba da bude obavezno i treba uzeti u obzir krivične kazne kako bi se dao prioritet nasilju u porodici i ozbiljnije uzela u obzir dela počinioca kada krše sudski nalog. Povrede zaštitnih naloga bi stoga trebalo da budu uključena u Krivični zakonik zemlje. Kršenje zaštitnog naloga bi trebalo da bude jasno definisano delo pod Glavom XVII, krivična dela protiv sloboda i prava osoba. Trebalo bi da bude jasno ključnim akterima, žrtvama i prestupnicima da zločini nasilja u porodici nisu ograničeni samo na zahtev za zaštitnim nalogom u građanskom postupku, nego da postoji krivična odgovornost za kršenje tih naloga. Nasilje u porodici mora da se prepozna kao i svako krivično delo koje se počini unutar jednog od navedenih odnosa.⁹¹

89 Na primer, kada poziv uputi žrtva porodičnog nasilja odeljenju policije, specijalizovani policijski službenici nisu oni koji prvi reaguju jer ih ima premalo i uglavnom je to prvi najbliži policijski službenik u patroli koji će pomoći. Osim toga, sudije krivičnog suda koji predsedavaju predmetima koji uključuju porodično nasilje, kao i kršenje zaštitnih naloga trenutno nisu specijalizovani, iako bi imali koristi od dodatne obuke odnosno stručnog osposobljavanja o pitanjima vezanim za nasilje u porodici.

90 Iako član 25. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisuje građanske kazne uključujući novčane kazne i kazne zatvora, kazne su retke u parničnom postupku i rezervisane su za krivična gonjenja.

91 Zakon o zaštiti od nasilja u porodici široko definiše ponašanje koje se može sastojati od, kao i vrste odnosa kroz koje može biti počinjeno. Ove definicije bi trebalo da se prošire na Krivični zakonik.

- *Određivanje ograničenih mera predviđenih Pravilnikom o zaštiti od nasilja u porodici*

Kao što je već rečeno, opsežnije smernice će dovesti do bolje primene zakona i unapređene doslednosti. Osim toga, bez obrazovanja o opasnostima po žrtve, ciklusa i obrazaca zlostavljanja biće teško odrediti odgovarajuće pravne lekove. Sigurnost žrtve i njene dece treba da bude primarna briga. Kako sada stvari stoje, sud ne nudi nikakvu pomoć ako sama žrtva ne zatraži konkretnu pomoć. Od žrtava i zastupnika žrtava se očekuje da bolje poznaju zakon od pripadnika pravosuđa. Nadalje, sistem nije “po meri”, odnosno nije lak za razumevanje što ga čini teško primenljivim za žrtve. Ako žrtva odluči da zatraži dodatne zaštitne mere u toku postupka potrebno je da se ponovno podnese zahtev sudu. To uzrokuje kašnjenja u dobijanju onoga što je žrtvama potrebno kako bi bili sigurne. Proces mora biti fleksibilniji, tako da konačni nalog suda može uključivati sve odgovarajuće pravne lekove.

- *Loše obrazloženje rešenja za izdavanje zaštitnih naloga*

Strategiji nedostaju jasno definisana očekivanja od pravosuđa u vezi sa doslednijim pristupom u izricanju zaštitnih naloga. Diskusija ovog važnog pitanja u Strategiji ne objašnjava problem, niti nudi rešenja. Jasnija očekivanja koja vode do konzistentnog pristupa će rezultirati većim smernicama, obrazovanjem i praćenjem, a sve to treba da sprovedu kosovske institucije. Zakoni bi bili još potpuniji kada bi sudije dale pisane odluke koje bi zauzvrat mogle da ponude smernice drugim sudijama kada tumače zakon.

- *Ograničena pažnja u osiguravanju primene zaštitnih naloga*

Svaka žrtva koja ima osnov i traži zaštitni nalog trebalo bi da ga dobije. Sve dok se ne utvrdi da je bezbednost žrtve prioritet, zaštitni nalozi će se analizirati na osnovu faktora važnih za svakog pojedinog sudije, i često, na osnovu finansijske situacije porodice. Finansijska situacija porodice ne treba da ima nikakvog uticaja na primenu zaštitnih naloga. Usluge i službe za žrtve moraju da pomognu ponudom alternativnog smeštaja u situacijama u kojima žrtva nije bezbedna ili kada počinitelj treba da bude udaljen iz doma. Osim toga, sudovi treba da odrede naloge o zabrani približavanja određenoj osobi ili mestu kao što je to predviđeno u članu 177 Zakonika o krivičnom postupku. Kada je počinitelj uhapšen, Krivični sud bi takođe trebalo da ima ovlašćenja da odobri nalog na zahtev tužioca, što bi moglo da se učini u svim slučajevima.⁹² Čini se da je slučaj Diane Kastrati izazvao promenu u načinu razmišljanja širom Kosova u pogledu izdavanja naloga, ali nalozi koji jednostavno zahtevaju od počinioca da spava u drugoj prostoriji ili da ostane 5 metara udaljen od svoje žrtve čine malo da se garantuje sigurnost žrtve i dobrobit njihove dece.

- *Ograničeni stručni kapaciteti dodeljeni slučajevima porodičnog nasilja*

U skladu sa Strategijom, sva odeljenja pravosuđa bi trebalo da budu specijalizovana za nasilje u porodici, međutim u praksi to se ne dešava. Samo sudije građanskog suda koji se bave odnosno rade na porodičnim pitanjima se specijaliziraju, ali nedovoljno. Sudije krivičnog suda se uopšte ne specijalizuju, a trebalo bi. S obzirom na činjenicu da se pitanja nasilja u porodici mogu prožimati na sve druge zakone, sve sudije bi trebalo da prođu obuku i obrazovanje odnosno stručno osposobljavanje kako bi bolje razumeli dinamiku nasilja, oblike koje može da poprma i poteškoće sa kojima se žrtva može suočiti pri pokušaju da sarađuje sa organima

⁹² Ova procena će se dalje baviti u “Predlozima i preporukama” pitanjima određivanja prioriteta za sigurnost žrtve, kao i potrebama za usluge podrške za sprečavanje porodične finansijske situaciju kao faktora kontrole pri likom donošenja odluka o zaštitnim nalogima.

za sprovođenje zakona ili pri pokušaju da napusti vezu odnosno odnos. Bez jasno definisanog predloga za specijalizaciju i obuku, konstatacija da ovo treba da se dogodi biće upravo samo to: konstatacija.

- *Ograničeno poverenje građana u sistem pravosuđa*

Strategija se bavi zabrinutošću zbog nedostatka poverenja u sistem krivičnog pravosuđa. Ako su žrtve sumnjičave u sudski sistem, onda je na policiji, zastupnicima žrtava i tužiocima da ih uvere u suprotno odnosno da se osećaju lagodnije. Uvodni razgovor treba uključiti pregled sudskog sistema i kako on može da pomogne. Pamfleti i brošure treba da budu osmišljene da demistificiraju sistem i uključene procedure. Od sve populacije, žrtve nasilja u porodici verovatno najmanje znaju svoja prava jer nasilnici koristi njihovo neznanje. Osim toga, dezinformacije koje im pružaju njihovi zlostavljači često funkcionišu kako bi se sprečila saradnja sa organima krivičnog gonjenja. Neupućena žrtva će verovatnije biti žrtva koja ne sarađuje. Žrtvi bi trebalo da se objasne svi aspekti sistema krivičnog pravosuđa. To će ih osnažiti i bolje ih obavestiti. Širenje informacija žrtvama i prikupljanje informacija od njih takođe radi na izgradnji poverenja. Žrtve moraju videti ključne aktere kao pristupačne i pune znanja kako bi se izgradilo ovo poverenje i da vide korišćenje “sistema” kao održiv put do sigurnosti.

- *Neprijavlivanje nasilja nad decom, starijim osobama i osobama sa invaliditetom*

Strategija nema jasnu poruku o nasilju u porodici. Poruka treba da bude da je nasilje u porodici zločin koji se neće tolerisati. To će pokazati svima, uključujući i žrtvama i prestupnicima, da je prijavljivanje zločina jedini način da se smanji nasilje nad ženama. Svakako, prestupnici nemaju korist od toga da žrtva prijavi zločin. Treba raditi na tome da se smanji izolacija žrtve porodičnog nasilja. Pravosudni sistem mora usaditi poverenje, tako da se žene osećaju zaštićene i da se ne plaše posledica ukoliko se obrate vlastima. To će omogućiti žrtvama da istupe s većom lakoćom.

Da bi se podržala ova nastojanja, potrebna je obuka u oblasti forenzičkih tehnika obavljanja razgovora. Svi pripadnici organa za primenu zakona moraju biti u stanju da razgovaraju sa detetom ili ugroženom osobom, uključujući i odrasle žrtve nasilja u porodici. Žrtvi se ne može pomoći ako pripadnici organa za primenu zakona nisu u mogućnosti da prikupe potrebne informacije. Ako se podaci ne dobiju, onda se oni ne mogu podeliti sa tužiocem ili sudijom. Opet, obuka i smernice će pomoći onima kojima su u neposrednom kontaktu sa žrtvama da budu u boljoj poziciji da im pomognu. Ovo mora uključivati bolje razumevanje ograničenja žrtava koje u potpunosti ne sarađuju i kako ovaj nedostatak pune saradnje može uticati na tačnost prijavljenih informacija.

Kritična pitanja u funkcionisanju institucionalnih mehanizama (Poglavlje III: 3.2.2) ⁹³

Ovaj deo Strategije utvrđuje nedostatke u funkcionisanju svake institucije odgovorne za pružanje usluga i podrške kada se javi incident nasilja u porodici. Strategija jasno navodi da su nepostojanje infrastrukture i određivanje prioriteta za podršku nastojanjima za rešavanje nasilja u porodici problemi od suštinske važnosti. Nažalost, nema nikakvih smernica u pogledu toga kako da se stvori promena i izgradi bolji sistem, niti kako će Vlada osigurati da nasilje u porodici bude prioritet za sve njene partnere.

- *Nedostatak ljudskih resursa i stručnih kapaciteta kvalifikovanih za prevenciju i pružanje usluga žrtvama nasilja u porodici*

Ukoliko treba da se dogodi promena u ovom društvu onda više resursa mora da se posveti razvoju profesionalnih kapaciteta onih u sistemu pravosuđa. Nasilje u porodici je međunarodni problem. Rešenja su uspešna samo onoliko koliko su im dodeljena sredstva. Tokom faze prikupljanja informacija u pripremi ove procene, bilo je iznenađujuće da tužioci nisu specijalizovani za nasilje u porodici, iako su to tužioci za koje se smatra da su „koordinatori za nasilje u porodici”. Ovi tužioci su odgovorni za prijem i raspodelu tih slučajeva, ali oni u stvari ne procesuiraju slučajeve nasilja u okrugu. Nadalje, tužioci ne rukuju svojim slučajevima od početka do kraja, jer oni često prosleđuju svoje predmetne spise drugima da „pokriju” datume suđenja. Nedovoljan broj osoblja u tužilaštvima dovodi do mešanja oko slučajeva, nedostatka jasnog znanja predmeta, i jasan nedostatak specijalizacije u porodičnom nasilju. Bez većih resursa, teško je zamisliti da je pravda mogućnost.

- *Važne institucije za sprovođenje zakona ne smatraju nasilje u porodici prioritetom*

Prioritizacija porodičnog nasilja nema jasne smernice što rezultira neujednačenosti tretiranja ovih predmeta od tužioca do tužioca ili od sudije do sudije. Slučajevi nasilja u porodici i dalje se tretiraju kao komplikovane porodične stvari bez lakog rešenja koje se najbolje rešavaju pred građanskim sudom. Da bi se rešio ovaj problem, trebalo bi da se dodele specifične sudije i tužioci da postupaju u predmetima porodičnog nasilja u sistemu krivičnog pravosuđa. Obrazovani i informisani tužioci i sudije stvorile zastrašujući efekat za počinioca koji će verovatno, ne samo da ponovo učine delo, nego i da eskaliraju svoje nasilno ponašanje dalje povređujući prava žrtava i ugrožavajući živote žrtava i dobrobit njihove dece.

Nasilje među strancima često se uzima mnogo ozbiljnije nego nasilje između ljudi u vezi. Ipak, verovatnije je za nasilje u vezi da se iznova i iznova ponavlja ili desi i svaki put kada se desi može biti nasilnije nego prethodni put. Svaki slučaj zlostavljanja će dovesti do toga da se žrtva oseća sve više sama i izolovana i više u strahu za svoj život i svoju budućnost i više ostavljena i emocionalno dotučena. Ako ona odluči da ode, ovo je najopasnije vreme za nju jer muškarac koji želi da demonstrira svoju moć nad ženom se neće lako odreći svoje kontrole i oslobodiće tu svoju moć kada je kontrola ugrožena. Ovo može dovesti i do ubistva. To dovodi do pitanja, “zašto se nasilje između stranaca uzima ozbiljnije od nasilja koje se dešava između intimnih partnera?” Malo je verovatno da će stranac biti ponovo povređen, dok s druge strane

⁹³ Većina kritičnih pitanja uključuju institucionalne mehanizme o kojima se govori u Strategiji uključujući usluge za žrtve kako je ocenio Program Ujedinjenih nacija za razvoj.

fizička i duševna povreda za ženu i njenu decu može trajati ceo život i ponoviti se u budućim generacijama. Muškarac koji udara svoju ženu trebalo bi da se kazni oštrije, a ne blaže i takva kazna bi trebalo da postoji bez obzira na želje supruge. Odgovornost mora biti dosledna ili u suprotnom nema smisla za krivičnim gonjenjem ili postojanjem Zakona za zaštitu od nasilja u porodici. Nasilje u porodici utiče na celo društvo; bezbednost njenih članova u celini. Svaka strategija se može pokrenuti, ali bez potrebnih resursa, direktiva, obrazovanja i finansijske podrške to je samo jedan skup preporuka koje će ostati nerealizovane i neizvršene.

Strateški ciljevi i praktične politike (Poglavlje IV)

Strategija daje spisak predloga u “Strateškim i specifičnim ciljevima”⁹⁴ i “Formulaciji politika i programa za svaki sektor”.⁹⁵ Postoji popis onoga šta Strategija želi da postigne, ali nema konkretnih predloga kako da spisak postane realnost. Ukoliko se primene, mnogi predlozi biće pozitivni koraci napred, SOP su od pomoći u ovome, ali strategija sama po sebi nudi nekoliko jasnih smernica o načinima kako da se realizuju ciljevi strategije. Takođe ne pruža mehanizme za praćenje ili izvršenje primene strategije. Izgleda da se sve više slučajeva prijavljuje i stvaranje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici je ogroman korak napred. Bilo je nekih programa obuke za aktere koji su izgleda bili uspešni, ali je obuka ograničena i više mora da se učini kako bi se osigurao dosledan pristup. Organizacije poput CLARD rade na edukaciji stanovništva. Međutim odgovornost je kosovskih institucija da prenesu jasnu poruku i obezbede konzistentne smernice da se nasilje u porodici neće tolerisati.

Praćenje programa i procena

Statistički podaci i jedinstveno prikupljanje podataka su neophodni kako bi se procenio uspeh kosovskih institucija koje sprovode Strategiju. Nema smislenog sistema praćenja i odgovornosti za aktere. Teško je proceniti broj predmeta ili povećanje prijavljivanja ako organi za sprovođenje zakona, tužioci i sudovi rutinski ne vode statističke podatke. Nadalje, pridržavanje i sprovođenje strategije je teško odrediti ako nema izveštavanja o primeni kao i njenim uspesima i neuspesima. Trebaće vremena da se uspostavi najbolji mogući sistem za rešavanje nasilja u porodici na Kosovu. Pouzdan i dosledan način vođenja primene mora da se prijavi koordinatoru za nasilje u porodici kako bi se osigurao najbolji način da stvari krenu napred.

Strategija predviđa da Agencija za ravnopravnost polova treba da prati broj slučajeva nasilja u porodici. Ovaj pristup zanemaruje ulogu pravosudnog sistema u borbi protiv nasilja u porodici i zanemaruje ulogu nacionalnog koordinatora u sklopu Ministarstva pravde. Policija, zastupnici žrtava, tužioci i sudovi moraju da vode statističke podatke. Prikupljeni podaci moraju da uključe statističke podatke o prijavljivanju, istrazi, krivičnom gonjenju i osudama zločina nasilja u porodici kao i zahteva za izdavanje zaštitnih naloga.

⁹⁴ Poglavlje 4.1

⁹⁵ Poglavlje 4.2

Standardni operativni postupci

Nakon Strategije, usvojeni su standardni operativni postupci za sprečavanje nasilja u porodici kako bi se prevazišli nedostaci u postupanju kosovskih institucija prema žrtvama nasilja u porodici. Standardne operativne procedure rade na tome da pruže suštinske smernice za ulogu svakog ključnog aktera. Ipak, bez izvršenja ili odgovornosti, ispunjavanje ciljeva SOP-a su u suprotnosti. Pravosuđe i tužioci su bili manje upućeni odnosno obavješteni o strategiji i standardnim operativnim postupcima u poređenju sa policijom i zastupnicima žrtava. Jedan od razloga za neslaganje je da se Strategija fokusirala na žrtve i usluge za žrtve, ne fokusirajući se na ponašanje učinioca. SOP podržavaju Strategiju, ali nisu bili u stanju da otklone nedostatke u Strategiji kojima su nedostajale detaljne direktive za promenu, posebno u oblasti praćenja i sprovođenja primene.

Predlozi i preporuke

Sledeći deo procene daje predloge i preporuke za uključivanje u buduća nastojanja za rešavanje problema nasilja u porodici. Ovi predlozi i preporuke se fokusiraju na promene u pristupu prema nasilju u porodici i budućim strategijama za pravosudni sistem Kosova. Ovi predlozi moraju se smatrati kao dodatak komentarima koji su sadržani u Sažetku nalaza.

Kritična pitanja koja nisu rešavana u Strategiji

Postoji nekoliko ključnih faktora koji u potpunosti nedostaju u Strategiji, a koji će biti navedeni u nastavku. To uključuje (1) politiku nulte tolerancije u svim kosovskim institucijama u pogledu nasilja u porodici, (2) model baziran na počiniocu u cilju iskorenjivanja nasilja u porodici, (3) stvarna rešenja za probleme koji su postojali pre pet godina i dalje postoje, (4) jasni zahtevi za specijalizaciju institucionalnih aktera, (5) dodeljivanje većih resursa, (6) model program obuke i obrazovanja za ključne aktere i (7) strategija praćenja kako bi se osiguralo sprovođenje i ocenio napredak.

Definisati i razumeti problem

Svi relevantni akteri, posebno oni u pravosudnom sistemu moraju da budu bolje obrazovani o psihološkom fenomenu nasilja u porodici i međunarodnim standardima u borbi protiv njega. Zajednička percepcija širom Kosova je da nasilje uključuje manje nasrtaje i zahteve za zaštitne naloge. Ova definicija nasilja je neodgovarajuća za njegovu smislenu eliminaciju ili čak smanjenje nasilja u porodici u kosovskom društvu. Da bi se poboljšalo razumevanje relevantnih aktera o nasilju u porodici potrebno je više programa obuke o komplikovanim dinamikama nasilja u porodici i mnoštvu oblika zlostavljanja i kontrolisanih ponašanja koji su na raspolaganju prestupnicima.

Ovaj nedostatak razumevanja o dinamici nasilja u porodici pokazuje i nepodržano verovanje sudija i tužioca da žrtve gube želju da sarađuju u krivičnom gonjenju ili gube interes za zaštitni nalog jer se njihov odnos poboljšao i da više nisu u strahu niti u opasnosti. Nasilje u porodici se obično ne ispravi samo od sebe. Muškarac koji je nasilan u svojim vezama neće

naprosto odjednom odlučiti da neće više da koristi nikakve oblike nasilja i da će nastaviti da živi svoj život na zdrav način. Umesto toga, članovi kosovskog pravosudnog sistema moraju biti osposobljeni i obrazovani da prepoznaju da žrtve često donose odluke zasnovane na strahu, pritisku, sramoti, dezinformacijama, nedostatku samopouzdanja ili nedostatku alternativa. Bez jasnijeg razumevanja ciklusa nasilja, kao i oblika zlostavljanja u porodičnom nasilju, krivično gonjenje i suđenja ovih slučajeva i dalje neće biti delotvorna.

Konkretna metodologija

Nova strategija treba da uzme u obzir jasnije direktive i planove. Prethodna strategija je pružala samo informacije u pogledu onog što nije funkcionisalo i spisak korektivnih potreba. Strategija je bila dobar prvi korak u identifikaciji problema i izražavanju potrebe da se prioritizuje nasilje u porodici, ali da bi se krenulo napred neophodno je imati strateški plan sa rokovima za primenu i finansijskim sredstvima da bi promene bile moguće.

Nadalje, Strategiji su bili potrebni odvojeni i koji joj idu u prilog standardni operativni postupci, ali nije usmerila tu posebnu svrhu SOP ili vremenski period za donošenje istih. Ovaj proput je dodat i godinama proteklih u primeni Strategije. Dok predlozi za najbolje prakse mogu biti od pomoći, relevantni akteri moraju da imaju direktive odnosno smernice. Jača struktura za primenu biće od koristi svima. Primena treba da se desi u fazama. Trebalo bi da postoji tim ljudi čiji je zadatak da nadgleda primenu, rešavanje pitanja, i prepoznavanje gde postoji otpor sa sposobnošću i moći da se odredi primena. Idealno bi ovaj tim bio sastavljen od ljudi koji razumeju i brinu o nasilju u porodici. Koordinator za pitanja porodičnog nasilja ima neograničena ovlašćenja u osiguravanju poštovanja i doslednosti, ali to je veliki posao koji zahteva veliku pažnju posvećenih pojedinaca.

Konzistentan pristup prema nasilju u porodici

Različiti sudski regioni Kosova tumače i sprovode zakon drugačije. To je zbog praznina u Strategiji da navede dosledan pristup. Precizna strategija stvara bolje okruženje kako bi se osigurala dosledna primena. Potrebno je da postoji veća odgovornost kada Strategija ili zakon se ne primenjuju dosledno. Iako bi pristupi za odobravanje zaštitnih naloga, hapšenja i zahteva za pritvor, snošenje odgovornosti prestupnika i usluge za žrtve trebalo da budu konzistentni, takođe bi trebalo da postoji sloboda u rešavanju problema i primene mehanizama od pomoći. Relevantni akteri trenutno imaju malo slobode u pogledu rešavanja problema nasilja u porodici u svojim regionima na način koji najbolje funkcioniše za njih. Ljudi koji se bave ovim problemom i koji ga razumeju nemaju mogućnost da stvore promene na lokalnom nivou. Oni čekaju na direktive odozgo i ne mogu da deluju bez njih. Na primer, jedan policajac je izjavio da su obrasci SOP-a od pomoći i relevantni, ali policajac nije koristio obrasce jer ga pretpostavljeni nije poučio. Ljudi na frontu, odnosno u prvim linijama koji prate i podržavaju zakon, treba da se osećaju osnaženi kao što bi to i trebalo da bude, dobro upoznat sa problemom, pa čak i pojedinačnim žrtvama i prestupnicima. Kosovo treba da ima godišnje i polugodišnje sastanke sa relevantnim akterima kako bi mogli da se okupe i diskutuju o svojim nastojanjima i da uče jedni od drugih. Svi bi imali korist i koordinator za nasilje u porodici bi imao priliku da vidi kako se razvija odnosno nastaje nova strategija.

Promene u načinu razmišljanja / promena u dijalogu

Jedna od najvećih prepreka za promenu na Kosovu je prisutno razmišljanje da je porodično nasilje problem porodice. Sjedinjenje porodice je primarni cilj sudova i tužilaca. Žrtve okrivljuju i posramljuju sistem. Ovo je neefikasan pristup. Svi akteri treba da prepoznaju da je nasilje u porodici pitanje javnog zdravlja, kao i pitanje ljudskih prava i da spajanje porodice više ne treba da predstavlja zamku za sigurnost žrtve. Sigurnost žrtve i odgovornost počinioca moraju zameniti ujedinjenje porodice kao prioritete Strategije.

Međunarodno pravo se često fokusira na zaštitu žrtve ili obespravljenih. Strategija jasno ispituje nasilje u porodici kroz lupu ljudskih prava. Dok su usluge za i obrazovanje žrtava nužnost kako bi se došlo do promena, tok diskusije mora da se promeni tako da uključuje u počinioca. Mi pomozemo žrtvama i učiniocima da pronađu druge učinioce i žrtve. Promenimo učinioca i smanjimo nasilje u porodici. Sadašnji jezik Strategije kao da ukazuje na to da žrtve imaju bolesno stanje i da im treba pažnja. One treba da budu rehabilitovane i reintegrirane. Iako je fer reći da je žrtvama potreban koordinisana reakcija službi odnosno usluga, prestupnik je taj kome je potrebno lečenje. Sadašnjem dijalogu koji okružuje nasilje u porodici nedostaje odgovornost i rehabilitacija za učinioca. Strategija mora razjasniti da je počinitelj problem, a ne žrtva.⁹⁶

Poruka nulte tolerancije / Nasilje u porodici je ZLOČIN

Iako je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ogroman korak napred, žalosno je da je to samo jedan pravni lek građanskog suda, a to se prvenstveno odnosi na izdavanje zaštitnih naloga. Nova strategija treba da obrati pažnju na tretiranje nasilja u porodici u sistemu krivičnog pravosuđa. Nasilje u porodici se sastoji od raznih vrsta kriminalnog ponašanja koja se mogu naći u raznim delovima Krivičnog zakonika. Najčešće, kada žena traži zaštitni nalog, to je rezultat nasilnog i kriminalnog ponašanja. Ako ne, ona ne bi imala razloga odnosno osnov za dobijanje istog. Ipak, hapšenja se ne vrše na osnovu ovih optužbi koje su dokazane na sudu u prilog zaštitnog naloga. Kad god žrtva se obrati odnosno istupi i tvrdi da je počinitelj prekršio krivični zakon treba doći do hapšenja. To je jedini način da se prenese jednostavna poruka da se nasilje u porodici neće tolerisati. Politika nulte tolerancije će pokazati prestupnicima da će snositi odgovornost i pokazati žrtvama da ukoliko prijave slučaj da će se preduzeti mere.

Još jedan važan rezultat je smanjenje diskrecionog prava. Sve dok svi akteri ne usvoje pristup nulte tolerancije u pogledu pristupa prema nasilju u porodici, važno je da se smanji broj olakšavajućih okolnosti koje tužiocima mogu uzeti u obzir prilikom odlučivanja da uhapsu ili pritvore prestupnika. Ako je zakon prekršen, treba da se zahteva od tužioca da postupaju. Osim toga, sadašnji zakon o nasilju u porodici je izrađen da sadrži opcije. Kršenje zaštitnog naloga treba da traži pritvaranje i posledice. Treba da se zauzme čvrst stav kako bi se osiguralo da je poruka primljena: Kosovo neće tolerisati porodično nasilje ... Počinioci će biti kažnjeni.

Obavešteni članovi pravne struke veruju da bi pitanja nasilja u porodici trebalo da budu saslušana pred sudijom krivičnog suda, a ne sudijom građanskog suda. Previše je razdvajanja između zaštitnih naloga i kriminalnog ponašanja, kada u stvarnosti idu ruku pod ruku. Mnoge žrtve traže zaštitne naloge kao rezultat nasilnog kriminalnog ponašanja i dolazi do toga da su

⁹⁶ U nastavku će biti više reči o pristupu usmerenom na počinioca.

mnogi zaštitni nalozi prekršeni; zbog kriminalnog ponašanja. Kao što je osmišljeno, podeljeni rad ukazuje na to da je nasilje u porodici građanska stvar i deo postupka za porodična pitanja, za razliku od više ozbiljnog dela protiv države. Trenutna organizacija minimizira značaj pitanja nasilja u porodici i otežava žrtvi, koja mora da manevriše u dva različita, i odvojena sudska postupka. Osim toga, izgubljene su mnoge prednosti postojanja sudija koji su specijalizovani. Prvo, samo sudije za građanske stvari su specijalizovane za nasilje u porodici, ali oni ne predavaju u većini slučajeva nasilja u porodici koji bi trebalo konačno da dobiju pažnju krivičnog suda. Sudija koji dobija informacije o žrtvi i situaciji počinioca nije isti sudija koji se bavi krivično-pravnim lekovima. Ovim poteškoćama ide u prilog činjenica da sudija koji mora da donese tešku odluku o vrsti zaštitnog naloga za žrtvu nema učešće u rezultatima tog zaštitnog naloga. Sudija građanskog suda nije svestan kršenja, niti je ovaj sudija uključen u izvršenje tih naloga niti odgovornosti, kada dođe do kršenja. Bilo bi efikasnije kada bi sudija koji izdaje nale i daje instrukcije učiniocu takođe sudija saslušava počinioca onda kada počinitelj nije ispoštovao zaštitni nalog.

Na kraju krajeva ipak, kriminalno ponašanje se vodi pred sudijom krivičnog suda. Kosovo bi trebalo da razmotri da izmeni i dopuni ili preispita Zakon o zaštiti od nasilja u porodici kako bi bio jasan da će se sva dela porodičnog nasilja, a ne samo kršenja zaštitnih naloga razmatrati ozbiljno i da će se s njima postupati kao krivičnim delima. U skladu sa članom 177 Zakonika o krivičnom postupku, tužiocima treba da zatraže od sudije krivičnog suda da odobri zaštitne naloge na pokretanju krivičnog gonjenja. Nalozi mogu da budu privremeni, mogu da budu na snazi u toku rešavanja predmeta, a na kraju rešenog predmeta može se izdati "konačni" nalog različitog vremenskog trajanja u zavisnosti od rešenja predmeta i optužbi za koje je optuženi proglašen krivim. U situacijama u kojima ponašanje učinioca nije na nivou zločina, žrtva može imati mogućnost traženja zaštitnih naloga u građanskom sudu, povrede koje može rešavati ili sudija krivičnog ili sudija građanskog suda u zavisnosti od prirode i ozbiljnosti povrede.

Osim toga, važna komponenta novoj Strategiji je specijalizacija sudija krivičnog suda. Ako jedan sudija u regionu saslušava sve krivične predmete koji se odnose na nasilje u porodici, on ili ona će biti u najboljoj poziciji da odrede kazne koje se dosledne i to će biti ogromna prednost kada se radi o ponovnim učiniocima tih dela odnosno recidivistima. Ovaj sudija bi bio upoznat sa strankama i mogao bi takođe uspostaviti vezu sa sudijom građanskog suda specijalizovanim u ovoj stvari tako da oboje mogu da budu upoznati sa svim nerešenim stvarima između stranaka (uključujući, ali ne ograničavajući se na krivična gonjenja kao i brakorazvodne parnice, pritvor i starateljstvo, podelu imovine).⁹⁷ Ovo će ići u korist i žrtvama i učiniocima. Postojanje specijalizovanih sudija koji su stručno osposobljeni i obrazovani o dinamikama nasilja sa zajedno specijalizovanim tužiocima omogućice bolje reagovanje kao i sprečavanje.

Tužiocima se trenutno "specijalizuju" na vrlo ograničen način. Jedan tužilac u svakom regionu je određen da se specijalizuje za porodično nasilje. Ipak, u praksi, tužilac koji je "koordinator za nasilje u porodici" prosto organizuje broj predmeta nasilja u porodici i raspoređuje ih drugim tužiocima. U nekim tužilaštvima postoje dodatne odgovornosti, u nekim drugim manje, ali to ne čini specijalizaciju. Tužilac koji se specijalizuje za porodično nasilje mora da prođe kroz do-

⁹⁷ U Nju Jorku imamo specijalizovane sudnice za porodično nasilje. Jednu za predmete nižeg nivoa kriminala (prekršaje), a drugu za predmete težeg nivoa kriminala (krivična dela). Mi takođe imamo integrisani Sud za porodično nasilje. Ova sudnica je na raspolaganju strankama koje vode postupak odnosno čekaju na rešavanje stvari pred porodičnim sudom u vreme kada je pokrenut postupak pred krivičnim sudom (uključujući bilo koji nivo kriminala). Jedan sudija će raditi na oba slučaja. Dok krivični postupak i parnični postupak uključuju različite advokate i zasebno ih saslušava sudija, oba postupka se rešavaju istog dana i obično uzastopno.

datnu obuku, stručno osposobljavanje i edukaciju i trebalo bi da bude odgovoran za sve slučajeve nasilja u porodici od samog početka pa sve do kraja. Ovo će biti od koristi predmetima, žrtvama i prestupnicima. Specijalizovani tužioci će biti u povoljnom položaju da budu bolje upoznati sa pojedinačnim prestupnicima u svom regionu i imaće priliku da uspostave odnose s drugim ključnim akterima koji su takođe specijalizovani u porodičnom nasilju. Mnoga tužilaštva trenutno nemaju osoblje ili resurse da omoguće ovu specijalizaciju. Osim toga, kadrovska pitanja sprečavaju tužioce u rukovanju predmetom od početka do kraja, što je problematično i može biti štetno za uspeh u predmetu. To dovodi do toga da tužioci na sudu dokazuju predmet kolege; slučaj u kojem nisu upoznati sa dokazima i relevantnim činjenicama. Ukoliko građani nisu zaštićeni od strane pripremljenih i informisanih tužilaca koji su zaduženi za traženje pravde u njihovo ime, onda sistem krivičnog pravosuđa ne služi nikome.

Autora ovog izveštaja muči nepostojanje doslednosti u krivičnom gonjenju, nepostojanje transparentnosti, nepostojanje visokih standarda za rad i u borbi za traženjem pravde, neupoznatost sa predmetima i rezultatima, kao i nedostatak sredstava ponuđenih tužiocima; sredstva koja će im omogućiti da rade više. Tužioci moraju da rade u skladu sa najvišim etičkim standardima jer nijedna pozicija unutar pravne profesije sa sobom ne nosi veću odgovornost u društvu. "Tužilac u svakom trenutku mora da postupa na način koji promovise poverenje javnosti u dostojanstvo, integritet, efikasnost, nezavisnost i nepristrasnost tužilaca."⁹⁸ Tužilac je zaštitnik svih žrtava, neko ko primenjuje sve zakone i ko garantuje da će oni koji su povredili prava drugih snositi odgovornost, kao i oni koji krše kodeks ponašanja propisan zakonom. Tužilac poseduje ključ slobode za pojedinca kao i njegove bezbednosti, pored bezbednosti svih članova zajednice. Najvažnija dužnost tužioca je da traži pravdu. Izgleda da ne postoji zagovaranje za pravdom u ime tužioca nego samo prikupljanje informacija koje se na kraju dostavljaju sudu. Uloga tužioca bi trebalo da bude dalje unapređena i da se podstiče primena doslednosti u svim regionima, kao i odgovornost za počinioce zločina koji uključuju porodične odnose.

Koordinacija i saradnja

SOP su radili na tome da jasno definišu uloge ključnih aktera. Kosovska agencija i zastupnici žrtava izgleda da su imali korist od standardnih operativnih postupaka. Žrtve i prestupnici će imati koristi, kao što je prethodno navedeno, iz istinske specijalizacije tužioca i sudija. Ovi specijalizovani članovi mogu bolje da rade zajedno da pomognu žrtvama i da osiguraju da prestupnici snose odgovornost.

Prethodnoj Strategiji je nedostajalo, a nova bi trebalo da uključi mehanizme za praćenje i primenu. Na kraju krajeva, važna preporuka je da se pažljivo imenuje onaj koji nadgleda primenu nove strategije, kao i onih članova ključnih institucija koje će se specijalizovati. U suštini, ljudi koji su strastveni u svom radu uglavnom će raditi na višem nivou. Oni koji brinu o problemu će neumorno raditi da se čuje za taj problem, a oni sa zadatkom će pomagati drugima i neće se smiriti dok se traži zadovoljenje pravde. Ovo je delikatno pitanje za zemlju koja je ogrezla u tradiciji. Oni zaduženi za rad sa ovim slučajevima treba da budu ljudi koji će brinuti o njima i koji će raditi kako bi se osiguralo da se učinjeni koraci kako bi se osigurala sigurnost žrtve i da se smanji verovatnost da će prestupnici ponovno izvršiti delo. Institucionalni akteri treba da shvate zločin, način razmišljanja, kao i dinamiku nasilja u porodici. Uz ovu potrebu, mora postojati želja za razumevanjem. Pravi ljudi moraju biti odabrani za širenje poruke koordinatora

⁹⁸ Etički kodeks i Kodeks profesionalnog ponašanja za tužioce, član 2, stav 2.

za nasilje u porodici a to je da se nova Strategija mora koristiti i da se nasilje u porodici neće tolerisati.

Odrediti prioritete

Sigurnost žrtve, odgovornost počinitelja i smanjenje kriminala treba da budu primarni prioriteti prilikom osmišljavanja nove strategije za borbu protiv nasilja u porodici. Ovi prioriteti će uvek biti ugroženi ako su zasenjeni različitim ideologijama. Sadašnje razmišljanje u kosovskom sudskom i tužilačkom razmišljanju je pojam ujedinjenja porodice. Jasno je da je željeni ishod u krivičnom gonjenju nasilja u porodici i parničnom postupku da se održi porodična struktura i egzistencijalna situacija. Dok želja društva da održi porodicu kao jedinicu nije nerazumna, jednom kada dinamika porodičnog nasilja uđe u porodicu, ovaj prioritet se mora prebaciti na onaj aspekt u kojem je sigurnost žrtve centralna briga. Ne može se smatrati da će se prihvatiti ovaj prioritet dok se sprovodi zakon koji zadržava žrtvu u istom domaćinstvu sa počinioem. Sigurnost žrtve i ujedinjenje porodice su nespojivi ciljevi u vezi koja uključuje nasilje u porodici. Osim toga, nije lako slomiti dinamiku zlostavljanja. Malo je verovatno da će policijska prijava, zaštitni nalog ili čak mali period određenog pritvora promeniti način razmišljanja čoveka koji zlostavlja i fizički udara odnosno maltretira. Ponašanje je verovatno duboko ukorenjeno i često je ishod izloženosti sličnom ponašanju u djetinjstvu. Bez istinske odgovornosti, kao i stvarnih napora da se promeni način razmišljanja nasilnika, ponašanje neće prestati. Poruka mora biti jasna, a to je da ako žrtva nije sigurna da će joj biti pružena zaštita što često podrazumeva i pomoć za svakodnevni život i podršku njenoj deci. Poruka počinioce takođe mora biti jasna. Nasilje u porodici se neće tolerisati i zbog toga će biti posledica, kako za nasilno ponašanje, tako i za kršenje sudskih naloga. Nastavak ovakvog zastarelog razmišljanja održavanja porodične jedinice po cenu sigurnosti i odgovornosti je opasno i vodiće do nastavka nasilja kao i verovatno eskalacije.

Službe odnosno usluge moraju podržati prioritete

Iako ovaj deo procene nema za svrhu da proceni usluge koje su pružaju žrtvama jasno je da moraju da postoje sistemi gde će prioriteti biti sigurnost i odgovornost. Žrtve su trenutno zarobljene u nasilnim odnosima, jer nemaju druge mogućnosti. Sudije odlučuju da ostave žrtve u kući sa nasilnikom i njegovom porodicom jer za žrtvu ne postoje druge mogućnosti. Prestupnici su stvorili problem svojim postupcima tako da bi bilo prikladno za njih da pronađu druge životne aranžmane. Tužioci se ustručavaju da pritvore optužene jer su oni hranitelji porodice i gde izgleda da nema drugih opcija. Uz prebacivanje prioriteta takođe će biti pomaka u uslugama koje podržavaju ove prioritete. Pitanje ne može biti: Ona nije sigurna, ali gde može da ode? Stav treba da bude: Ona nije bezbedna, moramo joj pomoći da pronađe sigurno mesto.

Osim usluga za žrtve, organima za primenu zakona su potrebni veći resursi. Ova proceniteljka je bila iznenađena kada je čula da često nema dovoljno vozila u policijskim stanicama i da zbog toga službenici za porodično nasilje ne mogu odmah da odgovore; da tužilaštva nemaju dovoljno osoblja da odrede jednog tužioca da rukuje tim slučajevima nasilja u porodici, i slično, da su koordinatori za nasilje u porodici u građanskim sudovima preopterećeni, a da sudije krivičnog suda nisu specijalizovane uopšte. Ako borba protiv nasilja u porodici treba da bude

prioritet, onda to mora da se oseti u svim oblastima : u medijima, u organima za primenu zakona, u sudskom sistemu i službama za žrtve i za počinioca.

Odvraćanje i rehabilitacija učinioca

Prema trenutnom način razmišljanja u krivičnom gonjenju slučajeva nasilja u porodici "olakšavajućom okolnošću" se smatra kada se počinitelj izvini i obeća da će prestati sa takvim ponašanjem. Sudije neprimereno koriste ovo da opravdaju smanjenje kazne počiniocu. To pokazuje kako ne shvataju dinamiku nasilja u porodici.

Oni koji rade u oblasti nasilja u porodici su upoznati sa "krugom nasilja". To ukazuje na to da kada dođe do akta nasilja da postoji period kajanja nakon toga. U tom periodu odnos je obično u svom najboljem izdanju, najviše miran i sa najviše ljubavi. Na kraju, napetost počinje ponovo da se gradi i to dovodi do napetosti i još jednog čina nasilja. Upravo to kajanje i taj miran period pun ljubavi često ohrabruje žrtvu i rezultira time da ona ostane u vezi. Ova spoznaja da odnos može, ponekad, biti dobar, nameće ideju da veza funkcioniše, naravno do sledećeg čina nasilja. Ipak, za žrtvu u zlostavljačkoj i nasilnoj vezi uvek postoji opasnost sve dok počinitelj sam ne prizna da je problem u njegovom ponašanju i razmišljanju, dok se ne obaveže da se promeni i takođe dok ne dobije pomoć da se promeni. Ovo nije problem terapije za parove. Ovo je reprogramiranje problema nasilnika. Predugo su društva krivila žrtvu za nasilje. Na kraju krajeva, sagledavanje nasilja u porodici kao problema žrtve ili čak porodičnog problema je sagledavanje problema na pogrešan način. Postoji samo jedan razlog zašto postoji nasilje u porodici, a to je zbog toga što zlostavljači biraju zlostavljanje. Ako iz jednačine uklonimo njihovu želju da budu nasilni i zlostavljači problem će biti iskorenjen.

Tretman i odgovornost počinioca je bitna komponenta za bilo koju strategiju za borbu protiv nasilja u porodici. Prestupnici MORAJU da snose odgovornost u suprotnom kakvu poruku to šalje? Jedna alternativa pritvoru za počinioca je specijalno osmišljena terapija i obrazovni program namenjen da pomogne prestupnicima u ispitivanju svog ponašanja i da bolje razumeju kako njihovo ponašanje utiče na druge. To ne bi trebalo samo da se odnosi na kontrolu besa i rešavanje sukoba nego i o njihovoj potrebi za moći i kontrolom i različitim načinima kako se ona dobija. Oni moraju da dobiju alternativu nasilničkom ponašanju s ciljem da se nauče ljudi kako izgleda zdrav odnos, bez zlostavljanja i nasilja.

Institucionalna odgovornost i razvoj poverenja

Prethodnoj Strategiji su nedostajale veća struktura i jasnije direktive. Konzistentnost u celoj zemlji se ne može dogoditi bez strukture ljudi koji poseduju znanje i kojima je dato ovlašćenje kako bi se osiguralo da se strategija primenjuje i da je izvršavaju svi oni koji su uključeni. Uz veću odgovornost će doći doslednost i veće poverenje zajednice u institucije. Ako postoji bojazan da ništa dobro neće prosteći iz prijavljivanja niko neće ni prijaviti. Poruka nulte tolerancije će stvoriti veću odgovornost za nasilnike i pokazaće žrtvama da mogu da veruju da će sistem da im pomogne.

Osim toga, veća transparentnost će biti od koristi zajednici i stvoriti poverenje. Za tužioce je rečeno da ne reaguju na zahteve branilaca i na zahteve zajednice da daju odgovore. To se mora promeniti. Tužiocima imaju važnu poziciju i treba stalno da rade na izgradnji poverenja, ne

na njegovu štetu tako što se neće odazvati takvim zahtevima. Oni koji služe javnosti treba da održavaju viši standard, nadgledajući rad nad predmetima i njihov broj.

Veća podrška vlade žrtvama

Ako su slab ekonomski položaj koji utiče na zavisnost od zlostavljača i strah od odmazde zbog napuštanja dve najveće prepreke za traženje pomoći i pronalaženje sigurnost, onda treba preduzeti veće korake (1) osigurati sigurno sklonište za žrtve i (2) pomoći im finansijski da nauče kako da se same izdržavaju kako bi započele novi život. Jedan od najopasnijih trenutaka za žrtve nasilja u porodici je onda kada ona odluči da napusti odnos. Na Kosovu, ovu opasnost dodatno komplikuje činjenica da neophodna pomoć nije dostupna, čineći ovo ne samo opasnim i uplašnim vremenom nego i konfliktnim jer će morati da živi bez sredstava, finansijskih sredstava, a često i bez podrške porodice. Žrtve su ohrabrene da misle na decu i da zbog toga budu odnosno ostanu u nasilnoj vezi, a ipak svako nasilno ili zlostavljačko okruženje u kojem se podižu deca stvara buduće generacije odraslih ljudi koji neće znati kako izgleda zdrav odnos i još gore, stvorice buduće zlostavljače i žrtve. Ovo je naučeno ponašanje i institucije moraju bolje da procene šta je zapravo u najboljem interesu ne samo za žrtve, nego i za decu.

Sažetak preporuka

Kosovo je naporno radio da definiše osnovne komponente svoje Strategije. Pored dodatnih komponenti (1) poruke nulte tolerancije, (2) odgovornosti počinioca kao i (3) institucionalne odgovornosti, (4) poboljšanog praćenja ne samo primene strategije, nego i statističkih podataka o porodičnom nasilju, (5) transparentnost, (6) jasno definisani ciljevi i prioriteta i (7) dodatni resursi, nova strategija treba da uvrsti (8) jasnije direktive i (9) pristup orijentisan ka rešenju. Kosovo neće znati koliko je ostvarilo bez istovremenog ispitivanja efekata poboljšanja. Statistička analiza može takođe biti korisna da se ocene prednosti promena. Možda će trebati vremena da se utvrdi strategija koja će najbolje funkcionisati da se podstakne prijavljivanje, dok se smanjuje nasilje i kriminal. Opređenje Vlade Kosova da obrati pažnju na ovo pitanje treba pohvaliti. Tolerancija nepravde i nasilje destabilizuje samo društvo i ohrabruje kršenje ljudskih prava. Pomak napred u primeni jasnijih rešenja koja rešavaju suštinske probleme onih pogođenih porodičnim nasiljem će unaprediti društvo za sve one koji žive u njemu.

Sinopsis

- Mora da postoji jasna poruka da se nasilje neće tolerisati.
- Konkretni koraci moraju ponuditi rešenja za uočene probleme.
- Nasilje u porodici mora se priznati i definisati kao ciklični obrazac ponašanja.
- Kako bi se smanjilo nasilje u porodici mora postojati fokus na promenu ponašanja učinio.
- Sigurnost žrtve i porodična zajednica su nespojivi ciljevi kada veza /odnos uključuje porodično nasilje.
- Nasilje u porodici mora biti tretirano kao pitanje javnog zdravlja i sigurnosti, a njegovo ispitivanje se mora proširiti izvan domena ličnog parničenja što rezultira do ograničavanja definicije nasilja u porodici na Zakon o parničnom postupku.
- Krivični zakonik treba da sadrži definiciju nasilja u porodici.
- Potrebna je kriminalistička istraga i procesuiranje nasilja u porodici kako bi se zaustavilo nasilje nad ženama.
- Institucionalni akteri moraju biti edukovani o nasilju u porodici.
- Svi policijski službenici treba da budu obrazovani o nasilju u porodici.
- Službenici koji prvi odgovaraju odnosno reaguju treba da budu specijalizovani u istrazi i u rukovanju slučajeva nasilja u porodici.
- Tužiocima moraju biti identifikovani kao važan deo institucionalnih mehanizama.
- Mora postojati jasno određeni predlog za specijalizaciju i obuku sudija i tužioca kako u građanskim tako i u krivičnim sudovima.
- Zakon treba revidirati kako bi se osiguralo lake rukovanje procesom, uključujući jasnije definisane uloge i očekivanja zastupnika žrtava.
- Svaka žrtva koja ima osnov i traži nalog za zaštitu treba i da ga dobije.
- Finansijski status žrtve ne bi trebalo da ugrozi njenu sigurnost.
- Zakon ne sme da dozvoli počiniocu da ostane u zajedničkom domaćinstvu kao rezultat pogodnosti ili nedostatka alternativa.
- Ključni akteri moraju imati isti pristup/zajedničko razmišljanje o nasilju u porodici.
- Ključni akteri moraju biti bolje koordinisani.
- Mora da postoje mehanizmi za redovne sastanke kosovskih institucija za procenu primene i razmenu ideja.
- Mora da postoje mehanizmi za praćenje kako bi se osiguralo poboljšanje i ispravke.
- Treba da postoji dosledno i jedinstveno ophođenje prema slučajevima porodičnog nasilja širom Kosova.

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

343.55(496.51)“2011/2014”(047)

Mustafa- Qosaj, Ariana

Izveštaj o proceni Kosovskog programa protiv nasilja u porodici akcionog plana :
2011-2014 / Ariana Qosaj Mustafa, Amy Litwn. – Priština : Asha, 2015. – 106 f. ; 21 cm.

Pregovor : f. 4

1.Litwn, Amy

ISBN 978-9951-717-03-8

